

1

Andijon - Moskva poezdi Toshkentga barvaqt kelarkan. Kechasi vagonda tanishgan xushqad, xushsurat, xushchaqchaq lo'li yigit Hikmatilloni uyg'otib, chamadonini vokzal maydonigacha ko'tarishib chiqdi. Xayrlasharkan, og'izdan tamaki va aroq hidini buruqsitib, yelkasidan quchdi:

- Xizmatdan qaytayotganingda Saratovga kirib o't, serjant! Partizan ko'chasi - 96. Qaynisinglimni ko'rding-ku, husnda tanho! O'ziyam qizmisan qiz-da! Quyib qo'ygan o'zbechka! Xotinlikka olsang keyin xursand bo'lasan. Sen emas, u seni boshiga ko'tarib boqadi. Labbay?

Lo'li yigit Hikmatilloning kaftini chap qo'lga olib, o'ng qo'li bilan sharaqlatib urdi-da, poezdga qarab yugurib ketdi.

G'ira-shira qorong'ilikda shahar aniq ko'rinmas, faqat harir tuman ortida olis-olislariga qanot yozgan ulkan shahar emas, hisobsiz yulduzlar sochilgan sokin dengiz mavj urar edi...

Salqin. Lekin sovuq emas. Hikmatillo xizmat qilayotgan Novosibirsk tomonlarda hozir qor tizzadan keladi, har holda ikki hafta oldin, u otpuskaga ketayotganda, shaharni qalin qor bosgan, bu yerda, Toshkentda esa hanuz kuylakchan yursa bo'lardi...

Shahar uyg'onmoqda edi. Ana, asfalKjtda og'ir sirpanib, elektr simlarini vizillatganicha ketma-ket ikkita trolleybus keldi, qo'ng'iroqlarini yoqimli jiringlatib tramvay o'tdi, oqish tuman orasida yalt-yalt etgan simob qatralari - yengil mashinalar ko'paydi... Xikmatillo chamadonini qo'lga oldi-yu, yana yerga qo'ydi. Anor, olmaga to'la chamadon zil-zambil edi. Sandikday keladigan bu besunaqay chamadonni ham, olma-anorni ham oyisi olishga majbur qildi. Hikmatullo safar chog'i og'ir yukka sira toqati yo'q, otpuskaga kelishda ham bejirimgina yengil chamadon sotib olgan edi. Lekin jo'nashda oyisi: "Qaytib borganingda yor-birodarlaring qo'lingga qaraydi. Uyalmay ikki qo'lingni burningga tiqib kirib borasanmi, bolam?" deb, shu beso'naqay chamadonni mevaga to'ldirib berdi... Hikmatullo Toshkentda faqat bir kun turmoqchi, shaharni tomosha qilib, texnikumda birga o'qigan yor-birodarlarini ko'rib ertaga uchib ketmoqchi edi.

Poezdga ketmaydigan bo'lgandan keyin chamadonni vokzalda qoldirgisi kelmadi, lekin aeroportga opchiqib qo'yib, ovora bo'lib yurishga ham toqati yo'q edi, o'ylab turib, Xosiyat ayanikiga borishga, - Hikmatullo sal kam uch yil ayaning uyida ijaraga o'tirgan edi!- chamadonini kampirmikida qoldirib, keyin shahar aylanishga qaror qildi-da, navbatga turib taksiga mindi.

Xosiyat aya degan bu kampirning hovlisi Oqtepa dahasi tomonida bo'lib, studentlarga qulay, har qalay texnikumga bitta avtobus bilan borilar edi. Bu joyning daragini Hikmatilloga texnikumni undan ikki yil oldin bitirgan Begimqul degan hamqishloq og'aynisi aytgan edi. Kampir boshda Hikmatilloga uncha yoqmagan bo'lsa ham - aya unga birinchi kuniyoq "so'yloq" deb laqab qo'ygan, bu laqab unga devorga otilgan loydek yopishib qolgan edi - keyinchalik inoqlashib ketib, ikki yildan ko'proq turgan, bultur kuzda, uchinchi kursdan armiyaga chaqirilganida ham shu uydan jo'nagan edi. Hikmatillo bilan birga turgan student jo'ralaridan bittasi u bilan birga armiyaga ketgan, ikkinchisi, joyning daragini topgan o'sha Begimqul edi. Begimqul texnikumni bitirganidan keyin shaharda qolgan, uning ishi besh, bultur uy-joylik bo'lib, uylanib ham olgan edi. Hikmatillo bugun shaharni tomosha qilib, birga o'qigan yor-birodarlarini ko'raman deganida, birinchi navbatda shu Begimqulni-yu, ayniqsa uning xotini Nilufarxonni o'ylagan edi. Va buning juda chuqur, nozik sabablari bor edi...

Hikmatillo taksi oynasidan endigina uyqudan uyg'onayotgan va nimasi bilandir uyqusiragan odamlarni eslatgan kimsasiz ko'chalar, chiroqsiz uylarga tikilib borarkan, Xosiyat ayanikida bo'lib o'tgan hangomalar, ayniqsa Nilufarxon bilan bo'lgan mojarolarni eslagisi kelmay, xayoldan ularga qo'l siltadi-da, o'zini orqa o'rindiqqa tashladi.

Taksi Oqtepa massividagi ko'p qavatli yuksak binolar qurshovidan chiqib, pastga, Jarariq tomonga burildi. Shaharni chulg'ab olgan boyagi oqish tuman tarqab, tevarak-atrof charakdab ketgan, bu musaffo havoda oldindagi serdaraxt ko'chalar, toklar bilan to'silgan bir qavatli uylar, hovlilar shahar emas, go'yo ulkan bog'ni eslatardi.

Suv sepilgan asfalKjt ko'chalariga xazon tushalgan bo'lsa ham, hali yaproqlari to'kilib bitmagan olcha va gilolar, go'yo qizil shoyiga o'ralganday tuyulgan qirmizi rang o'riklar, hanuz sarg'ayib bitmagan nim yashil, nim sarg'ish tollar, tilla rang teraklar ertalabki beg'ubor havoda nafis bir tiniqlik kasb etgan edi.

Hikmatillo ayani muyulishda, uyga yetib qolganda ko'rdi. Mahalla do'konida qorovullik qiladigan aya ishdan qaytayotgan bo'lsa kerak, oyog'ida og'ir kirza etik, egnida paxtali fufayka, yelkasida miltiq, chollarday vazmin, bamaylixotir odimlab kelardi. Taksi tanish darvoza oldida to'xtab, Hikmatillo chamadonini olguncha, aya ham halloslab yetib keldi.

- Hoy, bu kim desam, senmiding, suyloqqinam? Voy aylanib ketay darozginamdan? Kechasi bilan ko'zim uchib chiquvdi-ya! Voy bo'yginangdan ayang o'lgirsin!

Aya pildirab kelib Hikmatilloning yelkasini qokdi, peshanasidan o'pdi. Kechasi uxlamagandanmi, kampirning ko'zlari kirtaygan, katta cho'qqi burnining ikki chetidagi, peshonasidagi ajinlari chuqurlashgan, o'ziyam xiyol cho'kkan, eski tivit ro'molidan chiqib turgan sochlarining oqi ko'paygan edi. Eshikni ko'k triko kiygan, ko'kraklari larsillab, kiyikday dik-dik sakrab turgan bir qiz ochdi, hovlining etagida yana bir triko kiygan yosh qiz xodaday uzun oyoqlarini navbatma-navbat ko'tarib, oqqushning bo'yniday nozik, oppoq qo'llarini o'ynatib, mashq qilmoqda edi.

- Yigitlar ketib, kunim mana shu dikang-dikanglarga qoldi. Kecha-yu kunduz echkiday sakrashgani sakrashgan... - Aya Hikmatilloga o'girilib qaradi-yu, kirtaygan ko'zlarining atrofidagi ajinlarini qat-qat qilib, iljaydi... - Umringda qiz zotini ko'rmaganmisan, nima balo? Ko'zing bilan yeb qo'yding-ku, annanaylarimni!.. Senlar ham hadeb suzilavermay kitoblaringga qaranglar! Bu mening o'g'lim bo'ladi. Senlardan oldin shu o'yda turgan. Istudent. Qani, yura qol, aynanib ketay, suylog'imdan! Ayaning "suyloq" degani g'ashiga tegsa ham, Hikmatillo qizlarga qarab, bir iljayib qo'ydi-da, kampirning orqasidan yurdi. Ular chap tomondagi oldi ayvon, o'rtasi dahliz, ikki xonali uyga kirishdi. Xonalar Hikmatillo ketganda qanday bo'lsa shunday-hali ganch suvoq ham qilinmagan, jihozlar ham o'zgartmagan, faqat... batareyalar o'rnatilgan edi!..

- Topgan-tutganimning hammasini shunga yaratdim, - dedi aya, batareyalarni xuddi nevarasining boshini silaganday mehr bilan silab, AGV degan pechkasi bo'lar ekan... Voy bu o'lgurni qidirib yurib topganlarimni aytib beraversam... misoli bir ertak deysan. Bormagan joyim, kirmagan idoram qolmapti. Axiyri bittasiga jindek pul qistirib, yo'qni yo'ndirib oldim! Umrimda shu ishni qilmagan edim, shu safar qildim, so'yloq...

Kampir bechora yuz ellik so'm sarf qilib, bu "o'lgur" AGV uchun alohida bir uycha ham qurdiribdi. Endi faqat bittayu-bitta ish azbest quvur o'rnatib, pojarniydan spravka olishu, raygazdan master chaqirib yoqtirish qolibdi...

Aya buni gapirarkan, ovozdagi boyagi bolalarcha hayrat, uyqusiz ko'zlarida porlagan quvonch, batareyalarni silagandagi bo'lakcha mehr - hammasi birdan so'nib, ovozida, hatti-harakatlarida kutilmagan bir xorg'inlik paydo bo'ldi.

- Gazga borsam navbat kutasan deyishadi. Bu navbati o'lgur qish o'tib, yozdayam kelmaydiganga o'xshaydi. Quvur topib, bozordan usta opchiqa qolay desam... O'z ustasi bo'lmasa pojarniysi bor bo'lgur ispravka bermasmish. Ispravkasi bo'lmasa

raygazi tushmagur yoqib bermasmish!..

Aya, boshini sarak-sarak qilib, yana g'alati kulimsiradi.

- Yemay-ichmay orttirgan besh-olti so'm pulim bor, bitta-yarimtasining jig'ildonga ura qolay desam, o'sha bittasi kim, bilmayapman!

Hikmatillo negadir yuragi zirqirab, ayaning iltijoli ko'zlaridan ko'zini olib qochdi.

Juda qiziq odam-da, bu kampir!

Uning tuppa-tuzuk joylarga tushgan qizlari bor, lekin aya ular bilan ko'p bordi-keldi qilavermaydi, "qiz bola birovning xasmi, iloyim borgan joyida o'zidan tinsin", deb, yordam ham so'ravermaydi, biri kichikroq, biri kattaroq ikki uydan iborat shu ota-meros hovlida kenja o'g'li bilan turadi.

Eri frontda halok bo'lib, tul qolgan aya urush yillaridan beri mahalla do'konida qorovullik qiladi, qahraton qish kechalarida oyog'ida piyma, egnida qo'y terisidan tikilgan og'ir po'stin, yelkasida miltiq, do'kon, do'kongina emas, butun mahallani aylanib yuradi... Kenjatoy esa... O'ttizlarni urib qo'ygan jingalak soch, soxt-sumbati kelishgan Kenjatoy esa qaysi bir ekspeditsiyada ishlaydi, umrining yarmi dalada, tog'-toshlarda o'tadi, shaharga qaytgan paytlarida, nihoyatda sipo kiyinib, pardoz-andozni o'rniga keltiradi-yu, lekin kampirga bir tiyin ushlatmaydi, balki undan, hatto ijaraga o'tirgan studentlardan qarz olib yuradi, topgan-tutganining hammasini qizlarga, maishatga sarf qiladi. Aya bechora bo'lsa qorovullikdan olgan maoshi va studentlardan tegadigan pulni tishining kavagida asrashga tirishadi, bir tiyin topsa yemay-ichmay uy-joyiga sarf qiladi, qishin-yozin dam suvoqchi, dam duradgor, dam tunukasoq yollab, xalloslab yuradi, lekin uchastkasi qurmagur sira bitmaydi, bir ishni tugamasdan, ikkinchisi navbat kutib turadi...

Hikmatillo gazchi bo'lmasa ham, qurilish texnikumida bu narsalarni ozmi-ko'pmi o'rgangan, kampirning ishi qiyin emasligini ko'rib turardi. Bitta uch metrlik azbest quvur bilan unga kiydiriladigan xomut deganlari-yu, quvurni yog'ochga tekkizmay ushlab turadigan o'rttagina kalta temir bo'lsa bas, bir-ikki soatda hech bir gazchi nuqson topolmaydigan quvurkon yasab berish mumkin. Ayaga rahmi kelganidan bu fikr birrov ko'nglidan ham o'tdi. Lekin... birinchidan, bor-yo'g'i bir kungina vaqti bo'lsa-yu, yor-birodarlarini ko'rish, sog'ingan shaharini tomosha qilish o'rniga, kuni shu bemaza ish bilan o'tsa... Ikkinchidan, boringki, bu ishga kirishsin, lekin dolzarbda materialni qayoqdan topadi? Eng muhimi... boya qizlar oldida "so'yloq" degani uchunmi, yo eshikdan kirmasdan turib qo'ychastka mashmashasini boshlagani uchunmi, ishqilib, aya uning g'ashini keltira boshlagan edi. Axir Hikmatillo oz-muncha kuch sarf qildimi bu uchastkaga? Og'zidan ona suti ketmasdanoq ota kasbi ustalikka mehr qo'ygan Hikmatillo bu uchastkaga ozmuncha ter to'kdimi? Suvoq-puvoq u yoqda tursin, tandir-o'choqniyam o'zi qurib berdi, ayaga! Aya ham uni shuning uchun yaxshi ko'radi, yaxshi ko'radi-yu, gulday qizlarning oldida so'yloq deydi! So'ylog'im mayliya, "so'yloqqinam"ga balo bormi? .. Hikmatillo gapni chalg'itish uchun:

- Kenjotoyingiz qani? - deb so'radi: - Yordam bersa bo'lmasmidi?

Kampir chuqur hursinib "AGV"ning eshigini yopdi.

- Kenjatoyim bor bo'lsin, ishqilib! Ko'klamda Qizilqumga ketgan. Oltin qidirarmish... Omon bo'lsin ishqilib, - takrorladi aya. U o'ziyam uchastka g'avg'osini boshlab, Hikmatilloning g'ashiga tekkanini sezdi shekilli:

- Mo'risiyam qurib ketsin, - deb kuldi. - Kelmasingdan burun miyangni qoqib qo'lingga berdim... Uyga kir, girgittan, hozir samovarga cho'g' tashlayman...

Hikmatillo soatiga qaradi: sakkizdan chorak o'tgan, hovli etagidagi qirmizi rang olchalarga oftob tushib, ulkan gulxanday lovillab yona boshlagan edi.

- Rahmat, aya, vaqtim ziqroq, shaharga chiqay...

- Qachon kelasan bo'lmasa? Do'ppidakkina osh qilib qo'yaman, aylanib ketay...

- Rahmat, ovora bo'lmang, - dedi Hikmatillo, lekin ayaning astoydil xafa bo'lishini sezib, barvaqtroq qaytishga va'da berdi.

Aya uni darvozagacha kuzatib chiqdi. Hikmatillo yana bir bor kechikmaslikka va'da berib, jadal yurib ketdi-yu, kampirning: "So'yloqjon!" deb chaqirganini eshitib, ensasi qotib to'xtadi. Kampir unga tomon pildirab kelardi.

- Qaysisidan olay, girgittan?

- Nima? - tushunmadi Hikmatillo.

- Oqidanmi, qizildanmi, qaysisidan olay deymen, ayang urgilsin?

Hikmatillo beixtiyor kulib yubordi.

- Keragi yo'q, aya. Bilasiz-ku, ichmayman.

- Sallot bo'lib ham ichishni o'rganmadingmi? - dedi kampir. - Voy o'rgilib ketay sendan! Koshkiydi mening kenjatoyim ham senday bo'lsa...

Ayaning "so'yloqjon"i bir bo'ldi-yu, bu gapi bir bo'ldi. Hikmatillo ichida yana bir kulimsirab qo'ydi-da, yengil odimlab ketdi. Faqat bir narsa ko'nglini sal xijil qilib turar, u ham bo'lsa ayaning gaz quvuri edi!.. Xikmatillo bir-ikki soat vaqtini ayamay, kampir bechoraning og'irini yengil qilib duosini ola qolsa bo'lardi! U ikki haftalik otpuskasini ham qishloqda ish bilan o'tkazdi. Zotan, u otpuska so'ramoqchi emas edi, bundan yigirma kunlar muqaddam, qishloqdan dadasining og'ir kasalligi to'g'risida telegramma oldi, to'g'rirog'i, telegrammani olgan batalKjon shtabi boshlig'i uni chaqirib, shu xabarni aytdi-yu, tayyorlab qo'yilgan hujjatlar va hatto samolyot biletni qo'lga tutqazdi. Hikmatillo shtab boshlig'ining qo'lidan hujjatlarni, ayniqsa oldindan taxt qilib qo'yilgan samolyot biletni olayotgan paytidayoq vujudini sovuq ter bosib, titrab ketdi. Lekin to uylariga kirib borguncha, to eshiklari oldida namat yozilgan supani - bu supani dadasi rahmatlik o'zi qurgan edi! - va supada xuddi kattalarday belini bog'lab o'tirgan o'n to'rt yashar ukasini ko'rmaguncha, mudhish shubhalarni dilidan quvib, o'zini har narsaga alahsitib bordi... Lekin supada xuddi kattalarday belini bog'lab, yolg'iz mung'ayib o'tirgan ukasini ko'rib yuragidagi bir murvati cho'rt singanday bo'ldi-da, ovozi boricha o'kirib yubordi...

Dadasi qishloqda mashhur usta edi. U hali oltmishga ham bormagan, qotmadan kelgan, miqti odam edi. Hikmatillo so'nggi yillarda dadasining qon bosimi oshib, tez-tez xastalanib yurganini bilar, lekin bu kasal bunday og'ir fojiaga olib keladi degan o'y yetti uxlab tushiga ham kirmagan edi!

Dadasi ishlab turgan joyida, yangi idora binosiga sarrov solayotgan paytida nimadir bo'lib tomdan yiqilib tushibdi...

Hikmatillo ukasini maktabga jo'natib, bir-ikki kun belini bog'lab eshikda, namat yozilgan supada o'zi o'tirdi. So'ng, yeng shimarib ishga kirishdi. Bo'zchi belboqqa, temirchi taqaga yolchimas, deganlaridek, marhum dadasi ham, bor kuchini kolxozdagi qurilishlarga sarflab, o'z ro'zg'origa deyarli qaramas edi. Hikmatillo eshik-romlarni tuzatdi, singan shiferlarni almashtirdi, yangi oshxona qurib berdi.

Hikmatillo qurilish texnikumida o'qib yurgan chog'larida ham qora ishdan sira qochmas, yozgi ta'til paytlarida to'g'ri kelgan ishni qilib ketaverar, g'isht desa, g'isht terar, ganch suvoq desa, ganch suvoq qilar, eshik-derazalarni moylash kerak bo'lsa, moylab, pol qoqish bo'lsa, pol qoqib ketaverar edi. Hunar, hunardan unar, deganlaridek, hunari armiyada ham qo'l keldi. Uni dab-durustdanoq qurilish batalKjoniga olishdi, besh-olti oy o'tmasdanoq prorab bo'ldi, "serjant" degan unvon oldi, bir-ikki oy bo'ldi, oyiga yuz so'mdan oshirib pul ishlaydi. Mana endi, dadasining vafotidan keyin, oyisi to'rtta ukasi bilan yolg'iz qolganini hisobga olib, uni xizmatdan ozod qilishlari ham mumkin. Har qalay, kolxoz rahbarlari voenkombandasi orqali uning qismiga murojaat qilishadigan bo'lishdi. Bordi-yu, xizmatdan bo'shatilmagan taqdirda ham, Hikmatillo oyisiga oyida ellik-oltmish so'm yuborib turishiga qurbi yetadi. Ilgari bu pulni uning qo'liga berishmas, tegadigan maoshidan ovqati bilan kiyim-kechagiga bosib qolishardi-yu, qolgan ellik-oltmish so'mini uning omonat daftarasiga o'tqazib qo'yishardi. Hozirning o'zida Hikmatilloning omonat daftarasida to'rt-besh yuz so'm puli bor. Xizmat joyiga qaytib borishi bilan u dadasining vafoti tug'risidagi xatni ko'rsatib, bu pullarni oyisiga jo'natmoqchi... Ha, ishlagan o'zar, ishlagan to'zar, deganlaridek, mehnat qilgan odam xor bo'lmas ekan... Ayaning quvurini o'rnatib bera qolsa ham bir joyi kam bo'lib qolmas edi! Aya ham uning o'z onasiday beva. Eri urushda halok bo'lgan mushtipar ayol.

Aya birinchi qarashda juda qo'rs, gap-so'zlari dag'al tuyulsa ham, aslida ko'ngli bo'sh, bebaho ayol. Bir tomondan, ayaning o'rnida... qo'rs bo'lmayam ko'rsin-chi, odam?

Hali o'n gulidan bir guli ochilmagan paytida umid bilan bir yostiqaqa bosh qo'ygan jufti halolidan ayrilib tul qolish, boshqa er qilmay, xotin boshiga qorovullik qilib, tirishib-tirmashib yurib, uch farzandini oyoqqa qo'yish osonmi?..

Ha, Hikmatillo aya bechoraning mushkulini yengil qilib, duosini ola qolsa bo'lardi. Lekin... birinchidan, kampir bechoraning azbest quvuri-yu, boshqa ashqol-dashqollari yo'q, ikkinchidan... bir kun, hammasi bo'lib bir kungina muhlati bor! Axir u Toshkentni, salkam uch yil yashagan, eng shirin, eng mas'ul studentlik yillari o'tgan bu bag'ri keng, tuqqan onaday mehribon, saxiy shaharni shunday sog'ingan, shunday sog'ingan!..

Hikmatillo "Bo'zsuv" ko'prigiga chiqib, temir panjaraga suyandi. Suv, xuddi ko'klamidagidek limmo-lim to'lib, ariq bo'ylaridagi majnuntol shoxlarini silab-siyapab, sokin oqar, uning osmonday tiniq sathidan yuz xil - tilla rang, to'q qizil, g'ushti rang, nim yashil, nim sariq yaprokdor qalqib oqardi...

Ajabo, bundan ikki yarim-uch yil muqaddam, Hikmatillo texnikumga kirish niyatida imtihon topshirib yurgan paytlarida bu atrof bunchalik serbino, sershovqin emas, har holda sal nariroqlarda, "Bo'zsuv" bo'ylarida, kishining bahri dilini ochuvchi yalangliklar, shoxlari dehqonlarning qoramtir qo'llarini eslatuvchi o'rik va o'rikzorlar, sersoya yong'oqzorlar, so'lim jiydazorlar bo'lar, bolaligi kengliklarda o'tgan Hikmatilloga o'xshagan yosh-yalanglar kirish imtihonlari davrida o'sha yalangliklarga, o'rikzorlarga chiqib dars tayyorlashar edi... Qarang, atigi uch-to'rt yil ichida hamma yoq bino, hamma yoq qurilish bo'lib ketibdi!..

Hozir, xuddi bahordagiday iliq oftobning allaqanday xushchaqchaq yog'dusida ko'p qavatli binolar, ko'chalar, "Bo'zsuv"ning chap sohilidagi do'ngalak maydon "B" hammasi yashnab ketgan, binolarda rang-barang bayroqlar, hali yozuvlarining bo'yog'i o'chmagan tiniq matolar hilpirab turardi. Nega hamma yoq alvonga to'lib ketgan? Ha, aytmoqchi, yaqindagina birvarakayiga ikki katta bayram o'tdi-ku!

Ellik yillik to'y-tantalarini Hikmatillo o'z qismida, televizorda tomosha qilgan edi. O'shanda, kechasi batalKjon klubida o'tirib, soldatlar davrasida Toshkent ko'chalarini, gul-gul yashnagan Qizil maydoni va maydonni to'ldirgan qandaydir juda tanish, juda yaqin odamlar oqimini, ayniqsa karnay sadolari ostida o'ynab borayotgan atlas ko'ylakli qizlarni ko'rganida va nihoyat do'stlarining: "O-o, o'zbechkalar ja boshqacha bo'lar ekan-ku! degan xitoblarini eshitganida, Hikmatilloning qalbi toshqinday jilovsiz bir quvonchga to'lib, ko'zlaridan yosh chiqib ketgan edi! O'shanda Hikmatillo bu ko'rsatuv tong otguncha davom etishini istagan edi. Lekin ko'rsatuv tezda tugab qolgan va bundan ranjigan Hikmatillo boshqa ko'rsatuvlarni tomosha qilgisi kelmay, xonadan chiqib ketgan, sog'inch tuyg'usidan yuragi orziqib tashqarida allamahalgacha tanho aylanib yurgan edi...

Kishi kindik qoni to'kilgan, bolaligi va yoshligi o'tgan joylarning qadrini olislarda, judolikda bilarkan. Mana o'sha, Hikmatillo kechalari tushlarida ko'rgan, har eslaganda yuragi bir hapriqqan tanish ko'chalar, sohillar, maydonlar!.. Bugun u hammasini ko'radi. Birinchi navbatda o'sha televizorda ko'rsatilgan va aytishlaricha juda o'zgarib ketgan Qizil maydonga boradi. Anhor sohilini, o'tgan yili shu mahalda, yo'q, bundan sal oldinroq Nilufar bilan yetaklashib yurgan anhor bo'ylarini aylanadi...

2

Nilufarni eslaganda yuragi bir o'ynab ketdi, - yana o'zidan kulib qo'ydi. Endi unga baribir emasmi? Go'yo o'z polizidan yovvoyi o'tlarni yulib tashlagan dehqonday, u ham Nilufarni o'z ko'nglidan allaqachon uzib tashlagan emasmi? Uzib tashlagan! Garchi yuragi qon qaqshagan bo'lsa ham, uzib tashlagan! Nega bo'lmasa uni eslashi bilan, o'z ixtiyoriga qarshi yana ko'ngli bir xil bo'lib ketdi, Nega Begimqulni yo'qlab boraman deb o'zini aldaydi? Aslida Begimqulni emas, bu birda samimiy, birda nosamimiy, birda mard, birda nomard hamqishlog'ini emas, Nilufarni ko'rishga shoshayotgani yo'qmi? Ha, shunga shoshyapti! Lekin... xudo ursin agar... uni sog'ingani uchun, yuragi unga qarab talpinayotgani uchun emas, qiziqqani uchun ko'rgisi kelyapti...

O'shanda, nozik bo'y-bastiga juda yarashgan ko'k triko va yengsiz guldor kofta kiyib, boshini novvot rang durra bilan tang'ib olgan, ko'zlari allaqanday chaqnaq turgan bu sho'x, yulduz issiq qiz paykaldan chopqillab chiqib:

- Akajon, bir krujka suv bering, - deb yo'lini to'sganda, Hikmatillo aravadan qanday sakrab tushganini bilmay qoldi.

Lekin qizi tushmagur bir bordoq suvni ichib bo'guncha, paykaldagi boshqa qizlar ham, xuddi o'rikka yopirilgan bir gala chug'urchikday chug'urlashib kelib, aravani qurshab olishdi-yu, yuz ellik litrlik chog'roq bochkani bir tomchi qoldirmay qurg'atib berishdi!..

Shu-shu Hikmatillo, garchi qoracha yuzida doim kulgichlari o'ynab turadigan bu lozar qizni ko'rgisi kelsa ham, hamshira qizlar paykalini imkon boricha chetlab o'tadigan, yo'lini to'smoqchi bo'lgan qizlar paxtazordan yugurishib chiqayotganini ko'rgudek bo'lsa, otini qamchilab, choptirib o'tib ketadigan bo'ldi. Bunday qilmasdan chorasi ham yo'q, suv ancha olisda edi!..

Bir kuni qiziq bo'ldi: odatdagiday tushdan keyin aravada suv olib kelayotgan Hikmatillo yo'l bo'yida bir to'p qizlarni ko'rib qoldi. Ularni chetlab o'tish qiyin edi. Hikmatillo, garchi, bochkadagi suv sachrasa ham, har safargidek otini qamchilab choptirib o'ta boshladi-yu, ariq yoqasidagi qizlarning:

- Akajon! Yordam bering, akajon! - degan xitoblarini eshitib beixtiyor otining jilovini tortdi.

Haqiqatan, yo'l bo'yida, to'g'rirog'i, katta o'qariqning narigi tomonida, yuzi doka ro'mol bilan yopilgan bir qiz yerda chalqancha cho'zilib yotar, bir nechta qizlar atrofida parvona edi.

- Akajon, yordam bering! O'rtog'imizni oftob urib, yiqilib qoldi. Yordam bering, akajon!

3 Kitoblar Olami | Sever.UZ | Uzsmart.UZ

Aravadan sakrab tushgan Hikmatillo bir xatlab ariqdan o'tdi.

- Nima qilish kerak?

- Suv bering! Yuziga suv sepamiz! - dedi qizlardan biri.

- Yo'q, yo'q, ko'taring! Tez kasalxonaga oborish kerak buni! - dedi ikkinchisi. - Ko'tarib aravangizga soling. Oftob urgan bu bechorani!

Hikmatillo yerga tiz cho'kib, bir qo'lini qizning belidan, bir qo'lini tizzalarining ostidan o'tkazib, uni dast ko'tardi, ko'tardi-yu, orqada arava tomonda yangragan zo'r qahqahani eshitdi: bir gala qizlar, odatdagiday chug'urchuqday chug'ururlashib, aravani qurshab olishgan, biri bordoqdan suv ichar, biri kranni ochib, yuzini yuvar, bir-birlarini quvlashib suv sepishishar edi!

Hikmatillo nima qilishini bilmay, ariq tomon yurdi. Shu payt qo'lidagi qiz ham xandon otib kuldi-da, yuzidagi doka ro'molni yulib olib, dik etib yerga tushdi. Bu o'sha, doim noz bilan kulib turadigan, o'ynoqli, lozar qiz edi! U oftobda qoraygan yuzida yana ham oqroq tuyulgan sadaf tishlarini yarqirating, bitta-bitta terilgan qoshlarini chimirib, sho'x tikilib turardi!

- Shu ham ish bo'ldi-yu, - dedi Hikmatillo, qo'shilib kulishini ham, achchiqlanishini ham bilmay.

Qiz porlab turgan ko'zlarini sal suzib:

- Nahot bizdan bir krujka suvingizni qizg'ansangiz? - dedi yarim araz, yarim noz bilan. U Hikmatilloga shunday yaqin turardiki, yengsiz koftasini turtib chiqqan bo'liq ko'kraklari yigitning ko'ksini tobora yondirib borar, umrida birinchi marta qiz quchgan sodda qishloq yigiti butun vujudi bilan hozirgina og'ushida bo'lgan qizning allaqanday silliq, durkun gavdasini his etib, titroqqa tushgan edi!..

- Yo'q, nega qizg'anar ekanman? - dedi u entikib. - Bu bir bochka ekan-ku, yuz bochka suv sadaqa sizga!

- Rostdanmi, yoqib qoldimmi sizga? - Nilufar shunday deb, arava atrofida chug'ururlashayotgan dugonalariga yuzlandi:

- Qizlar! Qurilish texnikumining nozaninlari dod desin! Bugundan boshlab bu yigit bochkasi-yu, ot-aravasi bilan bizniki!

- Asir tushirdingmi, Nilu! Molodets! Ura!

Qizlar yugurishib kelib, oldin Nilufar, keyin Hikmatilloning yuziga suv sepishdi, ishdan bezgan takasaltanglarga bahona topildi, ikkalasini o'rtaga olishdi.

O'sha oqshom Hikmatillo, birinchi marta, garchi ishdan charchab qaytsa ham - u yana bir marta suvga borishga majbur bo'lgandi o'shanda - odatdagiday tappa tashlamadi, soqol-mo'ylovini qirtishlab, sochini tarab, bitta-yu, bitta tuzukroq kostyumini kiyib, qizlar yotoqxonasi tomon ravona bo'ldi...

Odatda, yigitlar ikki toifaga bo'linadi. Birinchi toifa yigitlar uchun sevgi muammosi, ya'ni qizlar bilan tanishish, ularga muhabbat izhor qilish muammosi umuman yo'q, ular qizlar bilan oson tanishib, osongina, iztirobsizgina ajrashib ham ketaverishadi. Ikkinchi toifa yigitlar uchun bir narsa nihoyatda qiyin muammo bo'lib tuyuladi, bolalikda qizlar davrasida kam bo'lgan, tabiatan tortinchoq, hatto qizlarga yaqinlashishini "uyat" deb tushunadigan bu toifa yigitlar, er yetganda ham qiz zotidan iymanib, ularga yaqinlashishdan cho'chib, dovdarab, qisib yurishadi. Lekin bu toifa yigitlar bir tanishgan qizga qattiq ko'ngil qo'yib, qattiq sevib qolishadi. Shu sabab, ular uchun judolik ham katta iztirobga aylanadi. Hikmatillo shu ikkinchi toifa yigitlardan edi.

Nilufar bilan tanishgandan keyin dalada o'tgan bir oy uning hayotidagi eng mas'ud, mehrga tashna qalbini nurga to'ldirgan eng yorug' onlar bo'ldi. Kechalari ular uchrashgan paxtazorlar Hikmatilloning tasavvurida oddiy paxtazor emas, go'yo chaman ochilgan nafis gulzor, qurib-qovjirab qolgan g'o'zalar g'o'za emas, eng xushbo'y, eng tarovatli gullar, sovuq, zimiston kechalar eng iliq, eng nurafshon oqshomlarga aylangan edi... Nilufarning yoqimtoy qiliqlari, jozibali kulgisi, oppoq qo'llarining qonni ko'pirtiruvchi mayinligi, dam suykanib, dam kiyikday xurkib qochishlari bir umr esida qoldi uning... Shuning uchun ham boshqalarga bir olam quvonch keltirgan paxtadan qaytish xabari unga motam kuyiday sovuq eshitildi...

Ular Toshkentga qaytganlaridan keyin ham tez-tez uchrashib turadigan, birga kinolarga tushadigan bo'lishdi. Ularning munosabatida bir qarashda hech narsa o'zgarmagan, ayni zamonda nimadir o'zgargan, boshqacha, Hikmatilloni iztirobga soluvchi yangi tomonlar paydo bo'lgan edi.

Hikmatillo nima bo'layotganini o'ziyam tushunmas edi.

Nilufar unga ham yoqar, ham allaqanday cho'chitar edi. Dam qizning hamisha kulib, hamisha allaqanday suzilib turadigan ko'zlariday jon olguvchi ko'z, uning qiliqlariday yoqimtoy qiliq, sho'xligiday sho'xlik, kishining jon-dilini yayratib, o'ziga rom qilib quyadigan o'xshovsiz noziday noz olamda yo'kday, tanhoday tuyular, dam shu sho'xliklarining o'zi, g'alati qiliqlari, ko'chalarda, hatto odam gavjum joylarda ham birovdan tap tortmay uning qo'lidan sudrab erkalanishlari uni iymantirar, hurkitar, ko'zlarini lo'q qilib boshqa yigitlarga tikilishlari esa rashkini qo'zg'ar, g'ashini keltirar, iztirobga solardi.

Nilufar texnikumning uchinchi kursida, farmatsevtika bo'limida o'qir, Hikmatilloning kayfi buzuq bo'lsa doim: "Dorim bor. Tonusingizni ko'tarib qo'yaymi?" deb kulardi. U hamisha did bilan kiyinar, umuman nimaiki kiymasin, hammasi unga yarashar, hammasi husnini ochib, gul-gul yashnatib yuborardi. Bu ham Hikmatilloga bir yoqar, bir yoqmas, dilida pinhoni shubha va rashk uyg'otardi. Hikmatillo, xiyol soddaroq tortinchoqroq bo'lsa ham, qaddi-qomatda bir yigitdan kam emas, Nilufar bilan tanishganidan keyin esa kiyim-kechak, soch, soqol-mo'ylovga ham e'tibor bera boshlagan, faqat tarki odat-amri mahol, tortinchoq va jur'atsizlikdan, qoniga sut bilan kirgan bu nuqsonlardan sira qutula olmas edi. Shungami, boshqagami, ishqilib, Nilufar bilan shahar kezzan paytlarda o'zini bir oz g'arib sezar, nazarida o'tgan-ketganlarning hammasi ularni bir-biriga solishtirib ko'rayotganday, go'yo "shunday ketvorgan qiz shu lapashangni topibdi-da!" deyayotganday tuyulardi.

Eng yomoni - ular uchrashganlarida, ko'chalar, xiyobonlar, parklarda... birga yurganlarida gaplari uncha qovushavermas, aksariyat biri bog'dan kelsa, biri tog'dan kelardi. Hikmatillo oralaridagi bu "bo'shliqni" kino bilan to'ldirmoqchi bo'lar, lekin bu masalada ham aytganlari bir joydan chiqavermasdi.

Hikmatillo serqo'shiq, serkuy Sharq filKjmlarini yoqtirar, Nilufar esa, aksincha, bu kinolarni ko'p xushlayvermas, Hikmatilloday "kap-katta odam shunday chuchmal, bachkana, sentimental narsalarni" yoqtirishidan kular, ba'zan hatto jahli chiqardi. Gohida u Hikmatillo hech qachon o'qimagan, hatto eshitmagan kitoblar haqida so'z ochib qolar, Hikmatillo qizarib-qimtinib, o'qimaganiga iqrar bo'lsa birdan ma'yus kulib qo'ya qolar, birda yuziga qandaydir sovuq, kibor bir niqob kiyib olardi. Shunday paytlarda Hikmatillo uning oldida o'zini yosh boladay sezib, esankirab qolardi.

Bir kun qiziq bo'ldi.

Ular ko'lda uchrashishlari kerak edi. Hikmatillo borganda Nilufar, qo'lida oq jildli ko'rimsizgina kitob, ko'lning eng xilvat joyida, majnuntol tagida... yig'lab o'tirardi. Shunchaki ko'ziga yosh olib emas, yuzini kaftlari orasiga yashirib, yelkalari titrab, rostakam yig'lab o'tirardi!

Hikmatillo qo'rqib ketdi, yoniga cho'kkalab qo'lidan ushladi.

- Sizga nima bo'ldi, Nilu?

Nilufar indamay tizzasida yotgan kitobni unga uzatdi. Bu - Xemingueyning "Alvido, qurol!" degan romani edi.

Hikmatillo shundagina gapga tushunib:

- Qiziqsiz-a, kitobgayam yig'laydimi, Nilu? - deb kulgan edi, Nilufar o'rnidan irg'ib turdi, uning qo'lidan kitobni yulib oldi-da, o'zini majnuntollar orasiga urib, yugurib ketdi. Hikmatillo uni katta yo'lga chiqqanida quvib yetdi, qo'lidan ushlab to'xtatmoqchi bo'ldi, lekin Nilufar ko'z yoshi aralash:

- Tinch qo'ying meni! - deb qo'lini tortib oldi-da, darvozaga qarab jadallab ketdi.

Bu voqeadan keyin Nilufar o'zini Hikmatillodan opqochadigan, uchrashuvlarga kelmaydigan, kelsa ham yozilib gaplashmaydigan bo'ldi. Ayni zamonda, Nilufar undan nimanidir kutayotganday, kutgan narsasi ro'yobga chiqmagani uchun ham qo'rslik qilayotganday tuyulardi Hikmatilloga.

Bir kuni u Nilufarni turadigan uyiga, ayanikiga chaqirdi. Aya bir yoqqa ketgan, birga yashaydigan do'stlari esa texnikumda navbatchilik qiladigan kun edi. Hikmatillo Nilufarning kelishiga ishonmas, shunchaki uni sinab ko'rish uchungina taklif qilgan edi. Lekin Nilufar keldi. Uyga ham kirdi. Chaqirishga chaqirib qo'yib, nima qilishini bilmay qolgan Hikmatillo shunday dovdirdiki, na tuzukroq bir gap topa oldi va na tuzukroq muomala qila oldi.

Nilufar eshikdan kirgan joydagi karavotga omonatgina o'tirdi, tizzasiga yetmagan ko'ylagining etagiga charm sumkasini qo'yib, jihozsiz, torgina xonani ko'zdan kechirdi. U do'rdoq lablarini sal ximarib, kulimsiraganicha Hikmatilloning xatti-harakatlarini kuzatib o'tirar, go'yo undan g'ayri tabiiy bir narsani kutar edi. Uning kutgani bo'lmadimi, boshqami, ko'p o'tmay, o'rnidan turdi. Hikmatillo ham o'rnidan turdi, yuragiga birdan quyilgan qaynoq tuyg'udan hansirab, qizning qo'lini, erkaklarnikiday katta oltin soat taqilgan oppoq qo'lini ushladi.

Nilufar qo'lini tortib olmadi, tegrasiga ko'kish buyoq surtilgan charos ko'zlarini uning ko'zlaridan uzmay, indamay tikilib turar, uning nigohida na bir hadik, na bir hayajon sezilar, aksincha, "qani, yana nimaga qodirsiz", degan bir savol bor edi. Har qalay, Hikmatilloga shunday tuyuldi-yu, uni o'ziga tortib o'pdi. Lablari qizning lablariga emas, kulgichlariga to'g'ri kelib, yana o'pmoqchi bo'ldi, lekin Nilufar o'zini orqaga tortib:

- Qo'ying, o'pishniyam bilmas ekansiz! - deb kuldi-da, go'yo erkalaganday sochlarini tuzg'itib yubordi.

Yigit kishining hamiyatiga teguvchi bu kesatig'i bir bo'ldi-yu, tirnoqlari bo'yalgan uzun barmoqlarning erkalovchi mayin harakati bir bo'ldi. Go'yo birining zahrini biri oldi.

Bu voqeaning ertasigami, indinigami, Hikmatillo texnikumda navbatchi edi, navbatchilikdan bo'shagach, yotoqda tunab qoldi. Ertalab barvaqt qaytib kelsa... O'rnida hamqishlog'i Begimqul yotibdi.

Umri bino bo'lib taroq tegmagan patak sochlarini tuzg'itib, xurrak otib yotibdi...

Begimqul texnikumni bitirib ketganiga bir yildan oshsa ham, ayanikiga, birga yashagan eski hamtovoqlarini ko'rgani tez-tez kelib turar, aytishicha, qurilishda emas, qurilishdan ham yog'liroq qaysi bir gazmontaj idorasida ishlar, har kelganida bir to'rva maydachuyda ko'tarib kelib, "stipendiya kutib yotgan mulla mirquruq do'stlarini mehmon qilib" ketardi.

Bu safar ham quruq kelmagan bo'lsa kerak, stolda konserva qutilari, bir-ikki bo'lak shokolad, bo'shagan shampan bilan yarmidan ko'prog'i ichilgan shisha konKjyak turardi.

Hikmatillo oyoq uchida yurib, darsga ketgan sherigining karavotiga o'tdi, mehmonni uyg'otib yubormay deb ehtiyot harakat qilsa ham, Begimqul karavot g'ichirlaganini eshitib qoldi chamasi, qovoqlari shishgan ko'zlarini ochib ishshaydi-da, qaddini rostladi. U Hikmatillodan ham bo'yodor, lekin yelkalari keng bo'lgani uchun miqtiroq ko'rinar, o'ziyam kurashchi, sambo bo'yicha shahar yoshlari o'rtasida chempionlikni olgan, agar shu qaddi-qomatiga yarasha ust-boshiga ham e'tibor bersa yigitmisan-yigit bo'lardi! Begimqul ko'rpani ochib tashlab, yostiqday ko'pchib turgan keng ko'kraklarini ishqadi.

- Qayoqlarda yuribsan, og'ayni? Yigitmisan o'zi?

- Nima qipti?

- Nima qipti deydi-ya! Qizing keldi...

- Qizim? - dedi Hikmatillo tushunmay. Begimqul patak sochlariga besh panjasini tiqib, xaxolab kuldi.

- Sendaqa oshiqi-beqarordan o'rgilib ketdim. Nilufarxonni aytaman. Kecha kechqurun izlab keldi...

Hikmatillo birdan yopirilib kelgan mudhish shubhadan nafasi siqilib:

- Xo'sh? - deb so'radi.

Begimqul nimasi bilandir Nilufarning ko'zlariga o'xshab ketadigan hayosiz ko'zlarini baqraytirib, yana uyni boshiga ko'tarib kuldi.

- Yo'qligingni bildirmadik, og'ayni. Shampan quyib berdim. Kinoga optushdim. Uylariga kuzatib qo'ydim. Yaxshi qippanmi?

Uning ko'zlarida, zotan, ko'zlarini lo'q qilib surbetlarcha gapirishida, go'yo mohir usta tergan g'ishtday bir-biriga zich terilgan oppoq yirik tishlarining chaqnashida allaqanday shafqatsiz bir narsa bor edi. Shu topda Hikmatillo uni burdalab tashlashga tayyor, lekin unga kuchi yetmasligini bilar, surbetlarcha ishshayib turgan bu yigit uni qilichday yarqiragan shu tishlari bilan kulib turib, chaynab tashlashiga aqli yetar edi.

- Nima bo'пти shunga? - dedi Hikmatillo bo'shshib.

- Ha balli, mana bu boshqa gap! - Begimqul rangini bilib bo'lmaydigan, kir-chir, lekin yoshlar orasida yaqindagina rasmga kirgan jinsi shimini kiyarkan, to'satdan ko'zini qisib:

- Menga qara, og'ayni, - dedi. - Bir gap aytsam xafa bo'lmaysanmi?

Hikmatillo indamay kravotga o'tib o'tirdi. U titrar, butun vujudi olov bo'lib yonar edi.

- Shu qizingni menga oshira qolsang-chi! Baribir, sen uni... evlay olmaysan...

Hikmatillo o'rnidan qanday sapchib turganini, shampan shishasini qanday olib, qanday otganini bilmay qoldi. Shisha chap berib qolgan Begimqulning quloqlari tagidan o'tib, devorga tegib chil-chil sindi. Yaxshiyam aya uyda yo'q edi!

Begimqul qaddini rostlab, xuddi hech narsa bo'lmaganday yana xandon otib kuldi.

- Ana unisiniyam ot! Zora tegizsang! Hikmatillo boshini buqaday egib, o'zini unga otdi.

Hikmatilloyam bo'sh keladiganlardan emas, qishloqda o'z tengqurlari bilan kuch sinashib davraga tushib yurgan yigitlardan edi, lekin Begimqul boshidan oshirib karavotga bosdi-da, xuddi hazillashayotganday kulib turib, o'ynab turib piypalay ketdi... U kulgan sayin g'azabi ortgan Hikmatillo poylab turib uning yapalog'roq katta burniga bir mush tushirdi. Begimqul "xap senimi", deb burnini bosganicha qoldi. Hikmatillo eshikni bir tepib, tashqariga chiqib ketdi...

Texnikumda tanaffus payti edi. Hikmatillo shitob bilan kirib borganida Nilufar odam a'zolarining surati osilgan doska oldida bir guruh dugonalari bilan gaplashib turardi. Dugonalari Hikmatilloni tanib, Nilufarni turtishdi, "aravakash-aravakash", degan shivir-

shivir va piq-piq kulgi eshitildi. Hikmatilloning vajohtidan odam qo'rqlik edimi, yo boshqa narsadan hadiksiradimi, ishqilib, Nilufar uni ko'rib oqarib ketdi, lekin darrov o'zini bosib oldi, shekilli, hovliga chiqqanlarida chehrasida, ko'zlarida sovuq bir g'urur paydo bo'lgan edi.

- Bu... bu nima qilganingiz? - dedi Hikmatillo hansirab.

- Nima qipman?..

- Nima qipman deysiz? - Haligi u nokas bilan shampan ichibsiz, kinoga tushibsiz...

Nilufarning tegrasi nafis bo'yalgan ko'zlarida to'satdan sho'x uchqunlar o'ynab, oqargan yuziga anor suvi yugurdi.

- Voy, manu odamni - deb xitob qildi u. - Kinoga tushsam... nima bo'пти? Nima, men sizning xotiningizmanmiB?

"Xotin" so'zining Nilufarday yosh, nozikkina bir qizning og'zidan chiqishi Hikmatilloga shunday erish tuyuldi, u dovdirab:

- Axir, - dedi. - Axir biz... O'pishgan edik-ku! Nilufarning ko'zlaridagi sho'x uchqunlar hayratga, hayrat zo'r qahqahaga aylandi.

- Men... lablarimni artib tashladim! Nilufar xandon otib kulganicha, shartta burilib ketarkan:

- Xayr, Hikmat aka! - deb qo'l siltadi. - Biz endi ko'rishmaymiz!

Hikmatillo keyinchalik bu uchrashuvni, o'zining "axir bir o'pishgan edik-ku!" degan so'zlarini har eslaganida uyat va iztirobdan ingrab yuboray derdi, mana, hozir ham oldin yuzlari tirishib, keyin xaxolab yuborishiga oz qoldi, lekin o'shanda... O'sha kuni u umrida birinchi marta ichdi, shunday ichdiki, ertasiga bo'lgan voqealarning bittasini ham eslay olmadi. Bu voqealarni unga kula-kula do'stlari gapirib berishdi. Go'yo u g'irt mast bo'lib yotoqqa (xayriyat ayanikigiga emas!), texnikumning yotog'iga borgan emish, "sevgilimdan ayrildim! Qiz zotida vafo yo'q! O'zimni o'ldiraman!" deb, boshini devorga urib yig'lagan, ochiq derazalarga intilib, ikkinchi qavatdan o'zini otmoqchi bo'lgan, oxiri kursdosh do'stlari uni karavotga bog'lab zo'rg'a uxlatgan emish!..

Hikmatillo o'shanda ikki kun boshini yostiqtan ko'tarolmay yotdi, uchinchi kuni esa... voenkotatdan povestka keldi...

Bu povestka o'shanda unga ko'k yuborgan bir najot, hamma musibatlardan qutqaruvchi baxt qushi bo'lib ko'rindi. Chunki o'shanda u bu shaharda turishga ham, o'qishga ham, Nilufarni ko'rishga ham toqati qolmagan edi! Lekin hayot ularni yana bir marta duch keltirdi. Chaqiriq qog'ozi kelgan kunning ertasigayoq uchrashtirdi.

Bo'lgan voqealardan hamon dili siyoh, hamon iztirobda yurgan Hikmatillo povestka tekkan kuni kechqurun O'rdaga kelib, trolleybusdan tushdi-da, anhor bo'ylab sekin yurib ketdi.

U anhor bo'yiga jinday yozilish, yuragini qoplab olgan qora dudni jinday tarqatish umidida kelgan edi, lekin o'rniga aksi bo'ldi: atigi uch-to'rt kun muqaddam Nilufar bilan qo'l ushlabib borgan sohillarni, uning hamisha porlab turguvchi ko'zlariga tikilib, dam kulib, dam nozlanib gapirgan gaplarini eshitib, yonma-yon yurgan xiyobonlarini, o'tirgan skameyklarini ko'rganida, olam ko'ziga qorong'i ko'rinib ketdi. U orqasiga qaytmoqchi bo'ldi, lekin xuddi shu payt, endi qaytmoqchi bo'lib turganida... ularni ko'rib qoldi. Begimqul bilan Nilufar, "Paxtakor" stadioni darvozasining ro'parasidagi qo'sh tol tagida, bir mahallar choyxona bo'lgan joyning skameykasida qo'l ushlabib o'tirishar, Begimqul yo'lovchilarga zig'ircha e'tibor bermay, qizni bag'riga bosib o'pmoqchi bo'lar, Nilufar esa, boshini har tomonga olib qochar, to'g'rirog'i, shunga o'xshash harakatlar qilar, lekin Begimqul uni qo'yib yubormas edi!

Hikmatillo buning hammasini shunday yaqin borib qolganda ko'rdi, ko'rdi-yu, orqasiga chekinishni ham, o'tib ketishni ham bilmay, to'xtab qoldi. Chunki Nilufar uni ko'rib, Begimqulni siltab tashladi-da, o'rnidan turdi. Oppoq, muloyim yuzi gulxan taptida qizarganday lov-lov yonib, charos ko'zlari allaqanday porlab:

- Hikmatillo aka! - dedi. - Og'ayningizni tartibga chaqirib qo'ying, hech uyalmaydi-ya!

Begimqul ham ishsheyib o'rnidan turdi, go'yo xijolat chekkanday tomoq qirdi. Lekin Hikmatillo unga e'tibor ham bermadi, rangi o'chib, Nilufarga yuzlandi.

- Menga qarang Nilufarxon! - dedi, keyinchalik o'ziniyam hayratga solgan bir sovuqqonlik bilan. - Erkalikni Begimqulga qiling.

Bu kishiga o'pich berib... menga erkalanish... ko'chada qolgan sayoq qizlarga ham yarashmaydi!

Hikmatillo shunday dedi-da, shartta orqasiga burildi, burilarkan, Nilufar yuzini qo'llari orasiga yashirib olganini, Begimqul esa hamon xaxolab kulib, uning qo'llarini tortqilayotganini ko'rib qoldi.

Ertasiga, yelkasida buyum to'rva, qo'lida almisoqdan qolgan katta chamadon, ofitserlar boshchiligida vagonga chiqayotgan edi, kimdir yelkasidan turtdi. O'girilib qarasa... Begimqul! Qo'lida setkaga solingan ikkita qovun, hammomdan chiqqanday qip-qizarib ishsheyib turibdi!

- Kechirasan, hamshahar... mana shu... arzimagan narsa... Yo'lda yor-birodarlaring bilan baham ko'rarsan!..

Hikmatillo qovunlarni olmay shartta burilib ketmoqchi bo'ldi-yu, ko'ngli bo'sh odam, dag'allik qilishga yuragi chopmadi.

Qovunlarni olib vagonga tashlab chiqdi. Begimqul uni chetga tortdi, hamon xijolat chekib kuldi.

- Kecha ja...yomon qilding-ku, og'ayni... Nilu mendan arazlab ketib qoldi...

- Qo'rqqamasang ham bo'ladi, qaytib keladi...

Begimqul boshini qashib:

- To'g'ri, menam cho'chqalik qildim, - dedi. - Lekin... sen o'ylamaginki, men uni shunchaki... yo'ldan uryapti deb! Men unga uylamoqchiman...

- Baxtli bo'linglar!..

- Sen xafa bo'lma, og'ayni... Negaki, baribir foydasi yo'q edi. Chunki mana, armiyaga ketyapsan. U seni ikki yil kutadigan qizlardan emas...

Garchi "Hikmatchik" degan so'z g'ashini keltirsa ham, Hikmatillo bu xatni o'qib, ichida kulib qo'ya qoldi. Chunki, birinchidan, o'tgan bir-ikki oy ichida u Nilufarni dilidan tamom chiqarib tashlagan, ikkinchidan, Nilufar aytganday, qizlar bilan muomala qilishni o'rgana boshlagan edi.

Hikmatillo xizmat qilgan joy nomiga Novosibirsk, deb atalsa ham, shahardan ancha yiroqda, qalin o'rmonlar orasida edi. Atrofdan, ham besh-olti chaqirim joyda bir qishloq bor, bu qishloqlarda yigitlarni kunduz chiroq yoqib topib bo'lmas, lekin qizlar serob edi! Har shanba yo dam olish kunlari, soldatlar etiklarini ko'zguday yarqiratik, gimnastyorkalarining yoqalariga oq surpdan hoshiya taqib, kamarlarining taqinlari va quloqchinlarining yulduzchalarini qumga ishqab yaltillatib, shu qishloqlarga otlanishar, tomlarini qor bosgan, tor, lekin hammomday issiq klublarda garmonKj sadosi ostida yer deysinib tansa tushishar, yangi filKjm qo'yilsa, sahnadan ko'ra yonlaridagi qizlarga ko'proq e'tibor berishib, g'ira-shira zalda piq-piq kulishib, pinhona pichirlashib, kino ko'rishardi.

Dastlabki paytlarda Hikmatillo bu qishloqlarga borishga, borganda ham qizlarga yaqinlashishga iymonib yurdi. Bir kuni - bu o'sha, Begimquldan xat borgan paytlar edi shekilli - nomiga posilka kelganligi haqida pochtdan qog'oz oldi. Pochta idorasi qo'shni

qishloqda edi. Hikmatillo OlesKj Mayborada, degan og'aynisi bilan posilkani olishga bordi.

Pochta qishloq magaziniga yondosh torgina xonada edi. Xona ko'chadan ham sovuq, uyning to'rida, derazaning oldida, qalin po'stin kiyib, boshiga tivit ro'mol o'rab olgan yoshgina bir qiz, og'ir piymalarini bir-biriga urib, yer depsinib turardi. Qiz po'stinining ichidan ham qat-qat kiyim kiygan bo'lsa kerak, matryoshka degan yum-yumaloq qo'g'irchoqqa o'xshar, tugmadekkina burni, yupqa lablari, katta-katta ko'm-ko'k ko'zlari bu o'xshashlikni yana ham kuchaytirar edi. Hikmatillo qog'ozni ko'rsatdi, qiz uning hujjatiga ko'z tashlab, peshtaxtaning tagiga engashdi-yu:

- Voybo', xotiningiz sizni juda yaxshi ko'rar ekan! - deb tivit ro'mol o'ragan boshini likillatdi. - Yuborgan posilkasini men ko'tarolmayman. O'zingiz kirib ola qoling!

Qizning qiliqlari ham, kulgisi ham, so'zlari ham Hikmatilloga shunday xush yoqib tushdiki, qizarib:

- Xotinim yo'q mening! - dedi.

- Aldamay qo'ya qoling! - dedi qiz, tivit ro'mol bilan o'ralgan bir parchagina yuzida kulgichlari o'ynab.

- Bilamiz!

- Yo'q, yo'q rost, xotinim yo'q! - dedi Hikmatillo va Olesning biqiniga turtganini sezib, unga yuzlandi. - Xudo ursin agar, yolg'on so'zlasam!..

- Qo'y, shu xotiningni! Posilkangni ol! - dedi OlesKj, aftini burishtirib.

Hikmatillo ichkariga kirdi. Posilka haqiqatan ham juda og'ir - kamida bir pud kelardi. Hikmatillo uni ko'tarib chiqayotib, qizga qaradi. Qiz qizargan qo'llariga ufurib, Hikmatilloga tikilib turar, yoqimtoy nogohida har qanday yigitni ham eritib yuboradigan qandaydir iliq bir mehr bor edi. Hikmatillo posilkani ochib, qizga mevalardan - uydan ho'l meva yuborganlaridan xabardor edi! - bergisi keldi-yu, iymandi.

Tashqariga chiqib, eshikni yopishlari bilan OlesKj uning yelkasiga urib:

- Nima balo, yoqib qoldimi? - deb so'radi.

- Yaxshi qiz ekan, - dedi Hikmatillo.

- Yaxshi qiz bo'lsa shunday qilasanmi?

- Nima qildim?

- Xotining bor desa, xotinim yo'q, deb ont ichasan!

- Yo'q xotinni bor deymanni bo'lmasa?

- U senga jo'rttaga aytyapti-ku buni, to'nkamisan hazilni tushunmaydigan? Bitta emas, ikkita xotinim bor, ammo sizning bitta tabassumingiz uchun ikkalasiniyam qo'yvorishga tayyorman, demaysanmi, kallavaram?

- Dabudurustdan-a?

Nima balo, sahroda o'sgan yovvoyimisan? Shunday jonon qiz hazil qiladi-yu, bu bo'lsa: "Xotinim yo'q!" deb ont ichadi. U jo'rttaga sening qitig'ingga tegyapti-ku, latta!

- Yo'q-e, - dedi Hikmatillo ishonmay.

- Men bu qizni taniyman. Oti Nadya. Klubda kutubxonachi bo'p ishlaydi. Hozir bu yerda oyisining o'rnida turgan bo'lsa kerak.

Kechqurun tansaga kelamiz, o'zim tanishtirib qo'yaman...

OlesKj kun bo'yi unga qizlar bilan tanishish, ularning ko'nglini ovlash "uslubidan" saboq berdi. Bu saboq uncha mushkul emas, Olesning aytishicha, qizlar nima desa, shuning teskarisini aytish, hazilga hazil bilan javob berish, hozirjavob bo'lish kerak ekan, xolos!

Lekin juda oson ko'ringan bu "uslub"ni qo'llash o'yg'ay emas ekan, Hikmatillo tugul, sho'xlikda batalKjonda tengi yo'q Olesning o'ziyam kechqurun qizlar davrasida bu "uslub"ni qo'llayman deb, rosa kulgi bo'ldi. Lekin shu kulgi bahona Hikmatillo Nadya degan haligi kutubxonachi qiz bilan tanishib oldi.

Hikmatillo bolaligida kitob o'qishni yaxshi ko'rsayam, texnikumga kirganidan keyin deyarli hech narsa o'qimagan, darsdan tashqari kitob o'qishga vaqtiyam yo'q edi. Armiyada ham vaqt kam edi, lekin... u oldin Nadyadan uyalgani uchun, mazmunini so'rasa o'sal bo'lib qolmay, deb o'qidi, keyin... kitob bahona diydor g'animat, deganlaridek, qizni ko'rgisi kelgani uchun olgan asarlarini tezroq o'qiydigan bo'ldi, oxirida esa o'ziyam shunday qiziqib ketdiki, so'ngti besh-olti oyda bir dunyo kitob o'qib tashladi!..

Eng muhimi, bu quvnoq, hazilkash qiz bahona Hikmatillo umuman qiz-juvonlar davrasida o'zini erkin tutishga o'rgandi, o'rgangandan keyin esa, ilgarigi tortinchoqligi, Nilufarga qilgan muomalalarini eslab kuladigan bo'ldi...

Begimqul so'nggi bir xatida Chilonzorda, ikki xonali alohida uyda turishini aytib, mehmonga taklif qilgan, "otpuskaga kelsang, eski og'aynilaring yodingdan chiqmasin, ayaning uyida qilgan jinniliklarimizni eslab, bir otamlashamiz", deb yozgan edi. Bu "jinniliklari", Nilufarni deb, Begimqul bilan mushtlashganlari endi Hikmatilloning o'zigayam juda g'alati tuyular, ayni zamonda negadir Nilufarni, umuman ularning turish-turmushlarini ko'rgisi kelardi.

Hikmatillo bugun dam olish kuni ekanini, barvaqtroq bormasa mezbolar bir yoqqa ketib qolishlari mumkinligini o'yladi-da, tramvayga mindi.

3

Eshik orqasida oldi ship-ship etgan yengil sharpa, so'ng uyqudan bo'lsa kerak, sal bo'g'iq, tanish ovoz eshitildi:

- Bu kim?..

- Kechirasiz, bu men, Hikmatman...

- Hikmat? - go'yo bir narsadan hurkkanday patir-putur sharpa, so'ng, sal nariroqdan sarosimali shivir-shivir eshitildi:

- Ayiqday ag'anab yotavermay, turing hoy, Hikmat keldi!

- Qaysi Hikmat? - do'rilladi yo'g'on ovoz.

- Qaysi bo'lardi! O'sha, hamqishloq do'stingiz-da!

- Topgan vaqtini qara! Endi bag'rimga bosaman deb...

- Ko'p so'yilavermang! Boring, eshikni oching. Men kiyinib olay...

Hikmat ketishini ham, ketmasligini ham bilolmay, turgan joyida serrayib qoldi.

Ichkarida karavot purjinasining og'ir g'ichirlashi, chindan ham ayiq g'ingshiganday g'ingshigan, esnagan, kerishgan ovozlar eshitildi. So'ngga kalitlar, zanjirlar shaqir-shuqur qilib, nihoyat, eshik ochildi.

- E-e, do'stim, Hikmatillo! Olamda bormisan? Uyquni beliga tepdingu, ammo yo'qlab kelganingga xursandman, humpar!

Ancha to'lishgan, salobatlashgan Begimqul, egnida yo'l-yo'l ipak pijama, oppoq ko'kraklari qornigacha ochiq, patak sochlari burungidan ham hurpaygan, poygakda eshikni to'sib turardi.

- Ostonada ko'rishishning xosiyati yo'q deyishadi! Ichkariga kir! Qani, quchoqlashamizmi, ablah - Begimqul quloch yozib ko'rishdi. - Bo'ydan beripti-ku, xudo! Boshingni eg, humpar, shiftni teshvorasan! Qaydasan, Nilu? Ja ketvorgan yigit bo'пти, bu lapashang?

- Rostdan-a?

Shundoq ro'paradagi eshik ochilib, Nilufar chiqdi. Egnida qandaydir yaltiroq matodan tikilgan keng xalat, shoshilinch turmaklangan sochlarining bir necha tolasini egilib chakkasiga tushgan, surma qo'yilgan ko'zlari xiyol suzilgan Nilufar, tirnoqlari nafis bo'yalgan nozik qo'llarini berib, kulib ko'rishdi, ko'risharkan, yuziga bilinar-bilinmas qizillik yugurdi.

- Chindanam shiftga tegadigan bo'psiz!

Nilufar bir oz ozgan, yumaloq oppoq yuzi xiyol cho'zilgan, o'ziyam allaqanday ma'yus bir latofat kasb etgan, go'yo bultur ichida lovillab yonib turgan qandaydir alanga so'ndirilganu, endi orom olib, tinchib qolgan...

- Xotinimga namuncha qadalasan, ablah! Bilasan-ku, rashkim yomon! - Begimqul qizilo'ngachigacha ko'rsatib, xaxolab kuldi.

Nilufar yana qizarib yerga qaradi:

- Bachkana bo'lmang! Ichkariga kiring... Yo'q, yo'q, etingizni yechmang, artib kiravering! - u chap tomondagi devor shkafini ochib, Hikmatilloning oyoqlari ostiga ho'l latta tashladi.

Hikmatillo, gard yuqmagani qip-qizil poyandozni iymanihgina bosganicha tor yo'lakdan yurib, o'ng qo'lidagi xonaga o'tdi, o'tarkan, ko'zi beixtiyor yotoqxonaga tushdi; qo'sh tavaqali garniturga ilingan kiyimlar taxi buzilgan, qo'sh karavotdagi atlas ko'rpa yig'ilmagan... Lekin mehmonxonadagi tartib bekami ko'st: chet ellik qora yaltiroq servantlardagi chetlariga tilla suvi yuritilgan piyola-choynaklar, idish-tovoklar, rang-barang ko'za va ko'zachalar, surat solingan mis buyumlar, nozik qadahlar, hammasi joy-joyiga qo'yilgan, jigar rang kitob shkafidagi oq, qizil, qora jildli kitoblar bitta-bitta terilgan, yerdagi qirmizi gilam, eshik va derazalarga nafis harir to'r ustidan tutilgan qalin ipak darpardalar, ekрани katta rangli televizor, tilla romga solinib, devorga osilgan ikkita tabiat manzarasi, shiftdagi katta billur qandil - hamma-hammasida nozik didli ayolning mehribon qo'li sezilib turar, hammasi alohida qunt bilan yasatilgan edi.

- Namuncha og'zing ochilib qoldi? - dedi Begimqul, mamnun jilmayib. - Qalay, akang o'rgilsindi qasri-oliylari yoqdimi? Buning hammasi kaminaning halol puliga kelgan! Hozir kimni qo'li baland - quruvchi bilan gazchining qo'li baland. Hasad qilma! Qaytib kelsang sen ham bir-ikki yildayoq boplab koshona qurib olasan!

- Kim hasad qilyapti?

- Gap-da, kallavaram!.. Xo'sh, ya'ni... qachon kelding?

- Ikki hafta bo'ldi. Qishloqda edim...

- E, ha... boboy olamdan o'tibdilar. Joylari jannatda bo'lsin. Yaxshi odam edi, rahmatlik. Xafa bo'lma, hammaning boshida bor gap. Qani, yuqori o't, men yuvinib chiqay. Xohlasang sen ham yuvinib ol. Bitta vanna qurdirganman, ko'rsang og'zing ochilib qoladi. Ko'rasanmi?

- Yo'q, rahmat...

- Bo'lmasa yuqori o't, damingni ol.

Begimqul ayiqday chayqalib, vazmin odimlab chiqib ketdi. Uning yurish-turishi, xatti-harakatlari, hatto "ablah" deb xaxolab kulishlarida ham g'urur aralash zo'r bir mamnuniyat, o'z turmushidan qoniqish, baxtiyorlik sezilib turardi. Nega ham mamnun bo'lmasin? Shunday go'zal, orasta xotini, shohona uy-joyi bo'lsa, hech narsadan kam-ko'sti bo'lmasa... u mamnun bo'lmay, Hikmatillo mamnun bo'lsinmi?

Bu nima? Hasadmi? Ichi qoralikmi? Yo'q, hasad emas, lekin... lekin nima bo'layotganini o'ziyam tushunolmagan, faqat tiniq kuyday hazin bir tuyg'u dilini chulg'ab olganini sezgan Hikmatillo bir-bir bosib, kitob terilgan shkaf yoniga o'tdi...

Hoshiyasiga zar tikilgan guldor shippagi bilan gilamni unsizgina bosib, Nilufar kirdi. O'rtadagi yaltiroq stolga popukli qalin dasturxon yozarkan, bilinar-bilinmas kulimsirab:

- Xizmatlar yaxshi o'tyaptimi, Hikmat aka? - deb so'radi.

- Shukur... O'zingiz qalay? O'qishlar tugadimi?

- Ha, ko'klamdan beri aptekada ishlayapman. Agar dori kerak bo'lsa... ishxonayam yaqin, shu uyning o'zida... Yo'q-e, dorini nima qilardingiz siz? Ja... otday bo'p ketibsiz! - Nilufar bu gapni aytishga ayti-yu, qizarib ketdi.

- Ha, endi... - Hikmatillo xijolat chekib yo'taldi. Nilufarning bulturgi odatlari, bir joyda bir zum tinch turolmay kiyikday sakrashlari qolgan, yurish-turishlarida, harakatlarida yosh kelinchaklarga xos yoqimli ma'sumlik, bosqlik, nazokat paydo bo'lgan edi. Yo tavba! U chindan ham shunchalik o'zgarganmi, yo boshdayam shunday ma'sum bo'lganu, faqat unga, rashkchil qishloqiga behayo va shaddod ko'ringanmidi?

Hikmatillo eski munosabatlarini eslab o'zidan qancha kulgan bo'lmasin, bugun yo'lda kelayotib erkin gaplashishga o'zini qanchalik chog'lamasin, hozir unsizgina odimlab dasturxon yasayotgan bu yosh, go'zal juvon oldida o'zini erkin tutolmas, nimadir unga xalaqit berar, nimadir asablarini tarang tortib turar, eng yomoni yuragi nina sanchilganday betinim sanchib og'rirdi.

Nilufar servantdan to'rta likopcha, og'ir kumush qoshiq, kumush vilkalar olib stolga qo'yarkan:

- Xizmatdan qachon qaytasiz? - deb so'radi.

- Hali bir yil bor...

Hikmatillo shkafni ochib oq jildli qalin kitobni oldi. Yo rab! Bu o'sha mahallar ko'l bo'yida Nilufarning qo'lida ko'rgan "Alvido, qurol!" degan kitob edi!

Dasturxon yozib bo'lgan Nilufar, xuddi nima qilishi yodidan ko'tarilgan odamday, xayolga tolgan edi. Nihoyat, u qandaydir ichki bir taraddudni yengib, chakkasiga tushib turgan soch tolalarini to'g'riladida, sharpasizgina odimlab, Hikmatilloga yaqinlashdi.

- Nimani o'qiyapsiz?..

- Ha, shu.. Xemenguey, - dedi Hikmatillo. - "Alvido qurol!" Chindan ham... G'alati kitob ekan!..

Nilufarning ko'zlarida quvonch aralash bir hayrat porladi.

- O'qidingizmi?

- Hozir Xemengueyni o'qimagan odam, ayniqsa biz tomonlarda, armiyada, kulgi bo'ladi-ku! - dedi Hikmatillo va beixtiyor qizarib ketdi.

Uning yodiga kutubxonachi qiz Nadya tushdi. Nadya unga bu romanni navbat kutayotgan kitobxonlardan yashirib, ikki kunda

o'qib chiqish sharti bilan bergan edi. Hikmatillo esa kitobga sira kirisholmagan, romanning bosh qismi unga juda zerikarli tuyulgan edi. U bir o'yida kitobni "o'qidim" deb, qaytarib bergisi ham kelgan, biroq Nadyaning so'rab qolishidan qo'rqan edi. Eng muhimi, shu kitob bahona Nilufar bilan ko'lda arazlashib qolgani yodida turgani uchun ham o'qishga majbur etgan edi o'zini. Va ajabo, birinchi kunlari kitobning yigirma-o'ttiz betini zo'rg'a o'kigan Hikmatillo, uchinchi kuni qolgan qismini bir o'tirishdayoq o'qib chiqqandi. O'sha kuni Hikmatillo qurilishda navbatchi edi. U kechasi prorasning xonasiga kirib, eshikni yopib oldi-da, kitobni ochdi, ochdi-yu... U yog'i nima bo'lgani yodida yo'q, faqat tong palla kitobni yopib o'rnidan turgani esida... Kitob qahramonlarining fojiali muhabbati, Ketrinning to'lg'oq azobida o'lishi, sevgilisidan ayrilgan Genrining musibati uni titratib yuborgan edi!..

- Bechora Ketri! - dedi Nilufar. - Uning o'limi... xuddi Genrining ko'z yoshlariga o'xshash tinimsiz quygan yomg'ir... esingizdami? Men yig'layverib esim ketuvdi...

- Ha, ha, - dedi Hikmatillo birdan yopirilib kelgan hayajonni yashirishga urinib. U ko'zlari allaqanday porlab, ovozi titrab gapirayotgan bu muloyim juvon bilan o'zi o'rtasida qandaydir nozik bir yaqinlik paydo bo'lganini his etdi, nazarida, Nilufar shu topda faqat o'z ko'ngli emas, uning, Hikmatilloning ko'nglidagi to'fonni ham his etayotganga o'xshardi!

- Bilasizmi, Hikmat aka? - dedi Nilufar va qo'lini Hikmatilloning qo'lga qo'ydi. - Ketrin o'ladi-yu, biroq... biroq men uni juda baxtli, juda baxtli ayol deb o'ylayman...

- Nega?
- Chunki... Genriday... ajoyib yigitning muhabbati... shunday pok tuyg'ular, shunday samimiy... - Nilufar "qult" etib yutindi, ko'z yoshi aralash jilmaydi. - Kechirasiz, men juda... G'alati...

- Yo'q, yo'q! - dedi Hikmatillo. - Men... tushunib turibman. Hammasiga tushunib turibman. Men o'shanda... ko'lda... bilmagan ekanman...

Boyadan beri bir me'yorda quyilayotgan suvning sokin shing'illashi tinib, vannadan Begimqulning:

- Hoy, bu qanaqa shivir-shivir? Rashkim yomon manim! - deb qichqirgani va xaxolab kulgani eshitildi.

Nilufar, xuddi, bexosdan xunuk bir gap aytib yuborgan odamday qizarib ketdi-da, boshini bir tomonga egganicha, tez yurib, mehmonxonadan chiqdi.

Yo'q, bu Hikmatillo bilan bulturgi Nilufar emas, tamom boshqa odam edi!.. Yo bu bir yil ichida unga bir nima bo'lganu, juda o'zgarib ketgan yo, aksincha, Hikma-tillo boshdayoq yanglishgan, boshdayoq u haqda noto'g'ri xulosa chiqargan!

Ha, gap Nilufarda emas, uning o'zida! Nilufar bultur ham birda yosh qizlarga xos sho'xliklar qilib, rashkini keltirsa, birda u bilan, Hikmatillo bilan samimiy gaplashgisi kelib, muzika haqida, qandaydir notanish kitoblar haqida gap ochar, lekin u qizning suhbatiga jo'r bo'lolmas, u olamdan bexabar oddiy bir to'pori edi. Durust, u-ku olamdan bexabar, to'qim tabiat bir yigit ekan, Begimqul-chi? Begimqul qaysi fazilatlar bilan rom qildiykin bu nozik tabiat sanamini?

Hikmatillo yana boyagiday yuragi ohista bezillab, divanga o'tib o'tirdi.

Eshikda, vujudidan pag'a-pag'a issiq hovur taragan, yumaloq yuzi hozirgina bo'yalgan qo'g'irchoqning yuziday yaltillagan, mamnun-xushchaqchaq Begimqul ko'rindi.

- Qani, xotinjon, ovqat gatopmi, o'rgilib ketay sizdan? Gatop bo'lsa opkeling. Ishtahalar karnay bo'p ketdi! XolodilKjnikdagi konKjyakniyam oling, og'aynim bilan bir otamlashaylik!

Oshxonada boshlangan jaz-buz orasidan Nilufarning xiyol ranjigan ovozi keldi.

- Tong otmasdan turib konKjyakmi?

- KonKjyak bo'lmasa shampanxon to'rani oling, o'rgilsin. Siz ham yayraysiz, biz ham! - Begimqul Hikmatilloga ko'zini qisib, servantdan billur kadahlarni oldi.

Jizillab turgan bir tova quymoq ko'tarib Nilufar kirdi, kolbasa keltirib qo'ydi. Begimqul konKjyakka chiqdi shekilli, xolodilKjnikning eshigi gursilladi. Oshxonadan Nilufarning yana bir nima deb zorlangani, Begimqulning xushomad qilib kulgani eshitildi:

- Xotin zoti ikki toifaga bo'linadi, xonim. Yaxshi xotinlaru, yomon xotinlar, - dedi Begimqul mehmonxonaga bir shisha konKjyak ko'tarib kirarkan. - Yomon xotinlar mehmonning oldida erlariga xuruj qilishadi. Yaxshi xotinlar, ichlaridan zil ketsayam, mehmonning oldida iljayib turib, mehmon ketgandan keyin egovlashadi. Mehmon ketgandan keyin boshimda yong'oq chaqsangiz ham mayli, ungacha iljayib turing, o'rgilay sizdan!

- Eski hammom, eski tos! - dedi Nilufar, boshini egib.

- Mayli, xotin, mayli. Siz nima desangiz biz xo'p deb, ko'ksimizga uramiz, akasi jonidan. - Begimqul qadahlarga konKjyak quyib o'rnidan turdi.

- Xo'p, do'stim, Hikmatillo. Sen uchun. Eson-omon xizmatni bajarib kel. Kelganingdan keyin o'zim ishga joylab qo'yaman. Menga o'xshab gaz bo'yicha master bo'p olsang - oshig'ing olchi!

- Sen qachon master bo'lding?

- Bir yildan oshdi. Nega ko'zingni lo'q qilasan? Hozir gazchi turganda quruvchiga yo'l bo'lsin, og'ayni! Ertalab idoraga bor, ko'rasan: manman degan yo'g'onlar "Gaz-24" mashinalarini ko'ndalang qilib, "ukajon, bugun biznikiga tashrif buyurib, bir cho'qim osh yeb ketsangiz", deb qo'l qovushtirib turishi! Toshkentda nima ko'p, uchastka ko'p. Gaz turganda kim qo'lini kosov qilib ko'mir yoqishni xohlaydi deysan?..

- Gazdan boshqa gap yo'qmi olamda? - dedi Nilufar. - Miyasini qoqib qo'lga berdingiz-ku, Hikmatjonni!

- Hikmatjongayam kerak gap bu, xonim! Uyingizdagi mana bu servantlar, qo'lingizdagi billur qadah, egingizdagi ipak xalat, hatto siz yaxshi ko'rgan ana u serbezak kitoblar - hammasi o'sha sassiq gaz orqasidan kelgan, jonginam! Xo'p, bas qildik, xonim, bas qildik... Qani, oldik, do'stim...

Hikmatilloning esiga ayaning gaplari tushdi: "Gazga borsam... navbat kutasan deyishdi. Navbatchi o'lgur oxiratdayam kelmasmish. Bozordan usta opchiqa qolay desam, pojarniysi bor bo'lgur, isparvka bermasmish..."

- Ayadan xabar oldingmi hech? - dedi Hikmatillo.

- Aya? Ha, kampirni aytasanmi? Nima qildi?

- Hech nima... Kampir bechora uyiga gaz o'tkazmoqchi bo'lib, batareya qurdirgan ekan. Hammasi bo'пти-yu, quvurkon o'rnatib senlardan ruxsat olish qopti. Yordam bervorsang bo'larkan...

- Yordam ham gapmi? Sandiqning tagiga taxlab qo'ygan yuz so'lkavoylardan chiqarsin, shu bugunoq yoqib beramiz! - Begimqul odatdagiday xaxolab kulmoqchi bo'ldi-yu, og'zi to'la quymoq, kulolmadi.

- Kampir bechora yuz so'lkavoyliklarni qayoqdan olsin?

- Nima? - dedi Begimqul, og'zidagi quymoqni chaynashdan to'xtab. - Sen ayani bilmas ekansan! Ilonni yog'ini yalagan kampir u! Ko'mma tillosi bor ayaning. Sen... haliyam qishloqiliging qomapti, og'ayni!

- Sen qishloqi emasmisan?

- Menmi? Men... haqimni ajratoladigan qishloqilardanman! - Begimqul stulning suyanchig'iga chalqayib, xotiniga qirg'iy qarash qildi. - Mana, shaharning manman degan oliftalarini dog'da qoldirib shunday jononni gah deb qo'limga qo'ndirdimu, sen bo'lsang qishloqi deysan-a! Labbay, xonim?

Boyadan beri dasturxonning popugini barmog'iga o'rab, yerga qarab o'tirgan Nilufar non chaynashdan to'xtab, "qult" etib yutindi-yu, indamadi.

- Chindan ham obi zamzam desa bo'ladi, bu ichimlikni! Endi ter chiqay dedi! Qani, shunday narsani o'ylab topgan gurji xalqining salomatligiga yana bittadan olaylik, do'stim!

- Qo'ying, yetar endi! - dedi Nilufar va go'yo bu so'zlari uchun Hikmatillodan uzr so'raganday qizarib ketdi. - Men buni qizg'anayotganim yo'q, mashina haydashlari kerak. Dalaga chiqmoqchi edik...

- Hikmatniyam opketamiz! - Begimqul og'zini oq qog'oz bilan artib o'rnidan turdi. - Yaqinda "Jiguli" olganman. Bir kataysa qildiraman, do'stim. Bugun bo'shmisan axir? Qachon ketmoqchisan?..

- Ertaga. Lekin hali bilet olishim kerak... Rahmat.

- Shu ham masalami? Yo'l-yo'lakay kassaga kirib o'tamiz. Qani, xonim, dasturxonni yig'ishtirib, yasan-tusanni boshlang. O'n minut muhlat sizga - Begimqul ayiqday tebranib, mehmonxonadan chiqdi. Hikmatillo o'ng'aysizlanib o'rnidan turgan edi, Nilufar:

- Rost, birga bo'ling! - dedi, allaqanday yolvorgan tovushda. - Dalada yaxshi joylar bor. Qo'l bola osh qip beraman o'zim!

Nilufar, go'yo o'z gapidan o'zi uyalib ketganday to'satdan ko'zlari yoshlanib kuldi-da, tez yurib mehmonxonadan chiqdi.

4

Lop etib, kechasi vagonda bo'lgan voqealar esiga tushdi.

Hikmatillo chiqqan vagonning deyarli yarmini lo'lilar egallagan edi. Keyin bilsa, ular Saratov tomonlardan yaroqsiz otlarni opkelib, pullab qaytayotgan asbi jalloblar ekan. Lo'lilar hammasi bo'lib yigirma chog'lik, uch-to'rtta ayol - ular orasida boya vokzalda xayrlashgan xushchaqchaq lo'li yigitining ketvorgan singlisi ham bor edi - va besh-o'nta erkak bo'lsa ham, butun vagonni shovqin-suronga to'ldirgan, hammasi kayfli, hammasi raqsga tushgan, garmonKj, hushtak, nag'al qoqilgan etiklar dukuri, likopchadekkina mitti childirimalarining darang-durungidan olam larzaga kelgan, tekin tomosha avjida edi!..

Hikmatilloni kuzatib chiqqan do'stlari, qo'yarda-qo'ymay vokzalda ungayam jinday musallas ichirishgan, u ham shirakayf edi. Shirakayf holda o'sha tanish lo'li yigitlar davrasiga tushdi.

Ular Hikmatilloni xushnud qiyqiriq bilan kutib olishdi. Boya ertalab maydonga kuzatib chiqqan sho'x yigitcha esa, tor vagonda charx urib, o'zi childirima chalib, o'zi raqs tushayotgan, qavat-qavat qizil ko'ylagining o'tovdek etaklarini gir aylantirib, qizil guldor ro'molini havoda hilpiratib yer depsingan qaynisinglisini unga beradigan, to'yni Saratovda qiladigan bo'lib, ust-ustiga ikki piyola sharob quydi. Hikmatillo ichmagan edi, piyolani qiz oldi va unga ta'zim qilib:

- Ol, serjant! - dedi, ko'zlari yonib. - Yuragingda yoding bo'lmasa qaytarib ber - O'zim ichaman!

Lo'li yigit esa o'rnidan sakrab turdi.

- Buni ichsam, men ham bir shishaga qarz bo'laman, deb qo'rqma! Folbinlik qilib pul topadigan iprindi-siprindi lo'lilardan emasmiz bizlar! Ot jallobi deydilar bizlarni! Pul kerak bo'lsa mana! - lo'li yigit do'ppayib turgan yon cho'ntagidan bir dasta pul olib, havoga otib yubordi-yu, yerga sochilgan qog'oz pullarni bosib, yer depsinib o'ynay ketdi:

Ey, lalu-lalu, la!

Lalu, lalu!

Oh, qora tunlar,

Lo'lining

Baxt tunlari,

Lalu!

Qancha pul kerak bo'lsa ol, serjant! Aspi jallob deydilar bizni!..

Hikmatillo noiloj uzatilgan piyolani bo'shatib berdi, qizil ro'molchasini boshi uzra hilpiratib, qizil etikchasi bilan polni teshvorgudek depsinib raqs tushayotgan jononga uch so'm pul qistirdi, so'ng boshi gir-gir aylana boshlaganini sezdi-da, ikkinchi qavatta chiqib cho'zildi!..

Pul cho't emas, aspi jallob bo'lgan ablah! Pulni yerga sochib, raqs tushadi-yu, dong qotib uxlayotgan odamning cho'ntagiga qo'l soladi! Yana chamadonini ko'tarishib chiqqanini, qaynisinglisini bermoqchi bo'lganini aytmayisizmi? Yo'q, ayb uning o'zida! Kim unga lo'li tutgan sharobni ol dedi? Kim dong qotib uxla dedi? Endi nima qiladi? Kimdan pul so'raydi? Oyisiga telegramma berish to'g'risida gap bo'lishiyam mumkin emas. Busiz ham o'lim dog'ida jizg'anak bo'lib o'tirgan onaizoriga bu gapni aytib adoyi tamom qiladimi? Lekin vaqt ziq. Ertaga uchishi shart!..

Hikmatillo cho'ntaklarini yana bir bor shap-shap ushlab chiqdi-da, yuragi muzlab:

- Begimqul! - deb yubordi.

Eshikda, bo'yniga galstuk bog'layotgan Begimqul ko'rindi.

- Ha, nima qildi?

- Bu yoqqa qara... eshikni yop!

- Nima gap? Tinchlikmi?

- Tinchlik. Pulimni oldirib qo'yibman...

- Nima? - dedi Begimqul, galstugini bog'lashdan to'xtab. - Pulimni oldirib qo'ydim? Qanaqa qilib?..

- Ha, shu... kechasi poezdda... bir vagon lo'lilar orasiga tushuvdim. O'shalar oldimi, boshqami, bilmadim, ishqilib, pulim yo'q. Hozir biletga chiqamiz deb, cho'ntagimni paypaslab ko'rsam... yo'q! Hujjatlarim turipti-yu, pulim yo'q!

- Latta! - dedi Begimqul! - Yosh boladay lo'luga pulini oldirib o'tirsa! Necha so'm edi?

- To'qson so'm. Hammasi besh so'mliklar!

- Hayronman... - Hikmatillo, ko'zlari javdirab, hamqishlog'iga tikildi. - O'zing bir nima qilasan endi, do'stim. Men... kassada pulim bor. Borgan zahoti jo'nataman. Xudo ursin agar...

- Begimqul ensasi qotib aftini burishtirdi.

- Gap unda emas! Men jonim bilan berardimu... buni qara! Aksiga olib, hozir mendayam pul yo'q edi-da!..

Hikmatilloning a'zoyi badanidan ter chiqib ketdi.

- Jon do'stim! Bir ilojini top! Bu katta shaharda sendan boshqa tanish-bilishim bo'lmasa... kimga boraman? Xudo haqqi, ertaga yetib borsam, indinga jo'nataman!

Begimqul yana yuzini burishtirib qo'lini siltadi.

- Qiziqsan-a, og'ayni! Po'lim bo'lsa... men senga tekinga berib yuborardim. Atytyapman-ku, aksiga olib... pulsiz paytinga to'g'ri kelding deb! Tavba, Kap-katta odam! Serjant! Cho'ntagidan pul oldirib o'tirsa-ya...

- Menga qara, Begimqul. - Hikmatilloning ovozi titrab ketdi. - Bir ilojini qil, jon do'stim... Qo'ni-qo'shningdan qarz olsang ham bir balo qil...

- E-e, soddaliging qolmadi-qolmadi-da, og'ayni! Shu ko'p qavatli uylarda qo'ni-qo'shnichilik bormi? Bizni qishloq deb yuribsanmi betni? Odam odamni tanimaydi betta! Hayronman, nima qilish mumkin? Doim pul degan qalanib yotadigan uy, kelib-kelib, sen so'raganingda bir tiyin bo'lmasa-ya! Ayb xotinda! Bilasan-ku, xotinlarni!

- Balki xotiningda bordir, Nilufarxonda... Hikmatillo bu gapni aytishga aytdi-yu, tilini tishladi. "Yo'q! Nilufarni aralashtirish kerak emas bu ishga!" xayolidan o'tdi uning.

Begimqul tajang bo'lib, boshini qashidi.

- E-e, xotin zotini bilmas ekansan! Pul turarmidi bo'larda? Bir tiyin tushsa atelKje modga yugurishgani-yugurishgan bular!" - dedi Begimqul, lekin Hikmatilloning javdirab turgan ko'zlariga ko'zi tushib, boshini qashidi:

- Xo'p, so'rab ko'ray-chi, zora, baxtingga topila qolsa...

Hikmatillo "to'xta", deb qichqirib yuborishiga oz qoldi, lekin uning tili so'zga kelguncha Begimqul uydan chiqdi.

Hikmatillo turgan joyida qulog'ini ding qilib qotib qoldi. U o'zining naqadar ayanchli ahvolda ekanini sezar, chidab bo'lmas haqorat tuyg'usidan yer yorilsa-yu, yerga kirib ketsam der, ayni zamonda boshqa boradigan joyi, yalinadigan bir kimsasi yo'qligini bilgani uchun, tishini tishiga qo'yib, chidashga, yolg'on gapirayotgani yuzidan, gap-so'zlaridan bilinib turgan bu lo'ttivozga yolvorishga majbur edi...

Yo tavba! Shu uy, shu jihoz, "Jiguli" mashinasi, shu turish-turmushiga to'qson so'm topib berolmasa! Bunga ishonib bo'ladimi?

To'qson emas, sakson, boringki yetmish so'm bo'lsa ham yetar edi. Bir tiyiniyam yo'q emish! Birga o'qigan, bir mayizni bo'lib yegan hamqishloq do'sti uning ahvolini ko'rib turib, ikki-uch kunga yetmish so'm qarz berib turishdan bosh tortsa!..

Yo'q, shoshma, balki topib berar. Balki Nilufarxon!..

Nilufarni bekor aralashtiradi shu ishga. Bildirmay qo'ya qolish kerak edi unga! Lekin... agar shu safar yordam berib yuborishsa, bu mushkul ishdan qutqarishsa edi! Hikmatillo abadul abad unutmadi edi bu yaxshiliklarini! Bergan pullarini indindan qoldirmay telegraf bilan qaytarar, hatto ikki baravar qilib qaytarishga ham tayyor edi! Chindan ham uning omonat daftarchasida sal kam besh yuz so'm puli bor! U axir qurilish batalKjonida prorab bo'lib ishlaydi. Har oyida yuz so'm, ba'zi oylarda hatto yuz yigirma so'mgacha pul oladi! Hikmatillo dadasining vafoti haqida qishloq Sovetidan olgan spravkasini ko'rsatib, endi bu pulni oyisiga yubormoqchi edi... Mayli, yuz so'm kam yuborar. Aqalli ellik so'm topib berishsayam mayli, ellik so'mlarini yuz so'm qilib, hatto yuz ellik qilib qaytarishga rozi. Yana bir umr minnatdor bo'lib yurardi. Bir umr!

Oshxona tomondan asabiy shivir-shivirlar, so'ng Nilufarning "Qo'ying! Bilganingizni qiling!" degan xitobi eshitildi, eshik ochilib Begimqul ko'rindi, ko'rindi-yu, qo'llarini yozib, allaqanday ayanchli nosamimiy jilmaydi.

- Aytdim-ku, xotin zotida pul turarmidi deb! Tavba! Meniyam juda noqulay ahvolga solding-da, do'stim... Menga qara! - dedi u, to'satdan esiga bir narsa tushgan odamday ko'zlari chaqnaq. - Buyumlaring qani? Chamadon-pamadoning bormi o'zi?

- Bor.

- Bor bo'lsa... balki chamadoningdadir? Hikmatillo bo'shshahib boshini chayqadi.

Yo'q, pulni chamadonga solmaganini u aniq biladi.

Chamadonda kiyim-kechak, olma-anor bor, xolos. Pulni cho'ntagiga, soldat daftarchasiga solgani esida turibdi.

- Sen boshingni chayqama, do'stim! Menam shunday odatim bor! Pulimni bir joyga qo'ydim, deb o'ylaymanu, doim boshqa joydan topaman. Chamadoning qaerda o'zi? Oldin bir qarab ko'r...

Xonaga Nilufar kirdi. Sayilga tayyor shekilli, egnida atlas ko'ylak, bir qo'lida qirmizi jemper, bir qo'lida qizil charm sumka...

Oqarib ketgan yuzida, tegrasi bo'yalgan katta ko'zlarida hayajon aralash iztirob.

- Voy, nima bo'ldi, Hikmat aka?

Nilufar kirib kelishi bilan Hikmatilloning ichki a'zolarini siqib turgan qandaydir bir prujina yozilib ketdi-yu, qaddini rostladi.

- Xo'p, mayli, bir gap bo'lar... Xayr...

- Shoshma! Chamadoning qayoqda o'zi? Oborib qo'yaman...

- Keragi yo'q. Rahmat...

- Attang! Ja g'alati ish bo'ldi-da! Doim taxlanib yotadigan pul, shu safar... bunaqa bo'lganini qara?... Ja-a.. noqulay bo'ldi-da...

To'xta deymen, oborib qo'yaman...

- Ovora bo'lma...

- To'xtang! Axir siz... axir biz! - Nilufar, lablari pirpirab, bir eriga, bir Hikmatilloga qaradi. Uning ko'zlarida yana yosh tomchilari miltiraganday tuyuldi-yu, Hikmatillo tishini tishiga bosib, eshikni yulqib ochdi.

- Rahmat sizga. Xayr.

Hikmatillo, go'yo Begimqul quvib kelayotganday, zinalardan hatlab-hatlab pastga tushdi.

Oftob charaqlab turar, to'rt qavatli binolar bilan o'ralgan kattagina hovli bola-chaqaga to'la, kulgi, qiyqiriq osmoni-falakka chiqqan edi.

Hikmatillo eshikda bir zum to'xtab, ko'kragini to'ldirib nafas oldi, keyin ko'chaga chiqib, g'iz-g'iz uchib o'tayotgan mashinalarga qo'l ko'tardi: cho'ntagidagi yetti so'mni tejashning baribir foydasi yo'q edi!..

Hikmatillo qarsillatib yopgan eshik go'yo Nilufarning peshonasiga kelib tekkanday bo'ldi-yu, ko'z oldi qorong'ilashib, devorni ushlab qoldi. So'ng, bir-bir bosib, mehmonxonaga kirdi-da, shilq etib divanga o'tirib qoldi.

- Xo'sh, nima qildik, kettikmi?

Nilufar indamadi. U tomog'iga kelib tiqilgan achchiq faryod ko'ksidan otilib chiqishidan qo'rqib, tishini tishiga bosdi.

- Nima balo, og'izlariga talqon solib oldilarmi? - Begimqulning ovozi tahdidli yangradi. U vazmin odimlab, divanga yaqinlashdi.

Nilufar boshini ko'tarmasa ham, uning darg'azab vajohatini tasavvur etdi.

- Nima bo'p qoldi birdan?

- O'zim... boshim og'riyapti...

- Hmm... - dedi Begimqul. - Miltiqning o'qidek odam... nechuk tuyqusdan boshlari og'rib qolarmish? Boshlari og'risa... dalada...

tabiat qo'ynida yozilib ketasiz. Men bosh injenerimizga va'da berib qo'rganman...

Nilufar ko'zini yerdan uzmasdan sekin javob berdi?

- Yo'q, men... chiqolmayman. Negadir... noxush sezyapman o'zimni...

Begimqul go'yo nima qilishini bilmagan odamday ancha jim qoldi. Lekin Nilufar bilar - uning bu sukutidan qo'rqulik edi!..

Nihoyat u qandaydir og'ir pishillab:

- Menga qarang, xonim! - dedi. - Bosh-moshni bahona qilmay to'g'risini aytib qo'ya qoling: eski jazmaningizga qarz bermaganim uchun ko'rsatayotgan o'yiningiz emasmi bu?

Nilufar yalt etib qaradi. Uning yosh miltiragan ko'zlarida ifoda etish qiyin bo'lgan shunday zo'r bir qahr yonib turardiki, Begimqul bir nima deb g'uldiradi-da, eshikni taraqlatib yopib, uydan chiqib ketdi.

Eshik yopilishi bilan boyadan beri Nilufarni ip bo'g'ib olgan faryod ko'ksidan otilib chiqdi-yu, yostiqni quchoqlab o'krab yig'lab yubordi...

Nilufar yaqinda allaqaysi bir jurnalda o'qigan edi; go'yo, ko'z yoshi kishiga foyda keltiradi, degan gap shunchaki taxmin emas, balki ilmiy jihatdan asoslangan fikr emish, go'yo yurakni chulg'ab olgan alam, ko'z yoshi bilan birga mayda tomirlar orqali sizib chiqib ketarmishu, kishi yengil tortarmish. Xullas, g'am bo'g'ganda yig'lamagandan yig'lab olgan yaxshi emish!..

Nilufar hozir buni o'ylagani uchun emas, ko'pdan beri yig'ilib yurib, bugun birdan xuruj qilgan tizginsiz alamga bardosh qilolmagani uchun yig'ladi, divanga yuz tuban tushib, yostiqni quchoqlab, o'zini tutolmaganidan uvvos tortib yig'ladi. Bu yig'i chindan ham yuragidagi mislsiz iztirobni xiyol tarqatganday, xiyol yumshatganday bo'ldi. Lekin buning o'rniga xayolini oxiri ko'rinmagan tuganmas ma'yus o'ylar egallab oldi. Bu betaskin g'am, oysiz tunday qorong'i o'ylar uning xayoliga bugun kelayotgani yo'q, ular sal kam bir yil oldin, to'ydan bir hafta o'tmasdanoq boshlangan, lekin bugun, Hikmatilloni ko'rganidan keyin yangi bir kuch bilan xuruj qildi, jilovsiz to'fon bo'lib yopirilib keldi.

Qiziq, bugun Xemengueydan gapirgan, eng muhimi, har bir so'zi, qiliqlari, muomalasidan kishini rom qiluvchi bir samimiyat, odamiylik, g'urur sezilib turgan bu yigit bultur Nilufarda tamom boshqacha taassurot qoldirgan edi.

Boshda, paxtada tanishgan mahalda Nilufarning dilida iliq mehr uyg'otgan bo'lsayam, keyinroq, shaharga kelganlaridan keyin, o'ta jo'n, o'ta sodda, ayni zamonda juda rashkchi va to'pori bo'lib ko'ringan edi.

Hikmatillo haqiqatan Nilufarni hammadan, ko'cha-ko'yda tikilib qaragan yigitlardan, texnikumdagi kursdoshlaridan, kinolarda yonma-yon o'tirib qolgan erkaklardan, hamma-hammadan qizg'anar edi. O'ziyam na bir yaxshi gap, na bir shirin suhbatga qodir edi. Bolaligida muzika maktabida ta'lim olgan, bir olam kitob o'qigan Nilufar birorta qiziq asar yo yangi kino haqida gap ochsa u yo so'z topolmay g'uldirab qolar yoki g'alati gaplar aytib, Nilufarning kulgisini qistatardi.

O'sha mahalda Nilufarning nazarida yigit kishiga nomunosib ko'ringan jur'atsizligi, kulgili tuyulgan tortinchokdigi-chi?

Hikmatilloning mo'min-qobilligi faqat Nilufar emas, uning dugonalarini ham hayratga solar, ular: "Bu yumshoq supurgini qayoqdan topding?" deb kulishardi...

Yomg'irdan qochib, do'lga uchradi, deganlaridek, uning "yumshoq supurgidan" qochib, bu chaqir tikanga duch kelishiga shu kulgilar, kursdosh yigitlarning zaharxandasi-yu, dugonalarining pichinglari ham sabab bo'ldi.

Mana hozir ham bir safar Hikmatillo darg'azab bo'lib texnikumga kirib borgani, Nilufar: "Kinoga tushsam nima qipti?" deganda, ko'zlarini katta ochib: "Axir... axir biz o'pishgan edik-ku!" deb xitob qilgani esiga tushib, ko'z yoshi aralash bir jilmayib qo'ydi.

Endi o'ylab qarasa... O'shanda Nilufarga o'ta g'alati, o'ta jo'n tuyulgan uning bu xitobida ham allaqanday soddadillik, gard yuqmagani bir samimiyat bor ekan...

Voy, tavba! Odam-degan ham bir yilda shuncha o'zgaradimi? U-ku o'zgaripti, o'sipti, bu-chi, eri-chi? Ushanda o'ta ilg'or, o'ta zamonaviy ko'ringan, hatto eng dag'al hazillari, pardasiz gaplari, hayosiz qiliqlari ham yigitlikning eng yaxshi belgilari bo'lib tuyulgan Begimqul-chi?

Begimqul qanday paydo bo'ldi-yu, qachon uning ko'nglini rom qilib oldi - buni Nilufarning o'ziyam bilmasdi. U xuddi oftob charaqlab turganda to'satdan yopirilib kelgan qora bulutday, yozda, hech kim kutmagan bir paytda yoqqan do'lday kutilmagan bir mahalda paydo bo'ldi. Faqat bir narsa esida: texnikumda Hikmatilloning o'rnida patak sochlari hurpaygan bu o'ktam, xushchaqchaq tanti yigit paydo bo'lganida, ilgari kulib yurgan dugonalarigina emas, hatto Nilufarga oshiq kursdosh yigitlar ham to'satdan jimib qolishdi.

Ilgarigi "oyim supurgi", "aravakash", degan pichinglar o'rniga "champion!", "sambochi!" - degan hayrat aralash vahimali xitoblar eshitaladigan bo'ldi. Nilufarning esida bor: bu xitoblar uning dilida ham hayrat aralash g'urur uyg'otardi... Keyin... keyin Nilufar hushini yig'ib, bamaylixotir o'ylab ko'rishgayam fursati bo'lmadi. Xushchaqchaq, hazilkash chempion chempionchasiga ish tutdi. Tanishgan kunidan boshlaboq har kuni uni yo'qlab boradigan, har kuni parklarga, kinolarga, kafelarga boshlab kiradigan, shisha tiqinlarini paqillatib, shampan deganni suvday oqizadigan, uylariga piyoda emas, taksilarda oborib qo'yadigan bo'ldi. Kafelarda kinoga taklif qilishga iymananadigan, taksilarda belidan quchib o'girish u yoqda tursin, qo'lidan ushlashga jur'at qilolmaydigan Hikmatillodan keyin Begimqulning bu hatti-harakatlari chinakam mardlik, chinakam yigitlik bo'lib tuyulgandi Nilufarga!

Keyin... keyin Hikmatillo armiyaga ketdi. Ketganiga bir oy ham o'tmadi. Bir kun... Begimqul bilan uchrashish uchun texnikumdan barvaqtroq qaytgan Nilufar darvozalari oldida qator turgan ikkita oq "Volga"ni ko'rди. Xuddi oq qushlarday hech bir joyiga gard yuqmagani bu oq "Volga"larda Begimqulning otasi yuborgan andijonlik sovchilar kelgandi!

Nilufar oq "Volga"larning qudratini o'shanda, yo'q, sal keyinroq, mahallada ko'tarilgan shov-shuvni eshitganida bildi.

Rost, dadasi bechora "sinamagan toyning sirtmog'iga ilinib qolmaylik, qudalar kim, qanday odamlar, oldin so'rab-surishtirib ko'raylik", dedi. Lekin oyisi...

Oyisi bir mahallar tuppa-tuzuk tashkilotlarda rahbarlik qilgan, lekin bir-ikki yil oldin nimadandir qoqilib, popugi pasayib qolgan, shu-shu o'ziyam qiynalib, oddiy muzika o'qituvchisi bo'lib ishlaydigan dadasini ham qiynab qo'ygan edi. Shuning uchunmi, yo boshqa sababdanmi, eshiklariga qo'sh "Volga"lik sovchilar kelishi oyisining tushkun ruhiga boshqacha ta'sir etdi...

Yo'q, Nilufar aybni oyisiga to'nkamasayam bo'ladi. Begimqulning... mardligiga, saxiyligiga, sovchilar kelgan bu oq "Volga"larga oyisidan avval uning o'zi uchmaganmide? To'ydan bir hafta oldin Begimqul Nilufarni shu uyga boshlab kelganida va u jihozga to'la bu xonalarni, yerdagi qip-qizil gilamlar, hali g'ilofdan chiqarilmagan anavi servantlar, xolodilKjniklar, to'rda turgan rangli

televizorlarni ko'rganida yosh boladay sevinib, qimmatbaho buyumlarni qo'llari bilan silab-siypab ko'rmaganmidi? Xonadan xonaga o'tib, oshxonayu vannalarga kirib, zavqlanmagan hayoti haqida o'ylab, betoqat to'lg'anib chiqmaganmidi? Endi qaysi yuz, qaysi vijdon bilan aybni oyisiga to'nkamoqchi bo'ladi?..

Esida bor, o'shanda, Begimqul uni boshlab kelib, mana shu xonalarni ko'rsatganida, Nilufar kulib:

- Hammasi yaxshi-yu, faqat... qandilingiz yarashmayapti! - deb kulgan edi. Chindan ham o'shanda mehmonxonaning shiftiga qo'polroq yasalgan uch shamlik jo'ngina mis qandil osilgan edi. Lekin Nilufar bundan ranjigani uchun emas, shunchaki hazillashib aytgan edi. Uning gapiga Begimqul ham hazillashib:

- Sizday sanamga yoqmasa yoqadiganini olamizda, akasi o'rgilsin! - deb javob berdi. Ertasiga esa birinchi qilgan ishi uni Chilonzordagi eng katta xo'jalik magaziniga boshlab bordi. Magazinda Nilufarga yoqadigan nozik qandil yo'q, hammasi qimmatbaho billur qandillar yig'ilib qolgan ekan. Begimqul qimmatlarining ichidan eng qimmatini, uch yuz ellik so'mlik katta, beso'naqay, lekin yonganda mayin ko'kimtir jilo sochib turadigan mana shu billur qandilni sotib oldi.

Yodida bor, o'shanda Begimqul cho'ntagidan taxi buzilmagan shaldiroq ellik so'mliklarni chiqarib, kassaga to'layotganida Nilufar allaqanday cho'chib:

- Voy, pul fabrikasida ishlaysizmi? - deb so'radi. Uning gapiga Begimqul:

- Mevasini yengu, bog'ini surishtirmang, jonidan! - deb kulib qo'ya qoldi. Biroq keyin, og'ir qandilni birga ko'tarib chiqayotganlarida:

- Boboy omon bo'lsinlar! - deb qo'ydi, go'yo Nilufarning dilida shubha qoldirgisi kelmaganady. - Boboy omon bo'lsalar siz bilan biz dard ko'rmaymiz, jonginam!

Begimqulning dadasi Asakadagi katta bir millioner kolxozda bosh buxgalter bo'lib ishlardi. Ko'rinishidan u Begimqulning tamom teskarisi, nimjongina, yuvoshgina, kamgap odam. Lekin bu yuvvosh odamning qo'li yetmaydigan joy yo'q. Toshkentda ham oshna-og'aynilari ko'p. U hammani hayratda qoddiradigan katta to'y qildi, to'y kechasi Nilufarlarning eshigida bitta-ikkita emas, yigirmadan ortiq yangi "Volga"lar saf tortib turdi...

Yo tavba. Yana hamma aybni ularga to'nkayapti! Boshda, to'ydan oldin yengiltaklik qilib, Begimqulning tan-tili-yu, to'y sarpolariga uchib, endi aybni unga to'nkash insofdanmi? Bu xonadonga kelib tushib nima kamchilik ko'rding, nimalarga muhtoj bo'ldingki, endi, to'ydan keyin nog'ora qoqasan? Ich-ichingdan zil ketib, pushaymon chekasan? O'z aybingni birovlariga to'nkamoqchi bo'lasan?

Ha, to'yda ham, to'ydan keyin ham Nilufar hech narsaga muhtoj bo'lmadi, xuddi ertaklardagiday hozir ham ko'ngli nimani tusasa hammasi bir zumda muhayyo bo'ladi. Hatto boshqalar oylab navbat kutadigan, yozilolmay dog'da qoladigan noyob kitoblar, Nilufar ko'pdan beri orzu qilib yurgan jahon klassiklarining ko'p jildli asarlari ham uning bitta gapi bilan bir kunda paydo bo'ladi, odamlar yillab yig'adigan nodir buyumlar uning istagi bilan bir lahzadayoq yo'qdan bor qilinadi. Buni ko'rgan qo'ni-qo'shnilar, qarindosh-urug'lari, birga o'qigan dugonalari unga havas, hatto hasad qilishadi. Nilufar esa... Nilufar esa istagan narsaga qo'li yetadigan, har ishga qodir bu xonadonga kelin bo'lib xato qilganini to'ydan keyin... bir oy o'tmasdanoq tushundi.

To'y kechasi tantanali holatda kaliti qo'lga tekkan bu uyda chindan ham hamma narsa muhayyo, hatto anqoning tuxumi desa topiladi, faqat bir narsa - samimiy gaplashadigan bir do'st, kishi bir nimadan to'lib ketganda o'tirib dardlashadigan bir inson topilmaydi. Ajabo, dard, oddiy insoniy dard o'zi yo'q bu uyda!

To'y bo'lganiga sal kam bir yil bo'пти-yu, har kuni bir xil gap, bir xil qiliq, bir xil hazil-mutoyiba.

- Qalay, palovxon to'ra gatopmi, jonginam? Gatop bo'lsa shampaxondi oling, ko'pirtirib bitta olaylik! Yo besh yulduzligidan qittay-qittay qilib gijinglashamizmi, akasi jonidan? Xo'p deya qoling, o'rgilay! Hozir "Rohat"ni qo'yib yuboraman, bir ho'plam olib, haligi... akangiz yaxshi ko'radigan novvot rang ich ko'ylakti kiyib, bitta qilpillab bersalar toabad qullari bo'lamiz, labbay? Ha, yoqmay o'lsin! Saryog'dek yoqib turipti-yu, yana qovoq-tumshuq qiladilar! Xa-xa-xa..

Qiziq, ilgari, to'ydan oldin ham Begimqulning gap-so'zlari shampaxon to'ra bilan kurash uslublaridan nariga o'tmas edi, lekin u paytlarda Begimqulning bu hazil-mutoyibalari bilan dag'alroq qiliqlari dilidagi nozik tuyg'ularni oshkora qilishni istamaydigan zamonaviy yigitlarning soxta qo'rsiligi bo'lib ko'rinar, Nilufarga... Hayhot! Nilufar kutgan nozik tuyg'ulardan asar ham yo'q ekan unda!.. Nozik tuyg'u tugul sambo, chempionlik unvonini saqlab qolish istagi - hammasini yig'ishtirib qo'ydi. Zotan, shampaxon to'radan boshqa istak qolmadi unda.

Nilufar miyasi g'ovlab ketayotganini sezib, sanchib og'rigan chakka tomirlarini siladi, bir nuqtaga tikilib, uzoq o'tirdi. U o'ylayotgan o'ylarining butun adolatsizligini tushunar, erini emas, o'zini ayblashi kerakligini sezar, biroq alamli o'ylar girdobidan chiqolmas edi. Qanday chiqsin, axir...

So'nggi paytlarda Begimqul yana bir qiliq chiqardi: har kuni bo'lmasa ham, haftada bir-ikki marta navbatsiz gaz olish payida yurganlar ziyofatini yeb keladigan bo'ldi. Bu ziyofatlardan u doim shirakayf bo'lib, o'z iborasi bilan aytganda, "gijinglab" kelar, har safar magnitofon qo'yar, Nilufar uyda kitob o'qib o'tirgan bo'lsa kitobini, boshqa ish bilan band bo'lsa ishini qo'lidan olib, darhol o'yinga tushirar: "Qo'ying shu kitob-pitobingizni! Davr kelibdi o'y nab qolaylik-da, bu besh kunlik dunyoda, akasi jonidan!" deb, uyni boshiga ko'tarib kular, o'ziyam raqsqa tushib, "jinnilik"lar qilardi. Eng dahshatlisi - bunday paytlarda Nilufar istasin-istamasin erining aytganini qilishga majbur bo'lar, u kulsa kular, o'yna desa o'ynar, chunki "gijinglab" qaytgan kunlari uning aytgani-aytgan, degani-degan bo'lmog'i kerak, aks holda hazillari qahrqa, yolg'on jinniligi chin jinnilikka aylanar edi!..

5

Ha, endi o'ylab qarasa Nilufar eriga bir og'iz gap qaytarolmaydigan, u nima demasin hammasiga, hatto eng tuban istaklari, bachkanalıkları, jinniliklariga ham lom-mim deyolmaydigan bir bechoraga aylanib qolibdi! Nilufar buni allaqachon sezar, sezib ich-ichidan ezilib yurar, biroq, hech kimga bildirmay, dardini ichiga yutib kelardi. U o'zining qanchalik g'arib, qanchalik ayanchli ahvolga tushib qolganini faqat bugun, to'qson so'm emas, to'qqiz yuz so'm topib berishga qodir erining Hikmatilloga qilgan pastligini ko'rgandagina bildi, bu tubanlikni ko'rib turib, bir og'iz bir nima deyolmagandagina tushundi...

Yo tavba! Zebi-ziynat haqida yo birorta qimmatbaho buyum haqida gap ketganda pulning yuziga qaramaydigan erining bunchalik xasisligini ham Nilufar bugun ko'rdi, ko'rdi-yu, bir og'iz e'tiroz bildirishga, "Sizdan boshqa kimga boradi bu bechora, yordam berib yuboring!" deyishga qurbi yetmadi! Erining ko'ngliga boshqa narsa kelishidan, rashk qilishidan qo'rqib, og'iz ocholmadi!.. Erining inson sha'niga nomunosib bu ishi, bu xasisligidan vujud-vujudigacha qaqshab, dod deb yuboray desa-yu, bir og'iz bir nima deyolmasa!.. Bundan ortiq xorlik, bundan ortiq g'ariblik bormi?

Bechora Hikmatillo! U nima qildiykin? Qarz so'rab kimga bordiykin?..

Yo'q, u bechora emas! Yigit kishi bir yo'lini topgandir. Bechora deb uni, Nilufarni aytsa bo'ladi!

- Sho'ttamisan, Nilu?

Ostonada paydo bo'lgan Begimqul bir Nilufarga, bir betartib sochilib yotgan buyumlarga qaradi.

- Nima qilyapsan?

- Shu... O'zim... - dedi Nilufar.

- Bularni qo'yib tur, jonginam. Mehmon keldi. Kutib ol!

- Qanaqa mehmon?

- Bosh injenerimiz! - Begimqul ko'zini g'alati qisib jilmaydi. - Dalaga birga chiqmoqchi edigu, chiqmaganimizdan keyin... uyga taklif qildim. Sen bilan tanishmoqchi...

- Men bilan tanishib nima qiladi?

- Qiziqmisan? Men o'zim aytdim. Xotanim bilan tanishib qo'ying, bordi-keldi qilaylik, dedim! - Begimqul unga qandaydir yopishmagan bir xushomadgo'ylik bilan yana ishshaydi. - Uyda hamma narsa gatopmi?

U gapini tugatmagan ham edi, tashqi eshik tiqirlab:

- Mumkinmi? - degan ovoz eshitildi.

- Ana, keldilar. Bo'la qol, jonginam! - Begimqul yana ko'zini qisib kuldi-da, eshikni yopdi. - E-e... kelsinlar, kelsinlar.

Qadamlariga hasanot! Yo'q, yo'q, yechmang-echmang. Mana, latta! Artib o'tavering! Qani, marhamat...

- Xo'jayka ko'rinmaydilar?

- Xo'jayka... xotinlarni bilasiz-ku: pardoz-andoz, yasan-tusan, xa-xa-xa... Qani, bu yoqqa...

Nilufar birdan yuragi gurs-gurs urib eshikni tovushsizgina ochdi, dahlizda hech kim yo'qligiga ishonch hosil qilgach, yuragi qinidan chiqudek bo'lib, o'zini ohista tashqariga oldi...

6

Aya eshikda paydo bo'lgan Hikmatilloni ko'rib, angrayib qoldi.

- Senga nima bo'ldi, bolajonim? Tinchlikmi?

- Chamadonim qaniya, aya?..

- Kenjatoyning uyida. Nima qildi? Tinchlikmi o'zi?

- Tinchlik, aya, tinchlik.

Hikmatillo kenjatoyning xonasiga kirib, chamadonni karavot tagidan sug'urib oldi. Chamadonning qulfi yo'q, qoq belidan yo'g'on tasma bilan chandib qo'yilgan edi. Hikmatillo tasmani yechib, chamadonni ochdi, olma-anor ustiga taxlangan kiyim-kechaklarini titib, cho'ntaklarini kovlab chiqdi. Pul yo'q, bo'lishi ham mumkin emas edi!

Aya uning qo'lidan ushladi.

- Hoy, og'zingga talqon soldingmi, so'yloq! Aytsang-chi!

- Yo'q, shunchaki... bir narsani qidirdim, ayajon...

- Rangingda rang yo'q... Ayajoningdan yashirmay qo'ya qol, aylanib ketay!..

Hikmatillo chamadonni yopib, o'rnidan turdi, xijolat chekib peshonasini ishqadi.

- Yo'l kira pulimni yo'qotib qo'yibman, aya...

Ayaning serajin yuzidagi, kirtaygan ko'zlaridagi sarosima norozilik bilan almashdi.

- PkPëPjP° P±ChPîC, Pë PrPµP±PjP°PS-P°? P-PsPSPëPSPi PsPjPsPSPjPë PëCëT>PëP»PëP±? PkPµC±P° PîCfP» CkPrPë, P±ChC, P°Pj?

- To'qson so'm...

- To'qson ming emas, to'qson so'm ekan-ku! O'takamni yorib yubording-a, bolam!

Hikmatilloning lablariga alamlı tabassum yugurdi.

- To'qson so'mga alam qilyapganı yo'q, ayajon. Yo'l kirasiz qoldim, shunga hayronman.

- Ha-ya! - dedi kampir. - Boshqa puling yo'qmi?

- Bir tiyınim ham yo'q...

- Endi nima qilasan?

- Shunga boshim qotib turıptı-da...

- Unda qiyin bo'pti, - dedi kampir. - Nima qilasan? Yo uyingga borib kelasanmi?

- Vaqt bo'lsa-ku, borib kelardim-a? Ertaga xizmat joyimga yetib borishim kerak... Hayronman... Kampir birdan toliqib qolganday, karavotga o'tirdi, ham kuyingan, ham jerkkan tovushda:

- Tuyadek yigit! - dedi. - Sallot! Qissangdagi pulingni yo'qotib o'tirsang... Uyat emasmi? Gaz quvurga saqlab yurgan biri kam yetmish so'm pulim bor edi, ola qol shuni...

- Siz nima qilasiz?

- Yetim qo'zichoqday ko'zing mo'ltirab tursa... men nima qilay? - dedi aya, yana jerkinqirab. - Bir yil gaz yoqmasam, cho'yan pechKj yoqarman! Ko'chada qolganım yo'q, qo'ni-qo'shni, el-yurt bor, bir gap bo'lar axir, yur!..

Aya kuymalanib, narigi xonaga chiqdi. Bu xona hali ganch suvoq ham qilinmagan, faqat tagiga pol, shiftiga chiy qoqilgan, endigina somon suvoqdan chiqqan edi.

Aya taxmondagi sandiqqa yig'ilgan ko'rpalarga imo qildi: "Olishvor!"

Hikmatillo ko'rpalarnı bir chekkaga olib taxlagach, sandiqni ko'rsatdi - "buniyam ko'tar!"

Sandiqning ostı taxta bilan yopilgan o'racha ekan. Kampir taxtani surib, o'rachadan yumaloqqına xo'qaloqcha, xo'qaloqchadan kichikroq bo'g'cha, bo'g'chadan mittigına tuguncha olib, uni tishi bilan yecha boshladi. Tugunchadan bir dasta besh so'mlik, uch so'mlik, bir so'mliklar chiqdi. Hammasi g'ijimlangan, ezilgan, lekin silab-siypab, bitta-bitta qilib taxlangan edi.

- Ma, bir kam yetmish so'm. Sanab ol, aylanib ketay...

Hikmatilloning esiga Begimqulning gapi tushdi: "Sandikdagi yuz so'lkavoylarnı chiqarsin, shu bugunoq yoqib beraman gazni!"

Hikmatilloning tomog'ini bir narsa g'ippa bo'qqanday bo'lib bir zum jim turib qoldi.

- Ayajon. Ertaga yetib borishim bilanoq pochtdan jo'nataman. Yuz so'm qilib qaytaraman, ayajon!..

- Qayoqdagi gaplarni gapirma! - dedi kampir, o'rachaning og'zini yoparkan. - Bir oyog'im yerda, bir oyog'im go'rda turganda sening haqingni nima qilay? O'z pulimni qaytarib bersang bo'ldi! Qani, sandiqni joyiga qo'yib, ko'rpalarni yig', ilgarigi quvvat yo'q ayangda. Ishqilib, o'zingga insof bersin...

"Ayajon! Haqingiz manda ketmaydi. Sizdan ko'p yaxshiliklar ko'rganman. Bu yaxshiliklaringizni to' abad unutmaman".

Hikmatillo qalbidan qaynab chiqqan bu gaplarni aytgisi kelar, lekin tomog'iga tiqilgan allanima tobora qattiqroq bo'g'moqda edi... U so'nggi ko'rpani taxmonga otdi-da, jadallab uydan chiqdi, chiqarkan, ayaning:

- Hoy, so'yloq, - deganini eshitdi. - Biletingni olgin-da, hayallamay qaytib kel. Bir siqimgina osh qilib qo'yaman, aynanib ketay... Hikmatillo javob bermadi. U ayvondan tushayotganda "AGV" uchun qurilgan uychaga ko'zi tushdi, uychaning hali eshigi yo'q, ichkarida yashil rang "AGV" ko'rinib turar, garchi gaz pechkaning quvuri o'rnatilmagan bo'lsa ham, uychaning tepasi shifer bilan yopilgan edi...

Sandiqning osti taxta bilan yopilgan o'racha ekan. Kampir taxtani surib, o'rachadan yumaloqqina xo'qaloqcha, xo'qaloqchadan kichikroq bo'g'cha, bo'g'chadan mittigina tuguncha olib, uni tishi bilan yecha boshladi. Tugunchadan bir dasta besh so'mlik, uch so'mlik, bir so'mliklar chiqdi. Hammasi g'ijimlangan, ezilgan, lekin silab-siyapab, bitta-bitta qilib taxlangan edi.

- Ma, bir kam yetmish so'm. Sanab ol, aylanib ketay...

Hikmatilloning esiga Begimqulning gapi tushdi: "Sandikdagi yuz so'lkavoylarni chiqarsin, shu bugunoq yoqib beraman gazni!" Hikmatilloning tomog'ini bir narsa g'ippa bo'qqanday bo'lib bir zum jim turib qoldi.

- Ayajon. Ertaga yetib borishim bilanoq pochadan jo'nataman. Yuz so'm qilib qaytaraman, ayajon!..

- Qayoqdagi gaplarni gapirma! - dedi kampir, o'rachaning og'zini yoparkan. - Bir oyog'im yerda, bir oyog'im go'rda turganda sening haqingni nima qilay? O'z pulimni qaytarib bersang bo'ldi! Qani, sandiqni joyiga qo'yib, ko'rpalarni yig', ilgarigi quvvat yo'q ayangda. Ishqilib, o'zingga insof bersin...

"Ayajon! Haqingiz manda ketmaydi. Sizdan ko'p yaxshiliklar ko'rganman. Bu yaxshiliklaringizni to' abad unutmaman".

Hikmatillo qalbidan qaynab chiqqan bu gaplarni aytgisi kelar, lekin tomog'iga tiqilgan allanima tobora qattiqroq bo'g'moqda edi... U so'nggi ko'rpani taxmonga otdi-da, jadallab uydan chiqdi, chiqarkan, ayaning:

- Hoy, so'yloq, - deganini eshitdi. - Biletingni olgin-da, hayallamay qaytib kel. Bir siqimgina osh qilib qo'yaman, aynanib ketay... Hikmatillo javob bermadi. U ayvondan tushayotganda "AGV" uchun qurilgan uychaga ko'zi tushdi, uychaning hali eshigi yo'q, ichkarida yashil rang "AGV" ko'rinib turar, garchi gaz pechkaning quvuri o'rnatilmagan bo'lsa ham, uychaning tepasi shifer bilan yopilgan edi...

"Vaqt bo'lganda... quvurkon o'rnatib, kampirning ishini bitirib berganda-ku, ko'p savob ish bo'lardi-ya! - dedi Hikmatillo ichida. - Lekin... vaqt topilgandayam... azbest truba bilan uning dardisar homutini qayoqdan topadi?"

Hikmatillo kechi bilan indinga ertalab o'z qismida bo'lishi kerak. Agar ertaga ertalabki samolyotga bilet olsa, tushda Novosibirskka yetib boradi, u yog'i elektrichkada bir soat-bir yarim soatlik yo'l, undan u yog'iga yo' harbiy qismlar, yo' lespromkombinatning mashinasiga o'tiradi-yu, kechqurun o'z qismida bo'ladi. Agar kechqurunga samolyotda uchsa...

Novosibirskka tong payti boradi, ertalabgacha elektrichka kutadi, undan u yog'iga mashina duch kela qolsa nur ustiga nur, kelmasa... bir oz kechikishiyam mumkin...

Hikmatillo buning hammasini yo'lga chiqmasdanoq rejalab qo'ygan edi. Lekin endi, kampirning muomalasidan keyin, ikkilanib qoldi. Albatta, u borgan zahoti pulni yuboradi. Oddiy pochta orqali emas, telegraf bilan yuboradi. Kampir uch-to'rt kunda bu pulni oladi. Lekin gap pulda emas! Kampirning yaxshiligiga yarasha bir yaxshilik qilmog'i kerak! Balki pulni olganda ham quvurni o'rnatolmay, kuni yana cho'yan pechkaga qolar! Ilgarigi quvvati qolmagan ayajoni yana uzun qish azob chekib chiqar!.. Bir yo'lini topib, ayaning ishini bitirib berishi kerak. Shu arzimagan ishni udla qilolmasa, u nima degan odam, nima degan yigit, nima degan soldat bo'ldi?

Haqiqatan, agar u biletni ertaga kechqurungi samolyotga olsa nima bo'ladi? Kechasi Novosibirskka yetib boradi. Ertalab soat beshda elektrichka yura boshlaydi. Elektrichkadan naryog'i ellik-oltmish chaqirim yo'l... Birorta mashina topilib qolar axir?..

Lekin ertaga kechqurunga qolgandayam azbest quvur bilan boshqa mayda-chuydalarni qayoqdan topadi? To'xta, agar u ertaga qolib barvaqroq Begimqulga borsa, pul masalasida nomardlik qilgan odam, nahot bitta azbest quvur topib bermasa?

Yo'q, Begimqulning uyini endi yelkasining chuquri ko'radi! Lekin, nima bo'lgandayam, ayaning ishini bir yoqlik qilishi kerak! Shart!

"AGV" pechkasiga ko'zi tushganda ko'ngliga kelgan bu gap, aeroflot kassasiga yetguncha qat'iy qarorga aylandi.

Lekin kassaga borganida yangi muammo tug'ildi: ertaga kechqurun to'g'ri Novosibirskka uchadigan samolyot yo'q, faqat Toshkent-Irkutsk samolyoti Novosibirskka qo'nib o'tar ekan. Hikmatillo tavakkal qilib biletni shu samolyotga oldi-da, ko'chaga chiqdi.

Oftob charaqlab turar, kun iliq, hatto bir oz issiq, hali bayram libosini yig'ishtirmagan ko'chalar, xiyobonlar, maydonlarda erkaklar bitta kostyum, ayollar yengil jemperlarda yurishar, odamlarning rang-barang kiyimlari bayramga bezatilgan shahar ko'chalarining tiniq bo'yoqlariga qo'shilib, ko'zni qamashtirar edi...

Hikmatillo piyoda yurib, "Rossiya" mehmonxonasi yonidan havo rang gumbazlar xiyoboniga, undan Qizil maydonga o'tdi.

So'nggi yillarda Toshkent chindan ham ochilib ketgan, o'ziga xos bir ko'rk, kenglik, ulug'vorlik kasb etgan edi.

Xuddi sharsharaday shovullagan ulkan favvora va uning marmar sarhovuzi atrofida suratga tushishga kelgan, oppoq ko'ylak kiyib, yuzlariga harir ipak narda tutgan bo'lg'usi kelinchaklar va ularni yetaklab olgan qora libosli yigitlar, yangalari, yor-do'stlari qurshovida to'p-to'p bo'lib yurishar, ipak so'zanalar yopilib, gullar bilan bezalgan yangi "Volga"lar qatorlashib turardi...

Bo'lg'usi kelinlarga xos iffat bilan boshlarini xiyol egib, bir-bir bosib borayotgan bu qizlarni, yangi chust do'ppilarini peshanalariga qiya qo'ndirib, qayliqlarini avaylabgina qo'ltiqlab olgan yosh kuyovlarni ko'rganida yana Nilufar esiga tushib, yuragi zirqirab ketdi. Yo'q, yana emas, Begimqulning uyidan chiqqanidan beri, Nilufar bir minut ham ko'z oldidan ketmadi. Bir minut ham! Eng yomoni - bugun Nilufarni ko'rganda anglagan haqiqat qayta-qayta esiga tushib, uni tinimsiz ezmoqda edi. Ha, yuragini allaqanday iinhoniy dard kemirgan bu g'amgin juvon u bilgan va negadir yengiltak deb o'ylagan Nilufar emas, bu tamom boshqa, unsiz iztirob chekayotgan pok, samimiy, go'zal bir ayol edi. Yo' shu bir yil ichida Nilufarning qayotida mudhish bir voqea ro'y bergan, nimadir uni sindirib, insofga keltirgan, yoxud u boshdayoq shunday iok, oq ko'ngil bo'lganu, Hikmatillo buning qadriga yetmagan, kaltabinlik va rashk tuyg'usi ko'zini bog'lab, qizning nozik qalbini ko'rolmay qolgan!

Hikmatillo horg'in odimlab, Qizil maydonga chiqdi, undan Gagarin parkiga o'tmoqchi edi, lekin bu parkda Nilufar bilan birga yurgan xiyobonlari, o'tirgan skameykalari, qo'l ushlabib kezgan anhor bo'ylarini ko'rsa battar ezilishini o'yladi-yu, ikkilanib to'xtadi.

Haqiqatan, endi bu iztiroblardan foyda yo'q, vujudini qaqshatgan bu tizginsiz g'amni jilovlay bilmoq, nima bilandir ovunmoq kerak! Ha, aytmoqchi, ayaning quvurkoni turipti-ku! Shu ishni bitirib, ayaning mushkulini yengil qilib ketmoq kerak! Lekin azbest quvurni qayoqdan oladi? Begimqul yordam berishi mumkin edi, biroq... Yo'q, Hikmatillo endi unikiga bormaydi, pulini oldirib arosatda qolgan hamqishloq do'stiga to'qson so'm qarz berib turishni lozim topmagan bu nokasni ko'rishniyam istamaydi u! To'satdan, Hikmatillo texnikumni eslab qoldi. Balki u bilan o'qigan yigitlardan birortasi uchrab qolar. Yigitlar, odatda, yozgi ta'til paytlarida qurilishlarda ishlashadi. Balki ulardan bir maslahat chiqar?..

Hikmatillo orqasiga qaytib, tramvay bekatiga o'tdi. U to'g'ri yotoqqa bordi. Lekin dam olish kuni bo'lgani uchunmi, kursdoshlari u yoqda tursin, birorta tanish student ham uchramadi. Hikmatillo hech qachon yotoqda yotmagani uchun, hech kim uni, u ham hech kimni tanimadi. Yotoqdagilar undan: "Qarindoshingiz bormi? Kimni qidirib yuribsiz, soldat?" deb so'rashar, u esa nima deb javob berishini bilmas edi.

Aya bir siqimgina osh qilib, kutib o'tiradigan vaqt yaqinlashmoqda edi. Hikmatillo avtobusga chiqdi, Agar quvur topilmasa, u kampirning oshini yeb, Sverdlov teatrda bo'ladigan "Katta konsert"ga tushishga ahd qildi. Uzoqda yurib, o'zbek raqsini, qo'shiqni, muzikani juda sog'ingan edi.

Avtobus Oqtepaga yaqinlashib, Hikmatillo tushishga hozirlanayotgan edi, kimdir nogahon yelkasiga qo'lini qo'ydi.

- Hikmatmisan, og'ayni?

Hikmatillo o'g'irilib qaradi: shundoq oldida egnida ohak yuqqan ishchi jomakori, qo'lida andava blan bolg'acha solingan eski sumka, burni puchuq, pakanagina bir yigitcha, xuddi armiyadan qaytgan o'z akasini ko'rganmay, xushnud jilmayib turardi.

Hikmatillo uni qaerdadir ko'rgan, bu miqti, pakana yigit boshqa gruppada bo'lsa ham, shubhasiz texnikumda birga o'qigan, lekin xotirani qarang, ismi yodidan ko'tarilgan edi!

- Otpuskaga keldingmi, og'ayni?

- Otpuskaga...

- Bo'ydan xudo beribdi! Jaa... jirafa bo'p ketibsant!..

- O'zing qalaysan? O'qishlar tutadimi?

- Qayoqda? Hali bir yil bor-ku! Ketganingga bir yil bo'ldimi, axir? - kuldi puchuq yigit. - Yo qancha yil xizmat qilganing yodingdan ko'tarildimi?

- Yo'q... - Hikmatillo uning ismini eslashga urinib, peshanasini tirishtirdi, lekin eslay olmadi. - Ishdan kelyapsanmi? Bugun dam olish emasmi?

- Quruvchiga dam olish bormi? Mardikorlik qilib yuribman!

- Yozdayam ishladilaringmi?

- Bo'lmasam-chi! Gosbanka qurdik, og'ayni. Pul ko'payadi endi!

- Qanaqa qilib?

- Yangi gosbank qurgandan keyin pul ko'payishi kerakmi, axir? Yo bankaga shaftoli qoqi solishadimi?

Hikmatillo bu hazilkash yigitchaning puchuq bo'lsa ham, allaqanday yoqimtoy chehrasiga qarab turib, esiga yana quvur tushdi.

- Menga qara, do'stim, men ertaga ketyapman. Shunga... zarur bir ish chiqib qoldi. Bitta... ammam bor edi. Eri frontda o'lib ketgan, beva, hech kimi yo'q. Shuning gazini to'g'rilab berish kerak edi. Bitta azbest quvur kerak bo'p qoldi. Iloji bo'lsa xomuti bilan. Yordam berolmaysanmi, do'stim?..

Puchuq yigit sumkasini o'rindiqqa qo'yib, bo'ynini qashidi.

- Azbest quvur... bittasi yetadimi?

- Bilmadim... uzunligi necha metr bo'ladi o'zi?

- "AGV" gami axir? Podvalda emasmi?

- Yo'q, hovlida. Alohida uyhasi bor.

- Unda bittasiyam yetib ortadi!

- Xomut deganiyam bo'lsa...

- Yo'q, quvurni topsa bo'ladi-yu, xomuti yo'q... Lekin xomutni nima qilasan? Xomut yog'och to'singa truba tegmasin, deb quvurga kiydiriladi. Uning o'rniga temir ishlatsang ham bo'laveradi. Ikkita temirni to'singa qoqib, orasiga quvurni qo'yasanu, yana ikkita temir bilan qisib, sim bilan qotirib bog'laysan, vassalom!

- Pojarniklar qildan qiyiq qidirishmasmikan?

- Tavba! - dedi puchuq yigitcha. - Qurilish texnikumida o'qiganmisan o'zi? Hammasi qonuniy bo'lsa pojarniklarning nima haqi bor bir nima deyishga?

- Xo'p. Quvur topishga yordam berasanmi, xullas kalom??

Pakana yigitcha puchuq burnini ishqab:

- Yarimta bo'lsa-ku, topiladi-ya! - dedi.- Ammo yo'lkirasiyam bor-da, og'ayni!

- Yo'lkirasi necha pul bo'ladi?

- Kamida o'n so'm.

- Ie! - dedi Hikmatillo. - Quvur yarimtaga topilsa-yu, opkelish o'n so'm bo'lsa.

- Hozir ishlar shunaqa! - pakana yigitcha munchoq ko'zlarini mug'ombirona o'ynatdi. - Eshagidan tushovi qimmat. Shofyor zoti o'n so'mdan kamiga yurmaydi. Bitta truba bo'lsayam o'n so'm, yuztasigayam o'n so'm!

- Bo'пти, mana! - Hikmatillo cho'ntagini kovlashtirib, to'rt so'm chiqarib berdi. - Yarimtaning puli. Kira haqini oborganda olasan.

Lekin ertalab soat to'qqizga yetkazib berasan!

- To'qqizga va'da berolmaymanu, to'qqiz yarimga yestKj qilaman. Adresni cho'z!

Hikmatillo adresni aytgan edi, "puchuq yigitcha boshini liqillatdi.

- E, bilaman, bilaman. Bu ko'chadayam bittasining uyini bo'r suvokdan chiqarib berganman. Ertalab gatop qilamiz, og'ayni!

... Hikmatillo qaytib borganda aya "do'ppidekkina" osh damlab, ayvonga joy solib, kutib o'tirgan ekan, o'choqqa qarab pildiradi.

Hikmatillo ayani to'xtatib:

- Uyda qolgan-qutgan temir topiladimi? - deb so'radi. Aya hayron bo'lib o'choq yonida to'xtadi:

- Qanaqa temir, annanib ketay? Bataryadan bitta truba yotuvdi... nimagaydi, so'yoqjon?

- Ertaga quvurkon yasab beraman. Qani, trubangizni ko'rsating!

Kampir aytgan gaz truba hovlining oxirida zang bosib yotar, uni kamida to'rtga bo'lish kerak edi. Hikmatillo po'lat arra topib

keling deb, ayani qo'shnilarnikiga chiqarib yubordi-da, o'zi kenjatoyning eski kiyimlarini kiyib, ishga kirishdi: "AGV" uchun qurilgan uychaning shiferini ko'tarib, to'sinlarining orasini o'lchab ko'rdi. Boyagi puchuq yigit haq - quvurga xomut kiydirish shart emas, uni temir bilan mustahkamlasa ham bo'laveradi.

Bir siqimgina osh yeyilib bo'lgach, Hikmatillo aya topib kelgan arra bilan temir trubani arralashga kirishdi. Kampir uning atrofida parvona - goh choy damlab kelar, goh ishga yordamlashaman, deb unga xalaqit berar, dam quvonar, dam "pojarniy bor bo'lgur ispravka berarmikin" deb, tashvishga tushar edi.

- Ko'p tashvishlanavermang, aya, - dedi Hikmatillo. - Spravkasiyam to'g'ri bo'ladi. Begimqul esingizdami?

- Qo'y, o'sha ayiqpolvonni gapirma! - aya serajin yuzini teskari burdi. - Uyimda yaxshi-yomon bir-ikki yil turgan edi-ku, esida bordir deb, bir safar yo'qlab bordim. Shunaqa-shunaqa, umid bilan gaz o'tkazuvdim, qariganimda qolgan besh kunim tinchroq o'tsin, desam... "aya, gaz yoqaman desangiz, xumga ko'mgan oltinlaringizdan op keling" deb, hiringlab kulsa bo'ladimi. Voy tilginangga chipqon chiqsin buving tengi kampirga uyalmay shu gapni aytgan! Oltinim bo'lsa, yurarmidim sochim oqarganda qorovullik qilib, dedim ichimda! Bir o'yim, kattalarga kirib aytay dedimu, ke, qo'y, oshimni oshab, yoshimni yashab bo'lganimda... chaqimchilik qilib yuramanmi dedim, bo'tam...

Kampirning gapi Hikmatilloga yana boyagi voqealarni eslatdi-yu, qo'lidan arrasi tushib, o'rnidan turib ketdi. U ertaga Begimqulga borishga, borib ko'nglidagi hamma gapni yuziga shartta-shartta aytishga ahd qildi.

Hikmatillo hovlini bir aylanib kelib, yana ishga kirishdi. U ertaga Begimqulga aytadigan gaplarini o'ylarkan, temir qirqayotgan arraning harakati tezlashar, qoni jo'shib, yuragi gurs-gurs urardi.

Arra o'tkir bo'lsa ham, temir trubani qirqish oson emas edi. Payvand qilinsa birpaslik ish, anchaga cho'zildi-yu, konsert vaqti ham o'tib ketdi. Bu orada, ertalab dikanglashib, gimnastika qilgan qizlar o'qishdan kelishdi. Ulardan xabar olgani ketgan aya zum o'tmay, qaytib keldi:

- Seni bir qiz yo'qlayapti, so'yloq!

- Qanaqa qiz?

- Tanimasam! - dedi kampir. - Ishqilib, qiz bo'lsa... bekning qizi, xotin bo'lsa poshshoning xotini.

- Poshshoning xotini bizday fuqaroni boshiga uradimi?

- Bilmasam endi, qidirib kepti-yu, annanib ketay!..

Hikmatillo shosha-pisha qo'lini artirdi-da, allaqanday ichki bir sezgidan yuragi uvishib, tashqariga chiqdi. Ko'chada, darvoza oldidagi olcha tagida... Nilufar turar, nariroqda och yashil taksi ko'rinar. Egnida yangicha tikilan kalta xonatlas ko'ylak va oq momiq jemper, oyog'ida to'ng'iz tumshuq, poshnasi baland tufli, qo'lida tilla halqali qizil charm sumka, Nilufar boshini bir tomonga sal egib, olcha yaproqlarini o'ynab turardi...

Hikmatillo vujudidan o't chiqib ketganday bo'lib, eshikda to'xtadi.

- Nilufar?!

- Ajablanyapsizmi? - Nilufar qizarib kuldi-da, olcha tagidan chiqdi. - Boya... to'satdan bo'lganiga... shoshib qopmiz. Shunga haligi... so'ragan pulingizni opkeldim... - Nilufar itoatsiz barmoqlari bilan qizil charm sumkasini ochdi-da, negadir qo'llari qaltirab, do'ppaygan konvert oldi.

- Yuz so'm, Hikmat aka...

- Bekor ovora bo'psiz...

- Ovorasi yo'q... Iltimos qilaman, oling, Hikmat aka! - Nilufar qo'lini cho'zganicha bir qadam oldinga yurdi, ovozi titrab, duduqlanib gapirdi. - Ko'nglingizga hech narsa kelmasin. Boya... Siz ketgandan keyin o'ylab qararak... Juda xunuk ish bo'пти...

Mayli, qachon desangiz shunda qaytararsiz...

Hikmatilloning qalbida bir-birida zid ikki tuyg'u olishardi, biri qandaydir iztirob to'la minnatdorlik, biri xudbinlik aralash shodlik! Nilufarning, bundan bir yil muqaddam uni haqoratimiz gaplar bilan rad etgan bu go'zal sanamning endi yalinganday bo'lib kelishi Hikmatilloning izzat-nafsini qitiqlamoqda, bir mahallar poymol bo'lgan yigitlik g'ururiga taskin bermoqda edi. Ayni zamonda uning yuziga qarashgayam jur'at etolmay, yerga tikilib turgan bu juvonning hozirgi ruhiyati yuragini zirqiratmoqda, u Nilufarning holiga tushunib turar, lekin u cho'zgan pulni ololmas edi!

- Yo'q, rost aytaman, Nilufarxon, men pul topdim, mana, biletniyam oldim... - Hikmatillo shoshqaloqlik bilan ko'krak cho'ntaklarini paypasladi va shun-dagana kenjatoyning eski, kir-chir kiyimida ekani esiga tushib, qizarib ketdi. - Rahmat, Nilufarxon, lekin men bu pulni... rahmat!..

Nilufarning boshi pastroq egildi.

- Ha, ha, albatta-albatta. Keragi yo'q... - u "qult" etib yutindi. - Kechirasiz...

Nilufar lablari piriqirab, sekin burildi-da, olisroqda turgan yashil "Volga"ga qarab ketdi. U oldin boshini ko'tarmasdan bir-bir bosib bordi, keyin nimagadir qoqilib ketib, sim yog'ochni ushlab qoldi-da, yuzini qo'llari bilan bosganicha yugurib ketdi. Hikmatilloga u go'yo o'kirib yig'lab yuborganday tuyuldi-yu, beixtiyor mashina tomon talpinib:

- Nilufar! - deb qichqirdi.

Nilufar uning chaqirganini eshitmadimi, yo eshitsa ham o'zini eshitmaganlikka oldimi, Hikmatillo buni bilolmay qoldi. Eshigi qarsillab yopilgan "Volga" shitob bilan joyidan qo'zg'aldi. Hikmatillo g'ildiraklar tagidan ko'tarilgan changga tikilganicha ko'chaning o'rtasida serrayib qoldi.

7

Begimqul jahl bilan eshikni ochdi, ochdi-yu, lol bo'lib qoldi: Nilufar yo'q edi! Hozirgina shkaf oldida qizil charm sumkasini ushlab turgan Nilufar qayoqqadir gumdon bo'lgan, xuddi uyga o'g'ri kirganday hamma yoq ostin-ustin bo'lib yotardi.

Begimqul hayron bo'lib oshxonaga chiqdi, vannaga qaradi, hatto taraq-turuq qilib, devor shkaflarini ochib ko'rdi - Nilufar xuddi suvga cho'kkan toshday nom-nishonsiz yo'qolgan edi.

Mehmonxonadan bosh injenerning ovozi keldi:

- Nima bo'lyapti o'zi, og'ayni?

- Hech gap! Xotin... qo'shnilarnikiga chiqib ketganga o'xshaydi...

- Nima balo, arazlashib qoldilaringmi? - dedi bosh injener. - Yo bizni yoqtirmay juftakni rostlab qoldilarmi kelin poshsha?

- Yo'g'-e, nega yoqtirmas ekan! Men hozir qo'shnilarnikiga qaray...

Yo'q-yo'q, ovora bo'lmang. Bizga ruxsat berasiz, boradigan joylarim bor, - dedi bosh injener, lekin Begimqul uning gapiga quloq

solmay, uydan chiqdi.

Nilufarni yon qo'shnikiga, keyin aptekaga kirib surishtirdi. Nilufar qo'shnikidayam, aptekadayam yo'q edi!

Begimqul yomon bir shubhadan ko'ngli orqaga tortib, ko'chaga chiqdi. U bir o'yi mashina to'xtatib, qaynotasinikiga borib kelmoqchiyam bo'ldi-yu, mehmonxonada qolgan bosh injener esiga tushib, orqaga qaytdi. Lekin u zinadan chiqayotganida tepadan tushib kelayotgan bosh injener ko'rindi.

- E-e, nega qo'zg'aldingiz?

Bosh injener, yoshgina, xushbichim yigit, pillapoyada to'xtab:

- Xo'sh, kelin topildimi o'zi? - deb kuldi.

- Topilmay qayoqqa ketardi? Do'kon-po'konga chiqqanga o'xshaydi. Qani, yuring...

Begimqul hayron edi: bu xotinning turmushdan norozi bo'ladigan nima kamchiligi bor? Unga nima yetmaydi o'zi? Yegani oldida, yemagani ketida! Kiygani atlasu ipak! Hech narsadan kam ko'sti yo'q! Nima tilasa - hammasi muhayyo! Qishloqda u tengi qiz-kelinchaklar, qo'llari kosov, sochlari supurgi, qishin-yozin tinim bilishmaydi! Qishloqni aytadi, shu yerlik, shaharlik yor-birodarlarining turish-turmushiniyam biladi-ku Begimqul. Hammasiyam unga, xotinlari esa Nilufarga havas qilishadi! Bu bo'lsa...

arshi-a'loda yashaganday yashaydi-yu, sira chehrasi ochilmaydi! Na unga, Begimqulga kulib boqadi, na o'zi o'ynab-kuladi! Begimqul uni urishib ham ko'rди, so'kib ham ko'rди, bo'lmadi. Alamidan ichib kelib, to'polon ham qildi - foyda bermadi. Kechayu kunduz bir nimalarni o'ylagani o'ylagan, qovog'i solingani solingan. Bittayu bitta topgan ovunchog'i - kitob! Ertalab ham kitob, kunduz ham kitob, kechasi to'shakka kirgandayam kitob! Bir nima desa ko'ziga g'ilt-g'ilt yosh oladi, lekin o'lib ketsa ham ichidagi dardini aytmaydi, yorilay demaydi. Ichimdagini top deb, bezrayib turgani-turgan!

Begimqul ba'zan jonidan to'yib ketib, bor-e deb, javobini berib qo'ya qolay desa... yaxshi ko'radi! Eng dahshatlisi - Nilufar qiliq chiqargan sayin uning ko'ngli sovish o'rniga, tobora muhabbati ortib borar, u hatto Nilufar ketib qolishidan qo'rqr, buni o'ylasa vahima bosardi!..

Ba'zan yomon tushlar ko'rar, bu tushlarida Nilufar yo' arazlab ketib qolgan, yo boshqa bir yigit bilan yurgan bo'lar, shunday paytlarda qora terga botib uyg'onib ketgan Begimqul yonida tinchgina uxlab yotgan Nilufarni ko'rsa mudhish jardan sakrab o'tgan odamdan yengil tortar, so'ngra tong otguncha uning qo'lini qo'yib yubormas edi.

Mana endi uni vahimaga solib yurgan narsa ro'y berdi! U ketdi! Lekin qayoqqa? Oyisinikigami yo eski jazmani... Hikmat lapashangni qidirib ketdimikin?

Hikmatilloni eslashi bilan Begimqul xuddi ari chaqqanday irg'ib o'rnidan turdi, yana ust-ustiga ikki piyola konKjyak ichdi, so'ng qayta joyiga o'tirib, uzoq, og'ir xayolga taldi.

Yo'q, Nilufar boshiga urarmidi og'zidagi oshini evlab icholmaydigan, qo'lidagi pulini qayoqdagi qalang'i-qasang'ilarga oldirib o'tirgan bu lapashangni? Qidirgandayam qay go'rdan topardi uni? Bir bo'lsa... oyisinikiga ketgandirda arazlab? Oyisinikida bo'lsa... qayoqqa ham borardi! Ertaga o'zi pesday bo'lib qaytib keladi! Kelmasa Begimqul o'zi borib opkeladi! Qaynanasi omon bo'lsa... Begimqulning gapi ikki bo'lmaydi bu oilada!

Qaynatasi mazasi yo'q odam! Unga bitta g'ijjagu, bitta shaxmat bo'lsa bas. G'ijjagini g'iyqillatib, shaxmatini taqillatib o'tirsa bo'ldi olam guliston! Lekin qaynanasi... ko'pni ko'rgan, yaxshi ishlarda ishlagan xotin, insonning qadrini biladi u. Qaynanasi omon bo'lsa, gapi yerda qolmaydi Begimqulning. Nega ham yerda qolsin. Ko'mir yoqib, qora qurum bosib yotgan uchastkalariga benavbat gaz o'tkazdirib berdi. Qaynatasiday yayovlar tugul, otliqlarga topilmaydigan "AGV" pechkani topib, oborib o'z qo'li bilan o'rnatib berdi. Xullas, o'tkazib qo'ygan joyi bor! U hozir borsayam qo'lidan sudrab opkeladi Nilufarni! Lekin... nimadan norozi bu... fohisha? Nima yetmaydi unga? Boshqa bir insofli xotin bo'lganda oyog'ini o'pardir Begimqulning! Soyasiga ko'rpacha yozardi uning! Bu bo'lsa... odamni qon qilib yubordi-ku, axir? Uyga birov kirdimi yo unga shunday tuyuldimi? Yo'q, kirdi. Dahlizda chiroq yondi. Nahot shunaqa... kech bo'p qolgan bo'lsa?

Begimqul yuragi uvushib o'rnidan turdi, alpang-talpang yurib borib, chiroqni yoqdi. Eshikda... Nilufar turardi!..

Qo'lida sumka, katta ochilgan ko'zlarida taraddud, yuzida qandaydir ayanchli ifoda, o'ziyam qimtinib, g'ujanak bo'lib turipti.

Uning yuzidagi bu ayanchli ifoda, ko'zlaridagi taraddud Begimqulning dilida zo'r bir zaharxanda uyg'otdi.

- Xo'sh, tun yarimda qayoqlarda sang'ib yuriptilar, oyimcha?

Nilufar Begimqulning qon talashgan ko'zlaridan ko'zini olib qochdi.

- Tun yarmi emas...

- Gapi! Tilingga chipqon chiqsayam gapir deyapman senga! Jonim halqumimga keldi-ku seni deb! Darding bo'lsa ayt, axir!

Nilufar boshini pastroq egdi.

- Dard? Dard nima qilsin menda?

- Nima? - dedi Begimqul. - Nima yetmaydi o'zi senga? Kim uchun jonimni jabborga beryapman men? Kim uchun yig'dim bu mol-dunyo, bu zeb-ziyatni?. Yol'giz menga kerak deb o'ylaysanmi bu mulk, bu jihoz, bu oltin qandillar? Senga kerak bo'lmasa mengayam kerak emas! O't qo'yaman hammasiga, o't! - Begimqul lablaridan tupuk sachrab atrofiga alangladi, ko'zi stoldagi bo'sh shishaga tushib, uni yulib oldi-da, qulochkashlab shiftga otdi. Billur qandilning sumalaksimon shishachalari qandaydir sho'x jaranglab yerga duv to'kildi, servantning oynasiga sochilib nozik qadahlar chil-chil sindi. Bu to's-to'polon, sharaq-shuruq, darang-durung ovozlari Begimqulga yangi kuch, yangi ilhom berganday, u stoldagi piyola-choynak, rang-barang likopchalar, bilur qadahlar, qoshiq-vilkalar, - qo'lga nima duch kelsa shuni otib, stoldagi buyumlarning hammasini sindirib bo'ldida, og'ir hansirab orqasiga qaradi.

- Xo'sh, endi xursandmisan? Ko'ngling o'rniga tushdimi endi?

Nilufar boshini ko'tardi. Uning ko'zlaridagi boyagi taraddud qandaydir shafqatsiz bir ifoda bilan almashgan, o'ziyam hamla qilishga chog'langanday qaltiroq bosib, yonib turardi.

- Bu mol-dunyo, bu jihoz, bu zeb-ziyat meniki emas! Hammasi sizniki! Xohlang sindiring, xohlang hammasiga o't qo'ying - ixtiyor o'zingizda! Faqat... faqat meni tinch qo'ying!

- Yo'q! Qo'yib bo'pman! Ketib bo'psan! - Begimqul alpang-talpang odimlab borib, dahlizga chiqqan Nilufarning qo'lidan ushladi.

- Qayoqa shoshayaptilar, jonon?

- Qo'ying, qo'yib yuboring yo hozir dod solaman! Qo'ni-qo'shnilarni chaqiraman!

- Chaqir! Jumlai mo'min ko'rib qo'ysin! Bu turmush, bu boylik, bu zeb-ziyatlar seni quturtirib yuborganini hamma ko'rsin! -

Begimqul Nilufarning qo'lidan "shap" ushlab, tomog'iga chang soldi. Nilufar jon holatda bor kuchini to'plab, bir siltandi-yu, quchog'idan chiqib eshikka otildi, otillar, qo'lidagi katta soatining oltin zanjiri uzilib, soat qayoqqadir uchib ketdi...

- To'xta! To'xta deyman senga! - Begimqul qo'llarini silkitib uning ketidan talpindi, biroq oyoqlari ostida yotgan kolbasa parchalariga sirg'anib ketdi-da, ayiqday zil-zambil gavdasi bilan polga gursillab yiqildi.

8

Nilufar qizlik chog'ida kinogami, teatrgami tushib, uylariga kech qaytgan paytlarida dadasini uyg'otib yubormaslik uchun oshxonalarining derazasini uch marta sekin taqillatar edi.

Oyisi, ukalari bilan oshxonaga yondosh xonada uning qaytishini poylab, "tiq" etgan tovushga quloq solib yotar, Nilufar derazani chertishi bilan sharpasizgina yurib chiqib, eshikni ochar, birda kech kelgani uchun lablari pichirlab koyir, birda "shu mahalgacha qayoqlarda yuribsan, yurakkinam yorilib ketdi-ku, voy. Niluginam-ey, Niluginam-ey" deb nolib qo'ya qolar edi.

Turmushga chiqqandan beri Nilufar kechasi deraza chertib kelmagan bo'lsa ham, onaizor uning bu odatini unutmagan ekan. Deraza tiqirlashi bilan pardaning cheti ko'tarilib, oyisining uzunchoq yuzi ko'rindi, qorong'ida tilla tishlari "yarq" etdi. Zum o'tmay, hovlida ship-ship ovoz eshitilib, eshik zulfinlari shiqirladi...

- Voy, bir o'zing... tun yarmida nima qilib yuribsan, Nilu?

- Qo'rqmang, oyijon, shunchaki... O'zim keldim... Dadamlar uydamlar?..

- Dadang... Bugun otdix-ku, oftobim. Choyxonada osh qilib, o'tirishgandir, shaxmatlarini taqillatib!.. Nima qildi, tinchlikmi? Yo ering bilan arazlashib qoldilaringmiB ?..

Nilufar biladi: oyisi uni juda baxtiyor deb hisoblagani uchunmi, qizining eri bilan urishib, uylariga qaytib kelishidan, qaytib kelib, beva bo'lib o'tirib qolishidan qo'rqadi.

- Tinchlik, oyijon. Tinchlik... - Nilufar oyisining sovuqdanmi, qo'rquvdanmi titrab turgan yelkasidan quchdi. - Keyin aytib beraman. Hozir juda sovuq yedim. Joy solib bersangiz yotaman...

Nilufar oyisining hamma savollariga "keyin, keyin aytib beraman. Qo'rqmang, tinchlik, tinchlik, oyijon" deb javob berdi-da, ukalarini bezovta qilmaslik uchun oshxonaga raskladushka qo'ydirib, yotib qoldi.

Nilufar Chilonzordan to bu eski mahallalarigacha piyoda kelib, chindan ham dildirab qolgan edi. U g'ira-shira ko'chalar, tanish va notanish joylardan bir-bir bosib, tanho yurib kelarkan, o'y o'ylayverib boshlari g'ovlab ketdi. Lekin qiziq; u hozirgina o'z uyi, bir yil bir yostiqaqa bosh qo'ygan erini tashlab chiqib ketgan bo'lsa ham, bu haqda negadir kam o'ylar, uning xayoli ko'proq Hikmatilloda, to'g'rirrog'i, kunduz bo'lib o'tgan uchrashuvda edi. Nilufar boya kunduz Hikmatilloga nega borganini, unga pul berish fikri xayoliga nega kelganini o'ziyam bilmaydi. Bu ishi qanchalik o'rinsiz, qanchalik nojo'ya bo'lganini rad javobini olganidan keyingina tushundi.

O'sha daqiqada, Hikmatillo uning qo'lini qaytargan mahalda yer yorilmadiki, Nilufar kirib ketsa... U Hikmatilloning oldidan qanday ketdi, Chilonzorga qanday yetib bordi - bittasiniyam bilmaydi.

Nilufar ko'nglining bir chetida Hikmatillo haq ekaniga, o'zini hurmat qilgan hech bir yigit bu vaziyatda undan pul ololmasligiga iqrar bo'lar, umuman ahmoqona ish qilganini tushunar, lekin tahqirlangan hislari, poymol bo'lgan g'ururi bu oddiy haqiqatni tan olishga qo'ymas, miyasida isyonkor fikrlar uyg'otardi... Axir nahot uning ko'ngliga yomon fikr kelgan bo'lsa? Nahot uning, Nilufarning samimiyligiga tushunmagan bo'lsa? Uning ahvol-ruhiyasini sezmagani bo'lsa?

Nilufarning xayoli, xuddi juvozga qo'shilgan ho'kizday, faqat shu bitta fikr atrofida aylanar, bu o'ylar miyasini burg'i bilan burg'ilaganday vujud-vujudigacha zirqiratar edi. Hozirgina tashlab chiqib ketgan o'z uyi, Begimqul esa... Nilufar endi bu uyga qaytib bormasligini, hamma narsadan - Begimquldan tortib, qimmatbaho jihozlargacha, kiyim-kechaklariyu, sevikli zebziyatlarigacha - hammasidan voz kechganini, hammasidan ko'ngil uzganini bilar edi. Faqat bir narsani eslasa sal yuragi achishar, u ham bo'lsa kitoblar edi! Lekin bu uyni qayta ko'rmaslik uchun hatto sevikli kitoblaridan. ham voz kechishga tayyor edi. Mayli, omon bo'lsa kitoblarni o'zi topib oladi, bitta-bittalab o'zi sotib oladi.

Qo'shni xonada chiroq o'chdi, qorong'ida oyisining: "E xudo, ishqilib, o'zing beobro' qilmagaysan!" deb shivirlagani eshitildi.

Oyisining pichirlab aytgan bu so'zlari Nilufaring dilida oldin iliq mehr to'la iztirob, keyin allaqanday mudhish bir qo'rquv uyg'otdi.

Nilufar suratlardan bilardi: oyisi yoshligida nihoyatda ko'hlik bo'lgan, lekin nimadir bo'lib, birinchi eri bilan murosalari kelishmagan, shundan keyin hozirgi dadasiga turmushga chiqqan. Oyisi bundan besh-olti yil oldin, savdo tashkilotlarida ishlab yurgan chog'larida ham o'z husnini yo'qotmagan, bir so'zli, o'ktam xotin edi. Nimadir bo'lib, ishdan tushdi-yu, birdan qandaydir cho'kib qoldi. Ilgari mayda-chuyda narsalarga parvo qilmaydigan odam, endi chaqimchilikdan boshqa ishi yo'q mahalla oyimchalarining gapso'zlaridan ham cho'chiydigan bo'p qoldi... Nahot oyisining taqdiri yana takrorlansa?..

Nilufar boya uyimni, Begimqulni yelkamning chuquri ko'rsin dedi. Lekin o'z uyiga qaytib bormagan taqdirda, Begimqul bilan orani ochiq qila olgan taqdirda bu uyda qanday yashaydi? Mahalla-yurt, qarindosh-urug'lari nima deydi? Ishxonadagi yor-do'stlari-chi?

Ishxonadagi yor-do'stlari-ku, tushunishar. Lekin qiz bolaning eridan chiqib, ota xonadoniga qaytib kelishini azaldan eng katta nomus deb bilgan mahalla-yurt-chi? Kechagina "darvozamiz tagida yigirmata "Volga" tizilib turdi deb, hovliquvdilaring, oxiri nima bo'ldilaring", deb zaharxanda qilishmasmikan?

Nilufar-ku, og'ziga kuchi yetmagan bu oyimposhshalarning sassiq gaplaridan yuqoriroq bo'lishga qurbi yetar, oyisi bechora nima qilar ekan? Busiz ham ko'ngli yarim bo'p qolgan mazluma, og'zi bilan yuradigan mahalla korchalonlari oldida bosh egib qolmasmikan? Oyisi bilan dadasini aytadi, hali Begimqul nima deydi? Uning ketaman deganiga "xo'p, ixtiyor o'zlarida, xonim", deb uni o'z holiga qo'yib berarmikan hali? Hamma ishni xamirdan qil sug'urgandek qilib silliq bitiradigan, sizlab turib, kulib turib, jon oladigan qaynatasi-chi? Erta-indin bu gaplardan xabar topsa, odatdagidek qo'li ko'ksida: "Assalomu alaykum! Borakallo, sizga, borakallo!" deb kirib kelib, oyisini qo'lga olmasmikan, hamma yoqni sovg'a-salomga to'ldirib, unga qarshi qayrab solmasmikan hali?

Tavba! Yana aybni oyisiga to'nkamoqchi! Yo'q, o'zi yemay, senga yedirgan, o'zi kiymay, senga kiydirgan onaizoringda nima ayb?..

Dadang bechora bo'lsa sening ko'ngling o'ksimasin deb, g'ijjagini qo'ltiqlab, maktabma-maktab chopganini unutingmi? Seni muzika maktabida o'qisin deb, o'zi qo'shimcha darslar berib: kechayu-kunduz tinim bilmaganlari yodingdan chiqdimi?

Sen endi, topgan eringning kimligini bilganingdan keyin bu ko'rksiz, jihozsiz, jo'ngina uyda o'tgan damlarning qadriga yetyapsan. Kechalari dadangdan dutor o'rgangan chog'laring, sevikli kitoblaringni o'qib, totli xayollar og'ushida suzgan onlaring umringning eng ma'sud onlari ekanini, zotan, baxt degan narsa o'zi shu ekanini tushunyapsan. Bultur bu mahalda esa, uning devorlari nozik kafellar bilan bezatilgan, shiftiga billur qandillar osilgan, poliga qimmatbaho gilamlar to'shalgan uyini ko'rganingda esa...

ko'zlaring yonib, betoqat entikmaganmiding? Endi nima qilasan aybni onaizingga to'nkab?

Ha, nima bo'lsayam dardi-alami ichida! Chunki hammasiga o'zi aybdor. Begimqulni unga ota-onasi topib bergani yo'q, o'zi topdi.

Nima qilsayam hammasini o'zi qildi, endi jafosiniyam o'zi tortadi!..

Tuyqusdan ko'cha eshik kattiq taqilladi, hovlida, ko'chada kuchuklar vovilladi.

"Begimqul!"

Nilufar a'zoyi badani muzlab, ko'rpada g'ujanak bo'lib oldi.

Oldin dadasi yotadigan katta uyning chirog'i yondi, gurs-gurs qadam tovushlari eshitildi, so'ngra hovliga chiqqan oyisining yengil ship-shipi quloqqa chalindi. O'rdaday katta hovli qandaydir og'ir, notinch sukutga cho'mdi.

- "Dadamlar... choxonadan qaytdilar, shekilli. Bo'ldi. Uxlash kerak!"

Nilufar chap tomoniga ag'darilib, boshini ko'rpaga o'rab oldi. U ko'zi ilindimi, yo'qmi, bilmay qoldi, hovlida, xuddi derazasining tagida dadasining ingichka, asabiy ovozi eshitildi.

- Qizing kepti - nega aytmading?

- "Har kuni kelib yurgan qizingiz, kelsa nima bo'пти?"

- Bir nima bo'lmasa... bu ayiqpolvon nima qilib yuripti tun yarmida? Nima shivir-shivir boyadan beri?

- Nima bo'lardi? Ikkisi jinday arazlashib qolishipti. Er-xotinning urushi, doka ro'molning qurishi... Qo'ying, siz aralashmang shu ishga!

- Haliyam aralashmoqchi emasman. Ammo lekin... gulday qizimning umriga zavol bo'lding-da, xotin...

- Voy, manu kishini! Qizingizga nima bo'пти? Yegani oldida, yemagani ketida, kiygani ipagu atlas! Qo'lida oltin soatu tilla bilaguzuk, tagida mashina!..

- Koshkiydi gap mashinada bo'lsa!..

- Sizga qolsa hamma gap g'ijjakda! G'ijjagingizni qo'ltiqlab o'n yil yugurganda" bitta gaz plitaga kuchingiz yetmadi. Bir oyda hammasini to'g'rilab berdi kuyovingiz. Rohat qilib yoqib o'tiribsiz. Hayronman, shu kuyovingizni ko'rsangiz jiningiz qo'zg'aydi. Maqsadingiz nima? Qizingizni ajratib, uyingizga op-kep olmoqchimisiz? Qarindosh-urug', mahalla-yurt nima deydi?

- Mahalla-yurt deb kimni aytyapsan?? Og'ziga kuchi yetmagan uch-to'rtta satanglariningimi? Padariga la'nat o'sha... og'zi bilan yuradigan otinchalarini!.. O'zim gaplashib qo'yaman o'sha suyuqli kuyoving bilan!

- To'xtang! Qosh qo'yaman deb, ko'z chiqarasiz! To'xtang deyaqman sizga!

Ovozlar uzoqlashdi.

Nilufar boshini ko'rpaga o'rarkan, yuragiga quyilib kelgan cheksiz mehrdan o'pkasi to'lib:

- Dadajon! - dedi pichirlab. - Toabad unutmayman bu gaplaringizni. Qizingizman, dadajon!..

9

Begimqul kechasi tomog'i quruqshab uyg'ondi: tili tinglayiga yopishib qolgan, og'zi kakra chaynaganday taxir edi.

Odatda, Begimqul birorta ziyofatdan qaytganda, kechasi bosh tomonidagi tumbochkaga bir kosa sut, bir choynak ko'k choy yo bir shisha Toshkent suvi qo'yib yotar, kechasi bilan uyqu aralash shularni simirib chiqardi. Bu safar ham ko'zini ochgisi kelmay qo'lini tumbochka turadigan tomonga cho'zdi, cho'zdi-yu, bosh barmog'i chayon chaqqanday jaz etib, o'rnidan turdi.

Chiroq o'chirilmagan, u yotoqxonada emas, mehmonxonada, divanda yotib qolgan, hamma yoq ola to'polon, singan qandil, piyola-choynak, pachaq bo'lgan qadah siniqlaridan gilamda oyoq qo'yadigan joy yo'q, uning qo'lini "jaz" etib chaqqan "chayon" ham qandil parchasi edi.

Hammadan burun negadir Nilufarning gaplari, uning ko'ksidan itarib, uydan qochib chiqib ketgani esiga tushdi. Bu esdalik uni qandaydir dahshatga soldi. U yotganda ham yechmagan tufli bilan gilamda ko'kish jilo sochib, bodrab yotgan qandil sumalaklarini, billur qadah siniqlarini patir-putur bosib, yotoqxonaga chiqdi.

Nilufardan nom-nishona yo'q, yotoqxonayam ag'dar-to'ntar, hatto tashqi eshik ham qiyg'och ochiq qolgan edi!

Begimqul birdan tizzalari qaltirab, karavotga o'tirib qoldi.

U endigina, Nilufarsiz allaqanday huvillab qolgan bu to's-to'polon xonani ko'rgandagina tushundi: Nilufarsiz yashay olmaydi!

Nilufarsiz hayot hayot emas unga!..

Bu uy, bu mol-dunyo, bu zebi ziynat - Nilufarsiz bularning bir tiyinlik qimmatini yo'q! Agar dunyodan umidi bo'lsa, agar

Nilufarning dardida umrbod iztirob chekib o'taman demasa... uni qaytarmoq kerak!

Padaringga qusur Hikmatillo! Poyqadami yoqmadi dayusning! Lekin hozir Hikmat lapashangni o'ylab o'tiradigan paytmi?

Nilufarni o'ylamoq kerak hozir. Uni qaytarib olib kelish yo'llarini o'ylamoq darkor hozir!

Ha, qaysi yo'l bilan bo'lmasin, nimalar qilib bo'lmasin, qaytarmoq kerak uni! Hamma mol-dunyasini sochib bo'lsayam, hatto oyog'iga yiqilib bo'lsayam, qaytarmoq kerak Nilufarni!..

Bir tomoni uning o'zidan ham o'tdi! Nilufar avvaldanoq boshqalarga o'xshamaydigan qandaydir g'alati qiz edi. Birda o'ta sho'x,

olov bo'lsa, birda... juda inijlashib, noziklashib qolar, uncha-muncha odamning aqli yetmaydigan narsalar, hech kim

o'qimaydigan kitoblar haqida gapirishni yaxshi ko'rardi. Begimqul xotining husn-latifatini, qizlik jozibasini, vaqti chog'

paytlaridagi o'z-gacha sho'xliklarini qanchalik xushlasa, uning bu odatlarini shunchalik xushlamas edi. Lekin, "mayli, qizligida erkalanib qolsin" deb, xushlamaganini bildirmas, "erta bir kun qo'limga tushgandan keyin bu donoliklari o'z-o'zidan qolib ketar,

qolib ketmasa qitig'ini o'zim bosib qo'yarman, deb o'ylagan edi. Yo'q, bosilmadi! Lekin bosilmasa nima qipti? Yaxshi ko'rgandan

keyin uncha-muncha noziniyam ko'tarib, faqat maishatni o'ylayvermay, yolg'ondan bo'lsa ham "Siz yaxshisiz, xotin" deb alday

qolsa, ko'ngil uchun o'zini zo'rlab bo'lsa ham, bitta-yarimta kitobini o'qiy qolsa, ba'zan-ba'zan u yaxshi ko'rgan kinolarga,

konsertlarga op tusha qolsa bir joyi kamayib qolmas edi! Mana endi nima degan odam bo'ldi? Yo'q, uni qaytarib opkelish kerak!

Qanday bo'lmasin, aldab-suldabmi, qaysi yo'l bilan bo'lmasin qaytarib opkelish kerak. Chunki usiz hayot hayot emas! Ha,

avvalambor adasiga telegramma berish kerak. Darhol, hozir chiqib telegramma berish yo telefon qilish kerak. Kelsin. Qudalari

bilan o'zi gaplashsin. Dadasi bitirolmaydigan ish yo'q!

Begimqul yuragida jo'shqin bir istak sezib, vannaxonaga kirdi.

Vajohatidan odam qo'rqulik! Yuzlari, qovoqlari shishib ketgan, ko'zlari qontalashgan, sochlari hurpaygan edi!

Begimqul biror joydan kayfi oshibroq kelgan kunlari doim vannaga tushar, iliq dush tagida turib uzoq yuvinar, suv unga doim

yordam berar, birpasda hushiga keltirib qo'yardi. Bu safar ham shunday bo'ldi. Bir soatcha iliq dush tagidan chiqmay, jir bita

boshlagan bo'liq gavdasini ishqalab, ayiqday pishillab, huzur qilib yuvindi. Dushdan chiqqanida chindan ham yuzlarining,

qovoqlarining shishi qaytgan, ko'zlari xiyla tiniqlashgan, bosh og'rig'i ham ancha pasaygan edi.

Begimqul mamnun bo'lib, kunduzgi kiyimlarini kiya boshladi-yu, o'ylab turib, qayta yechindi. Yotoqxonaga chiqib, shkafdan yaponcha kul rang yaltiroq kostyum-shimini, hali bir marta ham kiyilmagan, nim sariq ipak ko'ylagini, ko'ylagi rangida tuguni mushtdek keladigan yangi guldor galstugini, yangi qizil noskisi bilan bir martagina kiyilgan qora import tuflisini olib kiydi, kiydi-yu, o'zini oynaga solib, mamnun jilmayib qo'ydi.

Katta toshoynadan unga gaz masteri Begimqul emas, kamida fan kandidati, hatto yosh professorlarga o'xshab ketadigan, qaddi-qomati ketvorgan, salobatli va ayni zamonda xushsurat bir yigit mag'rur jilmayib qarab turar edi! Silliq taralgan va to'lqinlanib yelkasiga tushib turgan qop-qora qalin sochlari esa uni hatto yosh rassom yo xotini taniydigan kibor kompozitorlarga o'xshatar edi!..

Eng muhimi, bu o'xshashlik, chiroyini ochib, salo-batiga salobat qo'shgan bu yangi qimmatbaho libos Be-gimqulning dilidagi boyagi iztirob, boyagi ishonchsizlikni to'zg'itib yubordi.

Haqiqatan, buncha iztirob chekadigan nima gunoh qildi u? Aybi... Hikmat lapashangga to'qson so'm qarz bermaganimi? Bermasa nima bo'пти? Bu lattachaynar shumshukning unga o'tkazib qo'ygan joyi bormi? Agar xotini shu ishni deb, undan arazlagan bo'lsa... E, undan nariga ketmaydimi! Begimqul unga yalinadigan joyi yo'q! O'n gulidan bir guli ochilmagan yigit, Nilufardan yuz marta yaxshi, yuz marta ko'hlik, hali onasi o'pmagan qizni topib oladi! Hali istagan qizni "gah" deb qo'lga qo'ndira oladi Begimqul! Faqat... hozircha uni qaytarish kerak. Chunki... agar mabodo ajrashadigan bo'lsayam, bugungiday u Begimqulni emas, Begimqul uni rad etmog'i, avval tiz cho'ktirib, tavbasiga tayantirib, keyin uyidan haydab chiqarmog'i kerak uni!

Begimqul galstugini to'g'rilab, ko'zgudagi o'z aksini yana bir ko'zdan kechirdi-da, polda bodrab yotgan shisha siniqlarini patir-pudur bosib, uydan chiqdi.

10

O'sha kuni Hikmatillo ham uxlay olmadi. Hech kutilmagan bir paytda Nilufarning kelishi, pul taklif qilishi, u rad etgandagi ayanchli holati, birdan o'ksib ko'ziga yosh olishi... buning hammasi uning xayolini alg'ov-dalg'ov qilib yuborgandi...

To'g'ri, Hikmatillo uning pulini ololmas edi. Agar aya quvurkonga asrab qo'ygan yetmish so'mini bermaganda ham, agar pulsiz va biletsiz qolganda ham, Hikmatillo Nilufardan pul olmas edi! Lekin... ho'kiz bo'lmasang shunday muomala qilasanmi axir? Dardi yo'q kesak, ishqiy yo'q eshak deganlaridek, uning holi-ruhiyasini ko'rib turib, ayollik g'ururi, izzat-nafsini poy-mol qilib bo'lsa ham, uni deb kelganini sezib turib, toshbag'ir bir to'nka bo'lmasang, pulini olmasang ham tuzukroq gaplashmaysanmi? Ko'nglini og'ritmay, ehtiyotkorlik bilan javob bermaysanmi? "Rahmat?! Pul topdim. Bekor ovora bo'psiz" emish! Qoyilman-e, senday yigitga!

Hikmatillo ertaga uchib ketmasa ham bir sari edi. Bir kun bo'lmasa bir kun payt topib, kechirim so'rar, ko'nglini ovlar edi. Lekin u ertaga ketadi. Ketguncha uni qayoqdan topadi? Topganda ham... Yo'q, endi qulay bir payt kelmaguncha u bilan gaplashishning iloji bo'lmaydi. Kecha shunday payti kelganda... chindan ham ho'kizlik qildi, chindan ham qishloqlik qildi!

Hikmatillo tong otguncha shu alpozda o'zi bilan o'zi olishib, o'z yog'ida o'zi qovurilib chiqdi. Shuning uchun ham bo'lsa kerak, kecha tramvayda uchragan puchug yigit ertalab azbest quvurni olib kelganda... xuddi suvga g'arq bo'layotgan odam cho'pga yopishgandek, Hikmatillo ham ishga yopishdi.

Hikmatillo, garchi kecha aya masalasida xayolan Begimqul bilan bahslashgan bo'lsa ham, pul voqeasidan keyin uni ko'rishga sira toqati yo'q edi. Ayni zamonda savob qilsang butun qil, deganlaridek, ayani tinchitib ketgisi kelar, "nahot u noinsof, aya bechoradan ham bir narsa umid qilsa", degan fikr unga tinchlik bermas, lekin eng muhimi - Nilufar haqida bir narsa bilib ketgisi kelar, buni esa Begimquldan boshqa hech kim aytib berolmas edi!

Hikmatillo juda tortinchoq bo'lsayam, qo'rqqoqlardan emas. Tortinchoqlik boshqa, qo'rqqoqlik boshqa. Lekin uning yomon bir odati bor - kattalarning oldiga kirib bir narsani iltimos qilishni sira xushlamas, odatda shunday paytlarda beixtiyor dovdirab qolardi.

Buning ustiga raygazning ko'rimsizgina binosi oldida, kecha Begimqul aytgan yengil mashinalar, "Moskvich", "Jiguli", hatto yangi "Volga"lar saf tortgan, qimmatbaho palkjto va shlyapa kiygan salobatli odamlar eshik oldida navbat kutib turishardi. Shu boisdanmi, Hikmatillo olisroqda ikkilanib to'xtadi. Navbat kutishdan foyda yo'q, bu salobatli odamlar turganda navbatsiz kirish esa oson emas lekin ayaga va'da berib qo'yib, endi "odam ko'p ekan, kirolmadim", deb qaytib borish undan ham og'ir edi!

Hikmatillo furajkasini to'g'riladi, gimnastyorkasining etaklarini tortib, qaddini rostladida yuragi gurs-gurs urganicha, shitob bilan yurib bordi. Odamlar, hatto shlyapa kiygan salobatli kishilar ham bostirib kelayotgan serjant oldida beixtiyor chekinishib, yo'l berishdi, lekin eshikka borganida, yo'lakda turgan yo'g'on erkakshoda xotin yo'lini to'sdi:

- Buqaga o'xshab, hammani suzib, o'tib ketaman deyapsanmi? Navbating qani?

- Men... boshliqqa aytadigan bir og'izgina gapim bor!

- Hammayam bir og'iz gap uchun turipti bu yerda! Navbatsiz kiradigan... boshingda tojing bormi?

- Hikmatillo bir zum gap topolmay dudukdanib qoldi-yu, keyin ko'krak cho'ntagidan shartta hujjatlarini chiqardi.

- O'rtoqlar... Men ikki soatdan keyin Sibirga... Uzoq Sharqqa uchishim kerak. Mana, samolyot biletim! Bir minutlik ishim bor, iltimos qilaman, o'rtoqlar!

Orqadan: "Ruxsat bering!", "Soldat ekan, mayli kirsin!" - degan xitoblar eshitildi. Erkakshoda xotin bir nima deb to'ng'illadi-da, yo'l berdi.

Uzun, tor yo'lak g'ira-shira, eshik tepasidagi yozuvlar yaxshi ko'rinmas, lekin yo'lakda ham odam ko'p edi. Tepasiga "starshiy master B. Qulajonov" deb yozilgan eshikning oldida, ayniqsa odam gavjum edi. Hikmatillo yana hujjatlari bilan samolyot biletini dastak qilib, zo'rg'a ichkariga kirdi.

Begimqul bitta stol, bitta shkaf bazo'r siqqan torgina xonaning to'rida, tirsaklarini bir dasta qog'ozga tirab, boshini changallab o'tirar, uning qarshisida novcha bir odam, qo'ltiqtayoqqa suyanib, g'oz turardi.

Hikmatillo Begimqulni bir tanib, bir tanimay qoldi. Uning egnidagi qimmatbaho kul rang kostyumi, faqat kostyumi emas, oyog'idagi tuflisi, ko'ylagi va galstugigacha qandaydir yaltillab turar, odatdagi patak sochlari silliq taralgan, o'ziyam raygazning xodimi emas, sahnaga chiqishga hozirlik ko'rgan mashhur artistga o'xshar, faqat qosh-qovog'i bir oz shishinqiragan edi.

Eshik ochilganda boshini ko'targan Begimqul Hikmatilloni ko'rib o'rnidan turdi, so'ng negadir qayta joyiga o'tirib, qo'ltiqtayoqli odamga yuzlandi:

- Xo'p, siz boravering. Ertaga pojarniy inspektorni yuboramiz...

Novcha odam qo'ltiq tayog'i bilan polni duk-duk urib:

- Juma kuni shanbada yuboraman deb va'da qiluvdingiz, - dedi ranjib. - Shanba kuni dushanbada dedingiz. Endi yana ertaga deysiz! Sizda lafz degan narsa bormi o'zi, o'rtoq master?
Begimqul rangi o'chib, bir Hikmatilloga, bir novcha odamga qaradi.
- Og'zingizga qarab gapiring, aka!
- Siz ham do'q urmang. Kekirdagimga keldi! - dedi novcha odam, yana qo'ltiqtayog'ini to'qillatib.
- Hadeb, invalidligingizni pisanda qilavermang! Ko'rib turibmiz!
- Hey, noinsof! Men pisanda qilyapganim yo'q. Ammamning to'yida otdan yiqilib ayrilganim yo'q men bu oyoqdan! Borim shu bo'lsa nima qilay? Ayt, nima qilay? O'sha hammadan olgan jig'ildon pulingni men ham bersam bo'ladimi?
Begimqul qon talashgan ko'zlari olayib o'rnidan turdi.
- Qanaqa jig'ildon puli? Nima deyapsiz o'zi?
- Ko'zingizni lo'q qilmay qo'ya qoling, uka! Inspektoringizni yuboring, u yog'ini men ham yurt qatori bir nima qilarman!
- Aytyapman-ku, ertaga yuboraman deb! - Begimqul uf tortib Hikmatilloga yuzlandi. - Mana, ko'ryapsanmi, ahvolni? Xo'p, siz boravering, amaki, - dedi u, to'satdan negadir past tushib. - Iloji bo'lsa yuboraman inspektorni. Yordam beramiz, amaki...
- Shunday bo'lsin, uka. Umringizdan baraka toping, inim... - novcha odam qo'ltiqtayog'ini do'qillatib, xonadan chiqdi.
- Ko'rgan kunimiz mana shu! Jonga tegib ketdi! - Begimqul yo'g'on panjalarini sochlariga suqib, joyiga o'tirdi. - Xo'sh, xizmat?
- Xizmat... men ham shu ish bilan keldim, og'ayni.
- Qanaqa ish?
- Gazni aytaman. Aya gaz o'tkazib uyiga batareya qurdirgan ekan. Kecha azbest truba topib, quvurkon o'rnatib berdim. Hammasi qonuniy! Endi.. yo o'zing borib, yo odamingni yuborib, gazni yoqtirib bersang...
- Rahmat! Endi bir kamim ayaning gaz quvuri edi! - dedi Begimqul aftini burishtirib. - O'zim jonimdan to'yib turibmanu, sen bo'lsang...
- Menga qara, Begimqul. Nahot shu bechora kampirdan ham bir narsa umid qilsang?
- Nima? Nima deding? - Begimqul qo'llarini stolga tirab, qaddini rostladi. Hikmatillo ham o'rnidan turdi.
- Lekin bilib, qo'y, senga beradigan bir tiyin puli yo'q. Biroq... shu bugun, hozir... xohlasang borib ko'r, xohlamasang... ko'rmasdanoq ishini to'g'rilab berasan. Gap shu! Mana hujjatlari!
- Agar to'g'rilab bermasang-chi? - dedi Begimqul. U ayiqday beso'naqay gavdasini stolga tashlab, Hikmatilloga taajjub aralash nafrat bilan tikildi.
- Agar to'g'rilab bermasang... hozir, oldingdan chiqamanu, boshlig'ingga kiraman. O'zing bilasan. Men soldatman. Ikki soatdan keyin uchishim kerak. Qabul qiladi! Hammasini gapirib beraman!
- Masalan, nimani gapirib beradilar? Bilsak bo'ladimi? Nima, pora ustida tutib oldingmi?
- Tutib oldimmi, yo'qmi, nima deyishimni o'zim bilaman! Lekin aytib qo'yay - yaxshi bo'lmaydi!
- Yopiray, a? - Begimqul shishgan qovoqlarini uqalab iljaygan bo'ldi. Lekin uning bu kulgusida kechagi manmanlik emas, allaqanday ayanchli bir narsa bor edi. Hikmatillo ayaning hujjatlarini yig'ishtirib olib, cho'ntagiga soldi.
- Shoshma! Hujjatlarini ko'ray-chi?
- Mana! - Hikmatillo changallab olgan qog'ozlarni qayta stolga tashladi.
- Mayli, aya uchun... Sening bu... qo'polligingga kabinetdan haydab chiqarish kerak edi-yu, aya bechoraning tuz-noni uchun!
Begimqul kampirning arizasiga bir nima deb yozdi-da, Hikmatilloga uzatdi. - Ma. Ertaga oltinchi xonaga kelib uchrashsin. Borib yoqib berishadi. Xo'sh, tag'in nima gaping bor?
Hikmatilloning boshqa hech qanaqa gapi yo'q, u o'zi Begimquldan gap kutar, butun qalbi, butun vujudi bilan Nilufar haqida bir nima deyishini kutardi. Biroq Begimqul yana boyagiday boshini changallab, ayiqday beso'naqay gavdasi bilan stulni g'ichirlatib, og'ir tebranib o'tirardi.
- Xo'p, xayr bo'lmasa...
- To'xta!
Begimqul rangi o'chib, o'rnidan turdi. Baquvvat qomatini oldinga tashlab:
- Kecha... - dedi salmoqlab. - Kecha nima maqsadda boruvding mening uyimga?
Hikmatillo bir nafas so'z topolmay duduqlanib qoldi.
- Gapingga tushunmadim. Axir... sen o'zing...
- Nimasiga tushunmaysan? Kecha sen ablah borib, uyimni buzib ketding! Kim chaqiruvdi seni? Seni deb... O'sha la'nati to'qson so'mni deb... xotinim ketib qoldi!
Hikmatillo beixtiyor oldinga talpinib:
- Qachon? - deb yubordi.
- Kechasi... Ha, nega ishshayasan? Xursandmisan yo'? - dedi Begimqul. «Б»Lekin bilib qo'y: agar sen uni... agar oralaringda bir gap bo'lsa... yaxshilik kutma mendan! Bilasan-ku, meni!
Begimqul burun kataklari piriqirab, oyog'i bilan stulni bir chetga surib, stolni aylanib o'ta boshladi. Yaxshiyam shu payt eshik shitob bilan ochilib, xonaga bir guruh odam yopirilib kirdi.
- Uyat emasmi, soldat? Bir og'iz gapim bor deb, bir soat kutdirdingiz-ku?
- Sizga kirish ministrga kirishdan ham qiyin bo'p ketdi-ku, o'rtoq master?
Begimqul sochlari hurpayib, bir Hikmatilloga, bir yopirilib kirgan odamlarga qaradi, so'ng, oldinda turgan erkakshoda xotinning qo'lidagi qog'ozni yulib oldi.
- Nima kerak sizga? Gazmi? Mana! - u arizaga bir nima deb yozdida, ikkinchisining qo'lidagi qog'ozni yulib oldi.
- Sizgayam gazmi? Mana! Qani, op kelinglar! Tag'in kimga gaz kerak? - Begimqul, xuddi talvasaga tushib qolgan odamday, g'alati harakatlar qilar, o'zicha ishshayar, ko'zlarini qisar, odamlarning arizasiga pala-partish imzo chekib, yuzlariga otar edi...
Hikmatillo negadir yuragi bezillab xonadan chiqarkan, Begimqulning:
- Qani, tag'in kim bor? - deb xirillaganini eshitib qoldi. - Bu dunyoda hamma yaxshi, hamma pok! Yolg'iz Begimqul iflos! Hech kimda jig'ildon yo'q. Yolg'iz menda bor jig'ildon! Hammang farishta, yolg'iz starshiy master ablah! - derdi Begimqul.

Hikmatillo katta ko'chaga chiqib qo'lini ko'tardi. Baxtiga g'iz-g'iz uchib o'tayotgan mashinalarning birinchisiyoq yonginasiga kelib to'xtadi. Labiga sigareta qistirib olgan yoshgina yigitcha kabinadan boshini chiqarib qichqirdi:

- Qayoqqa, soldat?

- Aeroportga.

- Uch so'm!

- Xo'p. Gap pulda emas, uka. Faqat... oldin mana bu yerda bir joyga kirib, chamadonimni olamiz... Keyin... Chilonzordagi bir aptekaga shunday bosh suqib o'tamiz!

Shofyor yigitcha og'zidagi sigaretasini to'g'rilab, hushtak chalib yubordi.

- Gap pulda emas deysizu, uch so'mga butun shaharni aylanib chiqmoqchisiz, soldat!

Hikmatillo, xuddi mashinani ushlab qoladiganday uning eshigiga tirmashdi.

- Xo'p, ukajon, uch so'm emas, to'rt so'm beray.

- Besh so'm! - dedi yigitcha. - Shundayam soldatligingiz hurmati.

- Bo'пти. Ketdik! Hikmatillo eshikni shaxt bilan ochib, o'zini orqa o'rindiqqa otdi. Shofyor yigitcha mashinaga gaz berarkan, orqasiga bir qarab qo'ydi.

- Devdek soldat... aptekada nima qilasiz?

- Ha, shu.. bir ish bor edi... - Xikmatillo yigitchaning gapdonligini xushlamay ko'zini yumdi.

"Ha, u ho'kiz! Dardi yo'q kesak! To'nka! To'nka bo'lmasa kecha shunaqa muomala qilarmidi? Axir Hikmatillo kecha Begimqulni yo'qlab borganida uning, Nilufarning ahvoli-ruhiyasini bildi-ku?"

Uning xuddi qafasga tushgan qushday mung'ayib qolganini ko'rди-ku?

Mung'ayib qolganini!.. Mung'ayib qolsa... kim unga boshda Hikmatilloning eng yaxshi tuyg'ularini poymol qilib, bu... to'ng'iz tabiat olg'irning tilyog'lamaliklariga, yeoxta marddiklariga uch degan? Kim unga?..

Yana boshladi! O'sha toshbag'irligi, o'sha ahmoqona qaysarligi yana boshlandi! Axir kim yanglishmaydi bu dunyoda?

"Bolam! - deguvchi edi marhum otasi. - Benuqson parvardigor! Xato qilmaydigan odam bo'lmaydi. Hamma yomon, yolg'iz men yaxshiman, deb gerdayaverma, o'g'lim..."

Yo'q, u xumkalla kecha hech narsaga tushunmagan ekan. U faqat endi, Nilufar kechagi shohona uy-joyi, beg'am-betashvish tuyulgan turmushi, har qanaqa odamning havasini keltiradigan jihozlari - hammasini tarq etib, tashlab ketdi, degan gapni eshitgandagina uning qalbi, uning dardlariga tushunganday bo'ldi!

Negadir yana kitob haqidagi kechagi gap esiga tushdi Hikmatilloning:

"Ketrinning to'lg'oq azobida o'lishi... Genrining ko'z yoshlariday tinimsiz yoqqan yomg'ir... Men yig'layverib esim ketuvdi..."

Biroq... Bilasizmi, Hikmat aka, Ketrin o'ladi-yu, shunday bo'lsayam u menga eng baxtli, eng baxtli ayol bo'lib tuyuladi...

- Nega?

- Chunki shunday... olijanob yigit! Shunday... pok sevgi!"

Ha, u toshbag'ir! O'jar bir to'pori!

- Nima - dedi shofyor yigitcha, ko'zlarini katta ochib. - Kimga gapiryapsiz, aka?

- Yo'q, yo'q, o'zim... mana, keldik, to'xtang. Hikmatillo chamadonini qanday olib chiqqanini ham, aya bilan qanday xayrlashganini ham bilmaydi, faqat lablarida kampirning nordon ko'z yoshi-yu, qulog'ida yig'lab aytgan so'zlari qoldi:

"Umringdan baraka top, oy borib omon kel, aynanib ketay sendan, so'yloqjon!"

U bir parcha qog'ozga aptekaning adresini yozib berdi-da, orqa o'rindiqqa o'tirib, yana xayolga toldi. Bu safar, nazarida, bir daqiqqa ham o'tmadi, shofyor yigitcha mashinaga tormoz berdi.

- Mana, keldik, akajon. Ammo iltimos - kutdi-rib qo'ymang. Hozirning o'zida besh so'mlik yo'l yurdingiz...

Kechagi tanish ko'cha, tanish uyni ko'rganda Hikmatillo yuragi bir hapriqib, eshikni ochdi, ochdi-yu, o'ng qo'ldagi katta yaltiroq vitrina orqasida dori-darmonlar to'la shkaflar yonida, ko'zoynakli keksaroq bir ayol bilan gaplashib turgan Nilufarni ko'rди.

Nilufar, egnida oq xalat, boshida oq qalpoqcha, qo'lida qandaydir quticha, bir ko'zonakli ayolga, bir to'smaning bu tomonida turgan cholga qarab nimanidir tushuntirmoqda edi.

Hikmatillo, go'yo uning ko'rib qolishidan qo'rqqanday, sal orqaga tisarilib, trotuarga chiqmoqchi bo'ldi, lekin xuddi shu payt, Nilufar boshini ko'tarib, u tomonga qaradi...

Hikmatillo turgan joyida qotib qoldi.

Nilufar qo'lidagi qutichalarni cholga uzatganicha, bir zum ko'zlarini katta ochib, unga tikilib turdi, so'ng yonidagi ko'zoynakli ayolga bir nima deb tez-tez gapirdi-da, qutichalarni to'smaga qo'yib, shkaflar panasida g'oyib bo'ldi...

- "Chiqadi!" - yarq etdi Hikmatilloning miyasida.

Nilufardan keyin keksa ayol ham Hikmatillo tomonga tikilib qaradi, lekin uni ko'rolmadi shekilli, ko'zoynagini artib, burniga qayta qo'ndirdi.

- Hoy, aka! - shofyor yigitcha zaharxanda bilan boshini kabinadan chiqarib qaradi. - Kelgan joyingizni taniyapsizmi o'zi? Yo va'da qilgan vaqtlariga yetib kelmadilarmi?

- Kim?

- Kim bo'lardi, o'sha aptekaning oldida kutib turaman deb, va'da bergan jononni aytaman-da!

Hikmatillo unga javob bermay shiddat bilan yurib aptekaga kirdi.

Ichkarida odam ko'p emas. To'smaning orqasida qalin daftarga nimanidir yozib o'tirgan ko'zonakli ayol eshik ochilishi bilan boshini ko'tarib, Hikmatilloga qaradi.

Hikmatillo to'g'ri uning oldiga bordi.

- Mumkin bo'lsa menga... Nilufar... Nilufar Qosimovani chaqirib bersangiz...

- Nilufar... - ayol ko'zoynagini tagidan Hikmatilloga diqqat bilan razm soldi. - Nilufarxon... juda band edilaru...

- Menga bir minutga, bor-yo'g'i bir minutga, opa... Ayol yelkasini qisdi-da, ruchkasini daftarga tashlab, ichkariga kirib ketdi.

Hikmatillo doriga kelganlar unga ho'mrayib, kassir bilan tayyor dorilar bo'limida ishlayotgan yosh juvon esa nihoyatda qiziqsinib qarayotganlarini sezib, teskari burildi.

Ko'zoynakli ayol sal o'tmay qaytib chiqdi.

- Kechirasiz, uka... Nilufarxon juda band ekanlar, chiqolmayman dedilar...

Kimdir piq etib kuldi, kimdir yo'taldi...

"Ha, albatta, chiqmaydi, albatta band... Kechagi muomalangdan keyin o'zini hurmat qilgan qaysi odam sen bilan gaplashgisi keladi, qaysi qiz basharangni ko'rgisi keladi?..."

Hikmatillo tishini tishiga bosib, shartta burildi, burildi-yu, beixtiyor orqasiga tisarildi. Ostonada, oyoqlarini kerib, Begimqul turardi!

Rangi devor, ko'zlari qisilgan Begimqul Hikmatillo burilib qarashi bilan, suzishga chog'langan buqaday boshini egib:

- Sen! - dedi xirillab. - Sen ablah qachon tinch qo'yasan xotinimni?

U bir sakrashda Hikmatilloga yetib kelib, yoqasiga chang soldi.

Torgina xonani xotin-xalajning qiy-chuvi tutdi.

Bir yil avval ayaning uyida bo'lgan mana shunday olishuvda Begimqul Hikmatilloni sambo uslubida bir siltashda ag'darib, kulib turib, piypalab tashlagan edi.

Bu safar ham u Hikmatilloning bo'ynidan olib sambochasiga boshidan ag'darib otmoqchi bo'ldi. Lekin armiyada bu uslublarni o'rgangan Hikmatillo ag'darilayotib, o'zini o'nqlab oldi-yu, tisarilib borib, devorni ushlab qoldi. Xuddi shu payt, Begimqul Hikmatilloni boshidan oshirib otgan paytda Nilufarning:

- Hikmat! Hikmat aka! - degan achchiq faryodi tor xonani zir titratdi.

Boshini buqaday egib, yana hujumga chog'langan Begimqul yalt etib to'sma oldida paydo bo'lgan Nilufarga qaradi.

- Haa... Hikmat akalaringa yordamga keldilarmi? Sen... Sen fohisha!.. - Begimqul og'ir tebranib borib Nilufarning sochiga chang soldi.

Hikmatillo jon holatda unga otilib yelkasidan quchoqlab oldi. Lekin Begimqul qo'lini bir siltab, Nilufarni otib yubordi. Nilufar uchib borib, boshi bilan oynavand kassaga urildi-yu, sement polga chalqancha quladi.

Singan oyna parchalari yomg'irday yog'ilib, xona qiy-chuv bo'lib ketdi. Kimdir eshikka otildi, kimdir: "Tez yordam!" deb qichqirdi.

Boyagi ko'zoynakli ayol qo'llari qaltirab, to'sma orqasidan yugurib chiqdi.

- Nilu! Azizim, Voy, kim bor, "Tez yordam!" "Tez yordam"ga chopinglar!

Hamon Begimqul bilan olishayotgan Hikmatillo bu nidoni eshitib, bor kuchi bilan raqibini chetga otdi-da, Nilufar tomon intildi. Nilufar, ko'zlari yumuq, sekin ingrab yotar, uning o'ng qulog'idan sizib chiqqan qon, jingalak sochlari orasidan bo'yniga oqib tushmoqda edi.

Ko'zoynakli ayol, hamon qo'llari titrab, Hikmatilloga qaradi.

- Boring, choping! "Tez yordam"ni chaqiring! Yo'q, to'xtang, Valya... telefonga chop! Mashina chaqir!

- Menda mashina bor. Tayyor mashina bor! Hikmatillo polga tiz cho'kib, Nilufarning qo'lini oldi. - Nilu!

- Bor bo'lsa... ko'taring! Tezroq ko'taring buni! Shu payt eshik ochilib, xonaga militsioner, militsioner bilan birga unga nimalarnidir tushuntirgan, bir-birini bo'lib gapirgan bir guruh xotin-xalaj kirib keldi.

- Bu nima to'polon? Nima bo'lyapti o'zi bu yerda? Hikmatillo bu o'ktam ovozga e'tibor bermay, Nilufarni dast ko'tarib o'rnidan turdi. Nilufarning qulog'idan sizib chiqqan qonni ko'rganda birdan jimib qolgan Begimqul militsionerga qarab talpindi.

- O'rtoq militsioner. Men xotinimni... O'ynashi bilan tutib oldim! Mana shu serjant... xotinimning o'ynashi! Ushlang uni, o'rtoq militsioner!

Militsioner bir Nilufarni dast ko'tarib olgan Hikmatilloga, bir Begimqulga qarab:

- O'rtoq serjant! - dedi jur'atsizlik bilan. - Mumkin bo'lsa...

- Ko'rib turibsiz-ku, ahvolni! Men buni kasalxonaga qo'yib, aytgan joyingizga boraman. Aytgan, qayoqqa boray?

- Militsiyaga. Chilonzor militsiyasiga! - Hikmatillo militsionerning gapiga bosh irg'ab javob berdi-da, eshikni tepib ochdi, ocharkan, Begimqulning:

- Yo'q, kechirasiz! - deb xirillaganini eshitdi.- O'ynashlarni qo'yib yuborib, biz begunohni opketasizmi? Yo'q, ketmaydi bu ishingiz, aka, ketmaydi!

Nilufar hushidan ketgani yo'q, u bo'lgan gaplarning hammasini bilib yotdi. Faqat o'ng qulog'i shang'illab, boshining bir tomoni tinimsiz g'uvillab turgani uchunmi, bo'lgan voqealar xuddi tushida ro'y berayotanday, qulog'iga chalingan uzuq-yuluq gaplar ham o'ngida emas, tushida eshitilayotganday tuyulardi unga.

Ko'z oldini qoplab olgan bu tuman, kasalxonada ust-ustiga ikki marta ukol qilganlaridan keyingina xiyol tarqadi, boshining g'uvillashi ham sal pasayganday bo'ldi, faqat o'ng qulog'ining sanchib og'rishi tinmas edi.

Uni jarrohlik bo'limining to'rt kishilik palatasiga joylashtirilgan, xonadagi karavotlarning bittasi bo'sh, qolgan ikkitasini avtomobilKj tagida qolib oyog'i singan semiz bir xotin bilan tizzasini bog'lab, qo'litiqtayoqda kirib-chiqib yurgan yoshgina qizcha egallagan edi.

Qabul bo'limining vrachi bilan ust-ustiga ikki marta ukol qilgan hamshira xotin: "Qo'rqmang, bir haftadan keyin turib ketasiz, faqat bir-ikki kun boshingizni qimirlatmay yoting", deb chiqib ketishgandan keyin Nilufar, xuddi kechagiday yana birdan o'pkasi to'lib, piq-piq yig'lab yubordi. Lekin bu yig'i ko'pga cho'zilmadi; uning xo'riligini keltirgan haqorat tuyg'usi sal o'tmasdan tarqab, qandaydir ruhiy yengillik bilan almashdi.

Nilufar Hikmatilloning qanday kelganini, mashinadan qanday tushganini, uni ko'rib ko'chada to'xtab qolganini - hammasini ko'rgan edi. Lekin baribir chiqmadi, kechagi voqeadan keyin Nilufar Hikmatillo bilan uchrashishni, u bilan gaplashishni istamas edi. Agar u eshik tirqishidan Hikmatilloni kuzatib turmaganida, agar to'satdan ko'chadan kirib kelib, Hikmatilloga chovut solgan Begimqulni ko'rmaganida u hech qachon yugurib chiqmas, Hikmatillo bilan hech qachon uchrashmas edi!

Mana endi nima bo'ldi? Begimkul-ku, mayli! Yo'q, Nilufar faqat Hikmatillo emas, Begimqulga ham yomonlikni ravo ko'rmaydi.

Unga hech qanday da'vosi yo'q, hamma ayb uning o'zida. O'zi boshda yengiltaklik qildi. Jazosiniyam o'zi tortyapti. Shu jazo, shu haqorat bilan oralari ochiq bo'lsa bas, boshqa hech narsa kerak emas unga. Lekin... Hikmatillo nima bo'ladi? Begimqulning boyagi tuhmati bilan nadomatga qolmasmikan hali? Tergov deb, boshqa deb ushlanib qolmasmikan, ushlanib qolib, armiyadagi boshliqlari oldida yuzi shuvut bo'lmasmikan?

Xonaga qo'lida quchoqqa sig'maydigan katta paket, hamshira xotin kirdi.

- Ishxonangizdan qizlar kelishdi. Mana, xat be-rib yuborishdi.

"Nilu! Jonginamiz Nilu! Qalaysan, tuzukmisan? Vrachlar tuzuk deyishdi. Xafa bo'lma, Nilu! Senday pok, senday mehribon qizga qo'l ko'targan bezori o'z jazosini tortajak!

Tezroq tuzalib chiq. Seni qattiq o'pib, do'stlaring".

This is not registered version of TotalDocConverter.
Application has been removed from the system.

Aplicaciya haqida ma'lumotlar qo'ygan bo'xaning tagiga:

"Kerak bo'p qolar deb, sumkangni ham op keldik. Ehtiyot bo'l, ancha pul bor ekan ichida" deb yozib qo'yilgan edi.

- Qizlar kutib turishipti. Ularga aytadigan gapingiz yo'qmi, singlim?

- Yo'q... - Nilufar "qult" etib yutindi. U bir o'yi Hikmatilloni so'rab xat yozib chiqarmoqchi ham bo'ldi, lekin uyaldi.

Qizlar yozib kiritgan ikki og'izgina bu xat Nilufarga xuddi mo'jaz bir malhamday ta'sir etdi-yu, tarang tortilgan asablari moylanganday yumshab, uxlab qoldi.

U qancha uxlati, bilmaydi. Bir mahal quloqlari tagida: "Singlim, ha, singlim", degan ovozni eshitib ko'zini ochdi. Xona xira ko'kish shu'laga cho'mgan, narigi karavotdagilar uyquga ketgan, tepasida tanish hamshira xotin turardi.

- Bir soldat yigit kep turipti. Ko'rmasam bo'lmaydi deb yalinib qo'ymayapti... Nima qilay, singlim?..

Hamshira xotin gapini tugatmagan ham ediki, ostonada... yelkasida kaltagina oq xalat, qo'lida qog'oz qutiga solingan tort, Hikmatillo ko'rindi.

Hamshira xotin unga stulni surib berdi-da, labiga barmog'ini bosib, oyoq uchida yurib chiqib ketdi.

Hikmatillo, xuddi gunohkor odamday ko'zlari javdirab, stulga omonatgina o'tirdi.

- Qalaysiz, Nilu?

Nilufar indamadi, uning bir nima deyishga majoli yo'q edi.

Hikmatillo hamon ko'zlari gunohkor javdirab, qo'lini uning qo'lga qo'ydi, narigi karavotdagilarga qaray-qaray, qandaydir duduqlanib, hayajonlanib, shivirladi:

- Mendan o'tdi, kechiring, Nilu. Kecha men... Siz ketgandan keyin... hammasiga tushundim. Hammasiga... Eshityapsizmi, Nilu?

Nilufar birdan quyilib kelgan ko'z yoshini arang to'xtatib qoldi, lablari bilinar-bilinmas qimirlab:

- O'zingiz... - dedi. - Sizga bir nima deyishmadimi?

- Meni nima qilishardi? Hammasi... ahmoqona gap!

- Nega bo'lmasa uchib ketmadingiz?

- Ertaga... ertalab uchyapman.

- Biletingiz nima bo'ldi?

- Kuydi. Yarim puli kuydi.

- Voy, pul... pulni qayoqdan oldingiz?

- Sahroda emasmiz-ku! Aya degan bir kampir bor. Bilasiz-ku, biz ijaraga turgan uyning egasi...

- To'xtang. Menda pul bor. Tumbochkamin oching. Sumkam bor.

Hikmatillo: "Rahmat, keragi yo'q!" demoqchi bo'ldi-yu, Nilufarning yuzidagi hayajonni ko'rib, itoatkorlik bilan tumbochkadan tanish qizil charm sumkani oldi. Sumkada chindan ham yigirma besh va ellik so'mliklardan iborat bir dasta pul bor edi.

- Ana, kecha aytсам ishonmovdingiz. Men juda... pulim ko'p. Qandil puli!

- Nima? - dedi Hikmatillo tushunmay.

- Yo'q, shunchaki.. qandil puli deyman. Billur qandil! - Nilufar ma'yus kulimsiradi. - Oling. Qancha kerak bo'lsa - shuncha oling.

- Rahmat. Mana ellik so'm oldim. Borgan zahoti qaytaraman! - Hikmatillo ostonada paydo bo'lgan hamshira xotinni ko'rib, o'rnidan turdi. - Umuman... men xat yozaman... Hammasini... hammasini aytaman, Nilu! Adresingiz...

- Adresim... adresimni o'zim ham bilmayman...

- Mayli. Men Glavpochtamtga yozaman xatimni. O'zingiz borib olasiz. O'shanda... hammasini tushuntirib yozaman.

Eshityapsizmi, Nilu, hammasini?

Nilufar indamay ko'zini yumdi. U o'zi bilan o'zi olishar edi...